

KODS

												L	A	T	O	L
--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	---	---	---	---	---

2025

Teksta satura un valodas līdzekļu analīze

Izlasi tekstu lapā 1. tekstu (fragmentu no V. Vecgrāvja, E. V. Rībenas un J. Vādona sarunas par Ojāru Vācieti) un veic 1.–7. uzdevumu! (34 punkti)

 – tiek vērtēta pareizrakstība.

Ja tabulas tukšajā ailē atbildē tiek veidots teikums, tad jāievēro teikuma veidošanas pareizrakstības normas.

 1. uzdevums (9 punkti).

Katram sarunas dalībniekam ir sava pieredze un īpaša saikne ar Ojāra Vācieša dzeju. Formulē katra sarunas dalībnieka izpratni par O. Vācieša dzeju un tās lomu viņa dzīvē! Katru atbildi raksti saliktā teikumā!

1.1. Elīna Vendija Rībena	
1.2. Viesturs Vecgrāvis	
1.3. Jānis Vādons	

 2. uzdevums (6 punkti).

Secini, kā sarunas dalībnieki raksturo Ojāra Vācieša attieksmi pret laiku, kurā viņš dzīvojis, pret dzeju, kuru ir rakstījis, pret dzejnieka lomu sabiedrībā! Katru atbildi formulē vienā teikumā!

2.1. Attieksme pret laiku, kurā dzīvojis O. Vācietis	
2.2. Attieksme pret savu dzeju	
2.3. Attieksme pret dzejnieka lomu sabiedrībā	

3. uzdevums (3 punkti).**Izlasi teksta fragmentu!**

„Un Vācieša sāpīgumā, skumjās ir tuvums. Man, kā Vācieti nekad nesatikušai, viņš ir tāds cilvēks, kura priekšplānā ir personiskais un skumjais. Tiešām šķiet, ka satiekoties, kad idealizācijas plīvurs neizbēgami kristu, mēs tomēr noteikti saprastos. Arī lasīšanas laikā jūtu saslēgšanos aizvārdu līmenī.”

3.1. Kura no vārdnīcā piedāvātajām vārda „idealizācija” nozīmēm atbilst šī vārda lietojumam E. V. Rībenas sacītajā? Atzīmē ar „X”!

Idealizācija

- ☐ 1. Domāšanas akts, kas saistīts ar abstraktu objektu veidošanu, kuri principiāli nav realizējami eksperimentā vai īstenībā.
- ☐ 2. Cildenuma parauga, pilnības, nevainojamības attēlošana.
- ☐ 3. Jūtu ietekme otra cilvēka vērtējumā.

3.2. Pamato savu izvēli saliktā teikumā!

Pamatojums

4. uzdevums (4 punkti).**4.1. Izlasi Viestura Vecgrāvja teikto un izraksti nozīmes skaidrojumam atbilstošu svešvārdu!**

Viesturs Vecgrāvis apgalvo, ka „Vācieša dzejā nav nekāda falšuma. Viņa godīgums un jūtu maksimālistisks cildenums joprojām sugestē”.

Nozīmes skaidrojums	Svešvārds
galējs, pārkāp pakāpē	
piesaistīt, aizraut	
neīstums, samākslotība	

4.2. Vai, tavuprāt, šo svešvārdu lietojums palīdz/nepalīdz labāk saprast V. Vecgrāvja teikto? Pamato savu viedokli saliktā pakārtotā teikumā!

5. uzdevums (6 punkti).

Katram funkcionālajam valodas stilam ir raksturīgi tipiski izteiksmes līdzekļi. Valodas stils aptver dažādus valodas sistēmas līmeņus: morfoloģiju, leksiku, sintaksi. Konkrētais valodas stils nosaka arī konkrētu valodas līdzekļu izvēli.

Izlasi vēlreiz J. Vādona teikto un aizpildi tabulu!

„Līdz vidusskolai dzeja manā redzeslokā bija nonākusi tikai garāmejot, droši vien tik, cik skolā prasīja. Bet videnes laikā Vācieti izlasīju pavisam citādi. Atceros, ka vakarā nevarēju iemigt, domādams par viņa tekstiem; tolaik daudzus zināju no galvas. Šaubos, vai es būtu aizgājis filoloģijas virzienā un sācis rakstīt dzeju, ja ne Vācietis. Arī pašlaik zinu jauniešus, kurus viņa dzeja uzrunā. Iespējams, viens no iemesliem ir bezkompromisu nepastarpinātība.”

Valodas līdzeklis		Piemērs no teksta
Morfoloģija	Darbības vārds vēlējuma izt. saliktajā laikā	
Sintakse		iespējams
Leksikoloģija	Termins	
Morfoloģija		vidusskolai, garāmejot
Sintakse	Divdabja teiciens	
Leksikoloģija		videnes

6. uzdevums (3 punkti).

Sarunas dalībnieki vairākkārt uzsver, ka Ojāra Vācieša dzeja arī mūsdienās nav zaudējusi savu aktualitāti. Kāpēc, tavuprāt, tas tā ir? Formulē atbildi vienā saliktā teikumā!

7. uzdevums (3 punkti).**Izlasi E. V. Rībenas teikto!**

„Esmu dzirdējusi, ka Vācieša tekstus dēvē par naiviem, bet man tā nešķiet, ja nu vienīgi tikai tādā nozīmē, ka tie ir cilvēcīgi kaili.”

Izraksti vārdu savienojumu, kurš lietots pārnestā nozīmē, un izskaidro to!

1. teksts

Sarunas par Ojāru Vācieti (13.11.1933.–28.11.1983.), viņa dzeju, mantojumu un aktualitāti fragments

Sarunājas literatūrzinātnieks un kritiķis Viesturs Vecgrāvis (1948), dzejniece Elīna Vendija Rībena (1997) un valodnieks un dzejnieks, žurnāla „Domuzīme” literatūras nodaļas redaktors Jānis Vādots (1979).

Elīna Vendija Rībena. Man ar Vācieša dzeju ir ārkārtīgi tuvas attiecības. Viņa dzeja bija pirmais, ko es lasīju. Mātei bija viņa zaļie *Kopotie raksti*. Sāku lasīt agri, kādos trīs gados, un tieši ar Vācieša tekstiem iemācījos lasīt, iemācījos valodu, iemīlēju dzeju, sāku rakstīt. Dzejoļi man šķita pārļācīgi un cilvēcīgi; zināmā mērā es no tiem apguvu pat morāles principus. Pieaugšanas vecumā ir svarīga nevis idealizējoša dzeja, kurā cilvēks ir utopiski heroisks, bet atklātība, arī par cilvēka ciešanām un trūkumiem. Esmu dzirdējusi, ka Vācieša tekstus dēvē par naiviem, bet man tā nešķiet, ja nu vienīgi tikai tādā nozīmē, ka tie ir cilvēcīgi kaili. Tāpēc jūtu patiesu tuvību ar viņa dzejoļiem, kurus lasu ikreiz, kad ir grūti un vajag atspaidu.

Viesturs Vecgrāvis. Mana pieredze ir atšķirīga. 70. gados es Vācieti gandrīz nelasīju. Manā topā bija Egils Plaudis, Laima Līvena, Māris Čaklais. Alerģiju pret Vācieti bija izraisījusi viņa pirmo krājumu populārāko tekstu, piemēram, *Meitenei no manas klases*, skaitīšana priekšā, augšā un vēlreiz. Godīgi sakot, tas šķebināja. Tikai septiņdesmito beigās manās rokās nonāca Vācieša krājums *Melnās ogas*, kur vairs nebija raitās atskaņošanas, toties bija asonances, rindu laužumi, negaidītas atskaņas, cits saturs. Pēc tam es atklāju viņa poēmu *Balsij bez pavadījuma*, un var teikt, ka Vācieti es sāku lasīt. [...] Vācieša dzejā nav nekāda falšuma. Viņa godīgums un jūtu maksimālistisks cildenums joprojām suģestē. Turklāt nāk prātā Ulža Bērziņa teiktais par Vācieša morālo principu milzīgo potenciālu. Es Vācieti ieraudzīju neoromantisma gaismā – zināmā mērā mesiānistisks* dzejnieks, kurš pasaules ideālu cenšas iemiesot caur savu personību un dzeju, savā radošajā programmā priekšplānā izvirzīdams laikmeta un cilvēka humanizēšanas prasību. Manuprāt, Vācietis bija pārliecināts, ka dzejnieks dzimst, lai nerimtīgi uzturētu spēkā vispārcilvēciskas tikumiskas vērtības, nemītīgi par tām atgādinātu.

Jānis Vādots. Te var piebilst, ka Vācieša dzejas romantismu „izglābj” tas, ka atšķirībā no klasiska romantiķa, kuram reālā pasaule raisa vilšanos un kurš tāpēc no tās norobežojas, attālinās, Vācietis pasaulē pilnībā ir iekšā, klātesošs.

E. V. Rībena. Un Vācieša sāpīgumā, skumjās ir tuvums. Man, kā Vācieti nekad nesatikušai, viņš ir tāds cilvēks, kura priekšplānā ir personiskais un skumjais. Tiešām šķiet, ka satiekoties, kad idealizācijas plīvurs neizbēgami kristu, mēs tomēr noteikti saprastos. Arī lasīšanas laikā jūtu saslēgšanos aizvārdu līmenī.

J. Vādots. Manā dzīvē Vācieša faktoru ir grūti pārvērtēt. Līdz vidusskolai dzeja manā redzeslokā bija nonākusi tikai garāmejot, droši vien tik, cik skolā prasīja. Bet videnes laikā Vācieti izlasīju pavisam citādi. Atceros, ka vakarā nevarēju iemigt, domādams par viņa tekstiem; tolaik daudzus zināju no galvas. Šaubos, vai es būtu aizgājis filoloģijas virzienā un sācis rakstīt dzeju, ja ne Vācietis. Arī pašlaik zinu jauniešus, kurus viņa dzeja uzrunā. Iespējams, viens no iemesliem ir bezkompromisu nepastarpinātība. Ne velti vienas izlases nosaukums ir „Tuvums”. Tur nav konjunktūrisma, nav izdabāšanas, nav lasītāju virzienā vērstu kompromisu. [...]

Un pašreizējā kontekstā Vācietis ir arī vērtīgs atgādinājums, ka darbs literatūrā nav karjera; tas ir eksistences veids, kurā rakstnieks līdztekus visiem saviem cilvēcīgajiem „parametriem” īsteno savu specifisko redzējumu, pasaulainu. Un rodas tas, kas ir lielāks par dzīvē iespējamo kopsummu realitātes piezemētībā.

E. V. Rībena. Vācieša dzejā ir garīgie meklējumi, saruna par esības stāvokļiem, mēģinājumi saprast sevi apziņas līmeņos, kas iesniedzas pārļācīguma dimensijā.

J. Vādots. Kamēr cilvēks nebūs kļuvis par pilnīgu robotu, Vācieša uzdotie jautājumi būs spēkā. Tā kā nav cilvēka izdomāšanas un tēlošanas, sarunas īstums nodrošina aktualitātes saglabāšanos.

V. Vecgrāvis. Mani joprojām suģestē silta bezrobežu intimitāte. Vācieša dzejai tā piemīt, viņš sarunājas ar lasītāju un pārņem viņu savā varā. Jāpiebilst, ka Vācietis pretstatīja garīgo un materiālo, reizēm varbūt pārāk uzkrītoši. Viņš nelietoja vārdu „sagrāls”, tomēr garīgumu uzskatīja par universālu svētumu. Tajā nozīmē noteikti bija tam, ka viņa vecvecāki nāca no hērnhūtiešiem. [...]

E. V. Rībena. Garīgā un materiālā nošķīrumam varētu būt saistība arī ar laiku, kurā Vācietis dzīvoja un kurš visādā ziņā bija postošs.

J. Vādots. Dzīvojot jaunā laikā – tas prasīja skaidru skatījumu uz labā un jaunā šķīrumu. Vācieša muzejā esmu skatījies uz viņa zīmējumiem, kuros, šķiet, šo to var nolasīt: tas ir meklējumu cilvēks, viņam ir jautājumi un cīņas, izejas īsti nav. Tam, visticamāk, bija vairāki iemesli, bet viens no tiem noteikti bija telpa, kurā nācās eksistēt. Vācietim ar viņa cilvēcisko trauslumu disonanse ar apkārtējo pasauli bija diezgan šausmīga. Turklāt vēl sadzīvošana ar sevi tajā visā. Tāpēc viņa tiešums savā ziņā bija arī izejas meklējumu rezultāts. Pašam nācās sev atgādināt, ka tas, kur tu eksistē, joprojām nav vienīgais variants.

*Mesiānistisks – kādas tautas, cilvēces glābējs.

(Pieejams: <https://ir.lv>)

2. teksts

Gundega Repše (1960), rakstniece

Romāna „Brālis Ojārs Vācietis” fragments

Pats Tu par savu zaļā vēja, trauksmes un degsmes dzeju izskaidroji tā: „Lai cik vājš no šodienas viedokļa būtu „Tālu ceļu vējš”, savu misiju tas savā laikā veica. Bija jāveic. Latviešu dzejā jau bija uzkrājusies enerģija, un vajadzēja notikt eksplozijai dzejas cilvēciskošanas virzienā. Dzeja bija kļuvusi tāda bezpriekšmetiski vēstījoša, tajā nejuta cilvēka klātbūtni. Bija jāpavēršas ar seju pret cilvēku. Varbūt mans krājums bija vājš, bet man vēl šodien liekas, ka tā kaismīgajam tiešumam bija jāiedarbojas tieši tā, kā tas iedarbojās.” [..]

Tavam „Tālu ceļu vējam” laiks šķietami piedod visu, pat tukšu grabēšanu, jo Tu pārdzīvo personiski, Tu caur savu bangojošo asinsriti kontūrē veselu, jēdzīgu dzīvi. Karš ir beidzies, jābūt labāk. Arī „Ugunīs”, arī „Krāces apiet nav laika” rāda, ka dzeja dzīvi iejaucas, dzeja prasās būt atbildīga. Nevis ideoloģiski frāžaina liekulība, bet teju nenoticams dedzīgums.

Vēlreiz Tu pats: „Cilvēka būtība, cilvēka ikdienišķā būtība – ikdienā būt lielam – izvirzījās par pašu galveno, to tālaika dzeja nespēja saprast. Traktori dancoja, kolhozniekam par izstrādes dienu iznāca dažas kapeikas utt. – galīga neatbilstība dzīvei un dzejai, bet vajadzēja kaut ko cilvēka dvēselei, un mūsu paaudzei tas bija jāuzraksta.”

Es to tagad pierakstu, un man paliek auksti. Laiki met riņķus. Būt ikdienā lielam – kaut ko tik nepopulāru iedomāties šodien... Nav pat pieprasījuma būt lielam, kur nu vēl prakses. Ne rakstniekiem, ne miesniekiem. [..]

Dvēsele nav slavena, vai ne? Dvēsele nevar nopelnīt. Dvēsele pat nevar sacensties. Vai Tu rakstītu šodien? Vai tu meklētu ceļu pie pazaudētajām un tik daudzām nenotikušajām, garīgi neatmodinātajām dvēselēm un dzīvēm? Man nav atbildes. [..]

Niezēt niez Tavu trauksmes dzeju sakārtot ar Gunta Bereļa muti. Par ko ne?

„[...] Vācieša dzeja patiesi lielākoties ir runājama, skandējama; viņš vēlreiz atgriezās pie poēzijas pirmsākumiem, orientēdamies uz runāto vārdu. Dzejošanas likumi, precīzāk, socreālisma kanons, kas funkcionēja šo likumu vietā, tika atmesti, un Vācietis rakstīja, „kā runā”, paklausot runātā vārda likumiem, tekstā akcentējot tās vietas, kas tiktu akcentētas runā. Līdz ar to dzejā ienāca sarunvalodas leksika (līdzīgi, kā tas savulaik notika Čaka dzejā). Dzeja „ikdienišķojās” – un šī ikdienišķošanās īstenībā bija literatūras diktēta nepieciešamība, lai atbrīvotos no socreālisma radītajiem pseidopoētismiem.”

Tā runā bezcenzūras laika brīva doma. Un sarindo dzejoļus pēc krāsām ar šodienas kolorīta izjūtu. Tava esamība, Tavas notikšanas fons apzinājās citus akcentus. Piemēram, Ilgonis Bērsone 1961. gadā, pats sev uzvaicādam par Tavu ietekmi un sekotājiem, atbild, ka esi gan „... viens no visspilgtākajiem talantiem jauno dzejnieku saimē. Viņa ietekme? Domāju, ka tā galvenokārt ir netieša, t. i., no viņa mācās runāt drosmīgi, atklāti, savdabīgi. Tas sekmē mūsu dzejas aktivitāti: ir neērti rakstīt maznozīmīgus pantņus, kad redzi līdzās dzejnieku – cīnītāju”. Tiktāl – labi. Skumjāka laika liecība ir kritiķa izteikumi propagandas garā, ka rakstnieks ir audzinātājs un ka nepieņemams ir vecās mākslas atzinums, ka, jo lielāks savādnieks un vairāk sabiedrības nesaprasts, jo lielāks rakstnieks. Esot tieši otrādi.

Tavs radošais klimats ir nolemts. Šaušalīgā izkāpinātas iztapības un paklausības rāmī Tev būs rakstīt. Un uzņemties atbildību. Nez kālab, man tas nemaz nešķiet jautri, kaut katrs, kas piedzīvojis pat komunisma propagandas nevainīgākās mutāciju ēnas, cenšas par tām pasmieties, lai tādējādi uzvarētu savu personisko pagātni.

(Gundega Repše. „Brālis Ojārs Vācietis”. Rīga: Pētergailis, 2005)

2. daļa. Tekstveide (argumentētā eseja vai pārspriedums)

Izvēlies vienu no tematiem un uzraksti argumentēto eseju vai pārspriedumu!

Norādi teksta žanru – argumentētā eseja vai pārspriedums!

Darba apjoms – 300–350 vārdu.

Argumentācijai izmanto trīs precīzi nosauktus un raksturotus kultūras, literatūras vai valodniecības faktus.

Argumentiem vari izmantot informāciju no tekstu lapā piedāvātajiem tekstiem, ja tā ir nepieciešama.

Temati

1. „Cilvēka ikdienišķā būtība – ikdienā būt lielam.” (*Ojārs Vācietis*)
2. Man svarīgās vispārcilvēciskās vērtības kultūrā.

Tīrrakstā uzraksti teksta žanru un izvēlēta temata virsrakstu!

Uzmetums

Vārdu skaits:

(Temats)

1. bilete

1. uzdevums. Izlasi tekstu!

Ieva Broka, žurnāliste

Intervijas „Par viņas dzīvi varētu uzņemt filmu” ar Ditu Rietumu* fragments

Gribas lūgt, lai stāsti visu, ko vari par sevi pastāstīt brīvā plūjumā.

[..] Nezinu, vai es varētu kalpot citiem par paraugu. Sāksim ar to, ka esmu ierēdne, arī mācību spēks vairākās universitātēs, padomes locekle Mākslas akadēmijā. Lai smadzenes neatrofētos, mēģinu kaut ko šad un tad uzrakstīt. Man ir ārkārtīgi daudz studentu, un šis studentu daudzums man ir... nedaudz atņēmis spēkus. Pasniedzu Rīgas Stradiņa universitātes Sociālo zinātņu fakultātē, kur multimediju studiju programmas pirmajā kursā mēdz būt arī ap 80 studentiem. Tas ir milzīgs apjoms [..].

Kam citam tev atliek laiks?

Vēl es skatos kino, bet nekam citam man laika nav.

Bet varbūt tas lielais darba apjoms tev arī patīk?

Ja man tas ļoti nepatīktu, tik ilgi ar tādu darbaholismu aizrauties nevarētu. Bet apjoms aizvien aug. [..] Es varētu arī neskatīties un nereflektēt, bet man liekas, ka ir jābūt informētai. Taču pašlaik būt simtprocentīgi informētam par to, kas notiek audiovizuālajā pasaulē... Tas vienkārši nav iespējams. [..] Pārprodukcija ir nenormāla, un kanālu, kuros filmas ir skatāmas, ir ļoti daudz. [..]

Vai kino kopējā kvalitāte, tavuprāt, šajā pārpilnībā krītas?

Esmu nupat atgriezies no Kannu festivāla, kur paralēli visām birokrātiskajām aktivitātēm un valsts pārstāvēniecībai agros rītos un vēlos vakaros skatījos visu, ko varēja redzēt, kopā 24 filmas. Un, protams, tās visas ir uzmanības vērtas. Nopietni mākslas darbi, vienalga, vai žūrija ir vai nav iedevusi balvu. Eiropas un Amerikas kino ir ļoti atkarīgs no trim A klases festivāliem: Kannām, Venēcijas, mazākā mērā arī Berlīnes. [..] Visi šie lielie festivāli ir pamatīgas, 20. gadsimta vidū radītas kultūras institūcijas, kas joprojām nosaka pasaules kino procesu hierarhiju. [..]

Zinu, ka šāgada Kannu festivāla galvenās balvas ieguvēja nav starp taviem favorītiem.

„Zelta palmas zaru” saņēma filma „Anora”. Veikla komēdija, ko veidojis amerikāņu režisors Šons Beikers. Filma būtu akceptējama kā Kannu festivāla laureāte līdz Krievijas pilna mēroga iebrukumam Ukrainā. [..] Kannu festivāls nav tas placdarms, kur šādas filmas ir jāpušķo ar zelta zariem. Tā ir morālā anēmija – tepat Eiropā mirst cilvēki, un mēs pasmejamies par krievu oligarha dēliņa un striptīzdejojotājas piedzīvojumiem Ņujorkas Braitonbīčā...

Kam tu būtu devusi galveno balvu?

Spilgtu iespaidu radīja *body horror* ar Demiju Mūru „Substance” („*The Substance*”), amerikāņu un britu kopražojums. Franču režisore Korālija Faržē ir uztaisījusi vienu no trakākajām, indīgākajām un aizraujošākajām filmām par ķermeņa transformācijām, par cilvēka apsēstību ar *anti-aging*, un tas, ka viņa galvenajā lomā uzaicina Demiju Mūru, kas pati ir tāds staigājošs mākslīgā skaistuma pierādījums... Tas vien ir pārsteidzoši! [..]

Ko tu domā par cilvēkiem, kurus neinteresē kino?

Es mazliet brīnos par viņiem, jo nesaprotu, kā viņi dzīvo. Droši vien brīnīšķīgi, viņi iepazīst dzīvi bez kino filtra, iespējams, viņiem pati dzīve ir kā filma, bet es īsti nesaprotu. Tāpēc labākās un draudzīgākās attiecības man ir ar cilvēkiem, kas kino izjūt un pārzina. [..]

Cilvēkiem intervijās patīk teikt: es jau esmu tāds vienkāršs cilvēks. Man ir sajūta, ka tu par sevi negribētu šādi teikt.

Neviens cilvēks nav vienkāršs. Esmu atradusi savu izdzīvošanas stratēģiju, kino man dod sava veida enerģiju, izpratni par pasauli, bez tā es nespētu funkcionēt. Arī emocionālās un intelektuālās pieredzes kino nodrošina ļoti lielā mērā. Protams, ja tu spēj komplektēt un atlasīt, ko skaties.

* Dita Rietuma – kinozinātniece un kritiķe.

(Pieejams: <https://jauns.lv>)

2. uzdevums. Sagatavo viedokli par tekstu, izmantojot dotos jautājumus/uzdevumus! Laiks 1. un 2. uzdevuma izpildei – 20 minūtes.

1. Raksturo teksta aktualitāti!

2. Kā, tavuprāt, tekstā izpaužas intervējamās personas individualitāte?

3. Vai un kā, tavuprāt, teksts varētu bagātināt tavu dzīves pieredzi?

3. uzdevums. Izsaki viedokli par tekstu (laiks – 3–5 minūtes)!**4. uzdevums.** Sniedz izvērsta atbildes uz intervētāja uzdotajiem diviem jautājumiem!

2. biļete**1. uzdevums. Izlasi tekstu!**

Osvalds Zebris (1975), rakstnieks

Stāsta „Vārds” fragments

Nupat šie atgriežas no kapiem, Mirušo piemiņas vakara. Tumšajā kapsētā sniegā bija dedzinājuši tuklas sveces un pieklusinātās balsīs teikuši, ka liesmas, kas izgaismo piemiņas akmeņus, un melnās ēnas to tuvumā atgādina rūķu ciematu attālā vietā, varbūt kalnu ieskautā ielejā, aizsalušas upes krastā. Atceļā nosaluši un katrs savās domās iegrimuši, viņi iztēlojās, kāda gan šī pasakainā vietīņa varētu izskatīties vasarā, piemēram, pēc trīs dienas ilgušām lietavām, kad ielejā uz ilgāku laiku iegriezusies smagnēja, devīga saule. Nē, ne jau šie visi trīs bija fantazējuši vienu un to pašu – kamēr Emīla domas līpinājās ap sīkrūķiem, Miķeļa prāts lidinājās virs biezi apsnigušo ciprešu alejas, šurp un turp, kā vēja plucināts, caurspīdīgs maišelis. Bet Asja gumzīja caurajā mēteļa kabatā iestrēgušu salvetes gabaliņu un nespēja tikt brīva no nejēdzīga rūgtuma par dārgajām svecēm, kuras viņi bija atstājuši kupenā uz akmens malas. Tā pat nebija bijusi viņas, bet Emīla nauda, un tomēr. Nesen viņa bija manījusi plakātu ar sveču izpārdošanas reklāmu. Varbūt tas bija kāda žurnāla trešais vāks vai lapele, kas iebāzta starp piegādātajiem produktiem. Asja raudzīja sevi mierināt, ka reklāmā sveces droši vien būs bijušas daudz tievākas un īsākas, tomēr – kāda gan tam nozīme, kapos taču bija palikušas tieši šīs. Tuvojoties pieturai, Asjas satraukums brieda un trīsuļoja gar viņas plānā mēteļa muguru.

Ieejot augstajā akmens nama velvē, kas ielu savieno ar iekšpagalmu, katrs no viņiem jau sen nonācis cituviet. Emīls aizplanējis pie sarunas ar izdevēju, lai gan neizdodas atcerēties, kad šī tikšanās nolikta un tieši par kādu jautājumu. Asja ir likusi mierā sveces un nu grauž sevi par nejēdzīgo sarunu ar tumsnējo svešinieku, kurš šajā pašā vārtrūmē bija uzplijies ar zīlēšanu. Kremta, ka viņa nebija šo vis pasūtījusi, bet bija piepeši samulsusi un tieši blēža acu skatiena dēļ. Jā, patiešām, tik banāli tas bija. Bet Miķeļa domas aizvien plivinās nepiesietas. Un nav arī ne jausmas, par ko un kāpēc šobrīd būtu jādomā. Viņi ir ceļā pie Asjas.

Trīsmetrīgo griestu tumšajā stūrī trīsuļo sen austs, tukšs zirnekļtīkls. No tā ir tieši viens metrs līdz lustras melnajam vadam, bet pa labi – pāris metru līdz biezi noputējušām divviru ieejas durvīm. Tās vienmēr stāv vaļā, un, ja uz vērtnes kāds sēdētu, tas tālu lejā redzētu trīs cilvēkus, kuri cenšas pakārt mēteļus uz pārbāzta pakaramā, stenēdami noliecas pie zābaku šņorēm, apsēžas uz zema soliņa, pustumsā rauga sačamdīt čības. No augšas viņi izskatās mazi un tūlīgi, šai vietai pagalam nepiemēroti. [..]

Emīlam šajā dzīvoklī vienmēr bijis bailīgi. Viņš to aptver tikai šodien, lai gan pie Asjas ir ciemojies gadiem ilgi, daudzkārt.

(Pieejams: <https://ir.lv>)

2. uzdevums. Sagatavo viedokli par tekstu, izmantojot dotos jautājumus/uzdevumus! Laiks 1. un 2. uzdevuma izpildei – 20 minūtes.

1. Formulē un raksturo teksta tematu!
2. Raksturo, kā teksts atklāj laiku un vidi/telpu?
3. Par ko un kāpēc tu vēlētos sarunāties ar teksta autoru?

3. uzdevums. Izsaki viedokli par tekstu (laiks – 3–5 minūtes)!

4. uzdevums. Sniedz izvērstas atbildes uz intervētāja uzdotajiem diviem jautājumiem!

3. biļete**1. uzdevums. Izlasi tekstu!**

Inese Lūsiņa (1958), muzikoloģe

Intervijas ar komponistu Ēriku Ešenvaldu (1977) fragments**Vai tev ir kāda aizraušanās ārpus mūzikas?**

Sudoku spēle. Es šīs skaitļu mīklas risinu riktīgi, vissarežģītākās. Tā es trenēju smadzenes, piemēram, braucot vilcienā vai lidojot lidmašīnā. Es ar šo spēli esmu aizrāvis kopš studiju gadiem. Ikdienā saku sev, ka jāatpūtina acis no nošu rakstīšanas, no skatīšanās datorā. Tā ir laba atslēgšanās, bet nevis vienkārši gulēt vai ēdot, bet turpinot darbināt smadzenes, tikai citā rakursā. Kad intensīvi komponē, iztēles horizonts sašaurinās. Uzmanība tiek pievērsta skrupulozām niansēm – tam, kā pierakstīt, kāda būs dinamika, konkrētie paņēmieni. Tad vajag atraut horizontu vaļā, lai atkal redzētu kopumu. Sudoku man ir metode, kā to panākt.

Nogurdinošo, skrupulozo komponista darbu drīz varēsi uzticēt mākslīgajam intelektam. Mākslīgais prāts jau pat ir sacerējis Bēthovena Desmito simfoniju!

Ļoti interesanti, kur mēs šajā jomā nonāksim, jo mākslīgais intelekts ir apgādāts ar visām mūsu zināšanām, bet ir jautājums, vai tas spēs izprast arī sajūtas un to, kā strādā brīvā radošā doma?

Vai joprojām vari teikt, ka jaunrade ir tavs ceļojums arī burtiskā nozīmē, jo diez vai tāpat vien brauktu vērot ziemeļblāzmu?

Brauciet pie dabas, kamēr tā vēl tur ir! Ledāju kušana, klimata pārmaiņas notiek strauji. Bet kam lai šodien tic? Lielākoties finansējumu piešķir tiem zinātniekiem un pētījumiem, kas apgalvo, ka planēta iet bojā, jo notiek globālā sasilšana, un pavisam maza sauja ir to zinātnieku, kuri saka: nav ko satraukties, zemes sasilšanas un sasalšanas periodi atkārtojas. Taču viņu pētījumus neatbalsta. Tad kas ir tas, ko mums šodien cenšas iebart? Es braucu uz vietām, kur nav cilvēku, jo tajā klusumā var sadzirdēt visu. Var visu saprast, meditēt, bagātināties, un tad sāk veidoties mūzika. Man šis klusums ir vajadzīgs. Noīrē mašīnu un brauc! Atrodi skaistu, tumšu vietu, kurā nav nekāda apgaismojuma, un gaidi! Vērot ziemeļblāzmu Norvēģijā dodos katru gadu. Turpinu, lai gan *ziemeļblāzmas simfonija* jau ir uzrakstīta. Sieva jokojot saka – man jāiet pie psihologa, lai tiktu tam pāri. Taču es gribu braukt, jo tā vairāk esmu iepazinis pats sevi.

Domāju: kāds es esmu? No manis gaida, un es varu uzrakstīt visdažādāko mūziku. Uzrakstīju kamerorķestra darbu *Laika robežas* (2002) Jaunās mūzikas festivālam *Arēna*, un tas savukārt man deva iespēju komponēt pirmo kameroperu *Augļu koks ir Jāzeps*. Laika robežu partitūru vienmēr sūtīju kā pieteikumu kompozīcijas meistarklasēm, un vienmēr mani paņēma. Man ir gan visādi elektroniskie opusi, gan dziesmas bērnu ansambļiem, pilnīgi tonāla mūzika, ko dzied Dziesmu svētku kopkoris. Es varu tā un varu šitā. Bet kā es pats gribu? Kas ir mans?

Tava mūzika skan daudzviet pasaulē. Kur pats jūties vislabāk?

Vislabāk ir būt savā zemē, dzimtenē, kur cilvēki runā, domā un sapņo manā – latviešu – valodā. Tā ir garīgi visbagātinošākā vide. Tikko jau trešo reizi biju uz izrādi „Ziedonis un Visums” un atkal domāju par latviešu kodu. Par mūsu valodu un kultūru. Ja tā mums sāks nīkuļot, par ko tad mēs kļūsim? Bail pat domāt šajā virzienā. Diemžēl kopš kovidkrīzes ir stipri piebremzējusies mūsu jauniešu iesaiste. Mēs viņus neejam, neredzam. Mūsu divdesmitgadnieku nav!

(Pieejams: <https://www.diena.lv>)

2. uzdevums. Sagatavo viedokli par tekstu, izmantojot dotos jautājumus/uzdevumus! Laiks 1. un 2. uzdevuma izpildei – 20 minūtes.

1. Formulē un raksturo teksta tematu!

2. Kā, tavuprāt, tekstā izpaužas komponista Ērika Ešenvalda individualitāte?

3. Kādas pārdomas tev radās pēc teksta izlasīšanas?

3. uzdevums. Izsaki viedokli par tekstu (laiks – 3–5 minūtes)!**4. uzdevums.** Sniedz izvērstas atbildes uz intervētāja uzdotajiem diviem jautājumiem!

4. biļete**1. uzdevums. Izlasi tekstu!**

Nora Ikstena (1969), rakstniece

Romāna „Mātes piens” fragments

Pēc pavasara brīvdienām laiks burtiski aizlidoja. Literatūras eksāmenā sporta zālē es paspēju uzrakstīt sacerējumu gan sev, gan puisim, kurš man patika. Lai arī vismazākais augumā, viņš bija vissliktākais skolā un arī visiekārojamākais, jo pēc sejas atgādināja ārzemju kinoaktieri. Tēvs viņam atļāva braukt ar savu kafijas krāsas jaunāko žiguli, viņam vienmēr bija nauda, un reiz skolā viņš mani uzcienāja ar banānu. Tas bija pirmais banāns manā mūžā. Izskatījās, ka es viņam patīku.

Tuvojās jūnijs un izlaidums. Mātes māte man bija sagādājusi baltu mežģīņu blūzīti, melnus svārkus ar platu jostu un gofrētiem volāniem un violetas laiviņas bez papēžiem, tieši kā es biju vēlējusies, lai dejojot nebūtu garāka par savu puisi.

Māte arī bija it kā atplaukusi. Savās kastēs viņa atrada mazu purpurkrāsas samta tauriņu. Man šķita, ka tauriņus taču varētu nēsāt tikai puisi, bet māte teica, ka tas piešķiršot manam izlaiduma tērpiem īpašu šiku. Tā arī bija. Tauriņu izlaidumā nebija ne maniem skolas biedriem, ne arī biedrenēm, protams, arī ne skolotājiem, un tas izraisīja lielu interesi.

Mātes māte un patēvs atbrauca ar dāvanām un ziediem. Tautas nama zālē viņi sēdēja līdzās mātei. Man bija labākā liecība skolā. Pēc svinīgā akta līdz vakara ballei bija laiks. Māte aicināja manus vecos vecākus pie mums uz dārzu. Tā bija pirmā reize, kad viņi bija ciemos pie mums.

Patēvs izstaigāja dārzu, suns viņam sekoja ik solī, jo bija pieradis pie sievietēm. Es ievedu mātes māti savā istabā. Viņa apsēdās pie mana rakstāmgalda, raudzījās ārā pa logu, un es atkal redzēju asaras sakāpjām viņas acīs.

„Beidz taču. Šodien ir svētki, viss ir labi, rudenī es braucu pie jums.”

Māte dārzā bija saklājusi galdu ar pieticīgu cienastu. Ābeles vēl bija ziedos. Baltās ziedlapiņas krita uz galda un limonādē.

„Mums te nebija slikta dzīve,” teica māte. „Redzēs, kā man ies vienai.”

Mātes māte un patēvs izvairīgi klusēja.

„Kas tās par bērnu runām,” es izsaucos un pēc kārtas apkampu un bučoju viņus visus – māti, mātes māti un patēvu.

Bija pavasaris, es laikam biju iemīļējusies un gaidīju vakara balli.

„Mainošā, mainies uz skaidrību,” priekā pēkšņi man izspruka mātes albuma ieraksts.

Māte paraudzījās uz mums visiem ar tik skumju pilnu skatienu, ka man kļuva kauns par savu kumeļa prieku.

„Jums jau droši vien laiks uz staciju,” viņa teica. „Tev arī, kamēr pavadīsi, un tad jāiet uz balli.”

„Kāpēc, nu kāpēc viņa vienmēr visu padara tik drūmu?” Ceļā uz staciju man izsprāga asaras.

„Visu laiku negribēt dzīvot, kā tā var? Pat manā izlaiduma dienā negribēt, droši vien arī manā dzimšanas dienā negribēt. Tu viņu izvilkī nāvei no nagiem, kā var tā atdarīt?” Es runāju mātes mātei un patēvam, kuri klusējot gāja man līdzās. Patēvs pa brīdim apstājās, atvelkot elpu. Mātes māte paņēma viņa somu.

Stacijā mēs apkampāmies.

„Jūs taču nemirsiet,” es teicu kā bērnībā.

(Nora Ikstena. „Mātes piens”. Rīga: Dienas Grāmata, 2015)

2. uzdevums. Sagatavo viedokli par tekstu, izmantojot dotos jautājumus/uzdevumus! Laiks 1. un 2. uzdevuma izpildei – 20 minūtes.

1. Formulē un raksturo tekstā ietverto problēmu!

2. Raksturo, kā teksts atklāj laiku un vidi!

3. Kā šis teksts saistās ar tavu pieredzi?

3. uzdevums. Izsaki viedokli par tekstu (laiks – 3–5 minūtes)!

4. uzdevums. Sniedz izvērtas atbildes uz intervētāja uzdotajiem diviem jautājumiem!

5. biļete**1. uzdevums. Izlasi tekstu!**

Joels Hāhtela (1972), somu rakstnieks un psihiatrs

Esejas „Domāšanu uzskata par apdraudējumu sabiedrībai” fragments

Cilvēks, kurš ķepurojas informācijas plūdus, sāk zaudēt savu lielāko dārgumu – spēju domāt.

Mēs pieredzam domāšanas izzušanas traģēdiju. Mūs bombardē ar informāciju, kas pieprasa tūlītēju reakciju. Tiklīdz viena reakcija ir beigusies, atrodam sevi jau nākamās vidū, tāpēc nespējam izdomāt nevienu domu. Sabrūk cilvēka laika izjūtas pieredze.

Reakcija vienmēr ir sajūta, un sajūta ir ātrāka nekā doma. Mēs atrodamies sajūtu vilnī, bet masu mediji nevēlas neko mainīt, jo sajūtu var pārdot efektīvāk nekā domu, kas ir garlaicīga un pārāk lēna.

Tajā pašā laikā atmiņu un domāšanu atdod mākslīgajam intelektam. Tam nav grūtību koncentrēties, nav depresijas un apjukuma, kas neizbēgami ir cilvēka dabai raksturīga sastāvdaļa. Mākslīgais intelekts ir bezkaislīgs, mūžīgs un vienmēr nomodā.

Domāšanas izzušana var izraisīt pasaules mēroga problēmu, tomēr sevis nomierināšanai atcerēsimies, ka Somijā domāšana nekad nav bijusi cieņā. Vai kāds pulcina kopā filozofus, māksliniekus, teologus un rakstniekus? Mums trūkst intelektuālās kultūras tradīcijas un pat vēlmes tādu aizsākt.

Bieži ienāk prātā, ka Somijā vārda tiešā nozīmē ienīst domāšanu, it kā tā būtu kāds apdraudējums sabiedrībai. Vai vismaz tautas mentalitātei nepiedienīgs, nepareizs elitārisms, sevis pacelšana virs pārējiem, kas jānovērš tūlīt, tikko no lūpām izsprūk kāds klasiskai kultūrai piederošs svešvārds. [..]

Somu rakstnieki lielākoties klusē. Ja kāds arī kaut ko domā, tas nenotiek skaļā balsī. Varbūt kādreiz uzskricelē savu vārdu zem kāda starpdisciplināra aicinājuma, par kuru jādomā tāpat kā visiem citiem. Bet tā nav domāšana.

[..]

Literatūrai ir arī būtiska loma jēdzienu radīšanā. Pasaule attīstās milzīgā ātrumā, un priekšstatu sistēma netiek tai līdzī. Modernās pasaules dzimšana ir sacensība ar jēdzienu sistēmu, jo valodas attīstība un apgūšana ir lēns process.

Cilvēks atrodas nepārtraukta apjukuma stāvoklī, katrs mirklis ir mazliet novēlojies. Paātrinātās informācijas laukā cilvēks ir spiests operēt ar nepilnvērtīgu valodu, un tas visu laiku rada pārpratumus. Trūkstot vārdiem, mēs nespējam aptvert, kas notiek visapkārt. Tomēr, lai radītu jaunu jēdzienu un dotu tam vārdu, ir nepieciešama radoša doma – tā satiekamies ar jaunām parādībām.

Valoda vieno, bet arī šķir. Ar valodas palīdzību veidojam sevi un kādu citu, nosakām savu attieksmi pret citu. Ja sakām „cilvēks un dzīvnieks” vai „cilvēks un daba”, ar valodas palīdzību nošķiram vienu no otra. Un šī nošķiršana iespējo represijas, diskrimināciju un ekspluatāciju. Tas nozīmē, ka domāšanas izzušana ir bīstama. Vārdi ir ieroči, un lietotājs tos var izmantot savā labā, tie rada īstenību.

Domāšanas izzušana pakļauj indivīdu emocionālai iespaidošanai un dezinformācijai. Ja taisnā ceļā pārejām uz nākamo emocionālo reakciju, smadzenes saglabā un uzkrāj dezinformāciju. Galu galā tā neizbēgami iespaido dzīvi. Visļauņākajā gadījumā atrodamies nepārtrauktā paranoidālā stāvoklī, kura centrā ir sajūta par pārvaldības zaudēšanu: šķiet, ka pasaule gāžas virsū haotiska, draudīga šļūdoņa veidā.

No somu valodas tulkojusi Anna Žīgure.

(Pieejams: <https://ir.lv>)

2. uzdevums. Sagatavo viedokli par tekstu, izmantojot dotos jautājumus/uzdevumus! Laiks 1. un 2. uzdevuma izpildei – 20 minūtes.

1. Formulē un raksturo tekstā ietvertu problēmu!
2. Nosauc, ar kuriem atslēgvārdiem tu raksturotu šo tekstu, pamato savu izvēli!
3. Par ko un kāpēc tu vēlētos sarunāties ar teksta autoru?

3. uzdevums. Izsaki viedokli par tekstu (laiks – 3–5 minūtes)!

4. uzdevums. Sniedz izvēstas atbildes uz intervētāja uzdotajiem diviem jautājumiem!

6. biļete**1. uzdevums. Izlasi tekstu!**

Andrejs Veisbergs (1960), valodnieks

Stāsta „Parastās Rīgas ielas” fragments

Nodaļa no „Rīgas grāmatas”, kas tapusi kā viens no šīgada laikmetīgā teātra festivāla „Homo Novus” darbiem. Tas ir pilsētas ceļvedis, ko sadarbībā ar māksliniekiem Endiju Fīldu un Bekiju Dārlingtoni veidojuši 150 skolēni vecumā no 8 līdz 11 gadiem, stāstot par savu, pieaugušajiem nepazīstamo Rīgu.

„Rīgas grāmata” mudina pamanīt apskates objektus, kurus bērni uzskata par svarīgiem, izstaigāt viņu iecienītākās pastaigu vietas tā, kā viņiem vislabāk patīk to darīt, doties bērnu pēdās pa īstām un izdomātām ielām.

Dodoties prom no Rīgas centra, var redzēt parastās Rīgas ielas – tās, kur mēs dzīvojam un kur atrodas mūsu skolas. Pats labākais ir tas, ka mūsu ielas atrodas skaistā apkārtnē. Tur ir parki, meži un lauki ar zirgiem. Mūsu ielas ir diezgan mazas, un tajās ir daudz koka māju un sīku veikaliņu. Pie mums zied puķes, nav daudz mašīnu un neviens nebļautās. Parkos ir rotaļu un basketbola laukumi, un lielākā daļa mūsu draugu dzīvo netālu. Mūsu apkaimē ir skeitparks, lielveikals, konditorejas veikals, un katram iedzīvotājam ir savs kaķis. Rītos mēs vērojam krāsainas debesis, bet vakaros ejam pie upes skatīties saulrietu. Mums patīk veikals „Maxima”, kas atrodas blakus skolai, „Narvesen” kioski un klaiņojošās lapsas. Mums patīk šūpoles, ozoli un braukt ar riteņiem pa veloceliņiem.

Ja pastaigāsi pa mūsu apkaimi, tu redzēsi daudz cilvēku ar suņiem, un tur viss visapkārt būs zaļš. Tu, iespējams, satiksi dakteri Lauru un arī mūsu dīvaino kaimiņu, kurš pīpē. Tu redzēsi levu, kurai mājās ir baseins, un Oļegu, kuram ir daudz dzīvnieku. Tu satiksi sievieti, kura baro kaķus, un septiņus puīšus, vārdā Ernests, kas visi dzīvo vienā ielā. Varbūt sastapsi arī omīti ar lielo sprādzi uz galvas un mūsu vecmāmiņu, kura vienkārši staigā apkārt. Tu redzēsi kaķu tanti, kūku meistarai Raiti un slaveno dziedātāju Olgu Pīrāgs. Varbūt satiksi arī mūsu draugu Valteru, kurš trenējas cīņās sportā, tantiņu, kura lielā grozā lasa apkurei žaģarus, un kaimiņu ar pieciem suņiem [...]

Bet mēs atceramies ielas svētkus un brīvdabas koncertus, un to vienu reizi, kad mašīna iestīga sniegā. Atceramies, kā kaimiņi mūs cienāja ar saldumiem Halovīnā. Kā vienu vasaru mūsu ielā bija slēgta satiksme un mēs visi varējām iet laukā spēlēties. Mēs atceramies gaismas festivālu, kad kokos bija izkārtas lampiņu virtenes. Atceramies Rīgas maratonu un to, kā vanags uzbruka vārnas mazulim. [...] Mēs atceramies visus kaķēnus. Atceramies, kā ar draugiem mētājām ūdensbumbas un kā lielie bērni izsita logu. Mēs atceramies, kā mācījāmies braukt ar riteņiem un kā atklāja jauno rotaļu laukumu. Mēs atceramies, kā smaržoja bulciņas un pilnīgi visus saulrietus.

Mūsu ielā ir daudz lietu, kuras tev, iespējams, būs grūti pamanīt. Piemēram, visus tos mazos skurstenīšus un sīkos pagraba lodziņus, novērošanas kameras un visādas mazas radībiņas, kas dzīvo uz zemes. Taureņus, atkritumus, mīkstos gliemežus, sienāžus, tarakānus un spokus. Tur ir arī neidentificēti lidojoši objekti un nezināmas izcelsmes pleķi. Kaķi, kas paslēpušies zem automašīnām, varavīksnes, eņģeļi un slepenpolīcijas mašīnas, bedres un monētas. Krāsaini mākoņi, mirušas dvēseles. Sūnas, kas aug uz sen noparkotām mašīnām. Zirnekļu tīkli un sīki kāpuri. Tomēr lielākā daļa ielu Rīgā patiešām ir klusas. Un arī līdz mežam nav nemaz tik tālu.

(Pieejams: <https://satori.lv>)

2. uzdevums. Sagatavo viedokli par tekstu, izmantojot dotos jautājumus/uzdevumus! Laiks 1. un 2. uzdevuma izpildei – 20 minūtes.

1. Raksturo teksta nolūku un pamato viedokli!
2. Raksturo, kā teksts atklāj laiku/vidi/telpu!
3. Kam un kāpēc tu ieteiktu izlasīt šo tekstu?

3. uzdevums. Izsaki viedokli par tekstu (laiks – 3–5 minūtes)!

4. uzdevums. Sniedz izvērstas atbildes uz intervētāja uzdotajiem diviem jautājumiem!

7. bilete**1. uzdevums. Izlasi tekstu!**

Artis Svece (1970), filozofs, publicists

Raksta „Lasīt un klausīties” fragments

Oktobra sākumā Latvijas Nacionālajā bibliotēkā noslēdzās ikgadējās Skajās lasīšanas sacensības. Deviņpadsmit skolēni, reģionālie skajās lasīšanas čempioni, sanāca vienuviet, lai demonstrētu prasmi lasīt skaidri un izteiksmīgi. Pasākuma mērķis ir veicināt interesi par lasīšanu jauniešu vidū. Varbūt šādi skajās lasīšanas konkursi patiešām veicina interesi par grāmatām, tomēr viegli pamanīt, ka tie nav tikai par lasīšanu un grāmatām. Turklāt tie ir daļēji pieskaitāmi tām parādībām, kas iezīmē grāmatu lasīšanas norietu.

Kas notiek, kad mēs tekstu lasām skaļi, turklāt auditorijas priekšā? Skaidrs, ka mēs izrunājam vārdus un tā izstāstām saturu, bet vienlaikus arī demonstrējam prasmi izmantot balsi, lai teiktajam piešķirtu noteiktu skanējumu, intonāciju, ritmu, noskaņu. Šīm prasmēm pašām par sevi nav īpaša sakara ar lasīšanu. Tikpat izteiksmīgi cilvēks var stāstīt par to, kā vakar sadzērās vai sastrīdējās ar kaimiņiem. Diemžēl ne visi tie, kuri ir labi stāstnieki draugu pulkā vai liekot bērnus gulēt, spēj nostāties auditorijas vai žūrijas priekšā. Skajās lasīšanas meistariem ir jāprot pārvarēt skatuves drudzi un jāspēj publiski runāt atraisīti, pārliecinoši un brīvi. Ne katram tas ir pa spēkam, bet ar grāmatu lasīšanu šīm prasmēm nav tieša sakara.

Tiešāka sasaiste ir trešajam aspektam: izteiksmīgi lasot, mēs kaut ko darām ar tekstu – būtībā skaļlasītājs piedāvā teksta interpretāciju. No vienas puses, tas atvieglo teksta uztvērēja darbu. No otras, klausītājs pakļaujas lasītāja diktātam un varai. Skaļlasītājs saka priekšā, kā teksts jāuztver. Skajās lasīšanas konkursā runātājs kontrolē stāstu, apliecina sevi, demonstrē savu personību, un vismaz tajos, kuriem skaļā lasīšana padodas, tas droši vien rada baudas sajūtu un lepnumu. [...]

Tekstu skaļā lasīšana ir sena māksla. Skajās lasīšanas finālā uz skatuves bija novietots krēsls lasītājam, un šis krēsls pats par sevi ir arhetipisks. Vēl tagad arābu pasaulē ir atrodamas kafejnīcas, kurās stāstnieks izklaidē apmeklētājus, lasīdams priekšā aizraujošus stāstus, un viņš tāpat sēž īpašā krēslā ar grāmatu rokās. [...]

Lai gan šobrīd lasīšanu daļa sabiedrības uztver kā pretstatu modernajām tehnoloģijām, skajās lasīšanas popularitāti lielā mērā ietekmējusi tieši tehnoloģiju attīstība. Skaņas un balss ierakstīšanas tehnoloģijas attīstījās 19. gadsimta beigās, un pirmās audiogrāmatas parādījās ap 20. gadsimta 30. gadiem, tomēr pa īstam ieguva popularitāti audiokasešu un kompaktdisku laikā, tātad 70. gadu beigās. Savukārt radiopārraižu tehnoloģija kļūst par ikdienas parādību 20. gadsimta 20. gados, un drīz vien parādās arī pirmās radiolugas. To skaitā Latvijā. [...]

Tehnoloģiju pastarpinātā skaļā lasīšana diezgan daudz pasaka par mūsu laiku. Pirmkārt, tehnoloģijas šādu lasīšanu padara viegli pieejamu. [...] Otrkārt, mēs prasām, lai mūsu laiks būtu intensīvi aizpildīts – labāk, ja paralēli trauku mazgāšanai vai braukšanai ar mašīnu var vēl uzņemt informāciju, kaut ko uzzināt, pieredzēt, noklausīties. Tomēr šis laiks ir sadalīts un sadrumstalots, un spēja koncentrēties iet mazumā. Treškārt, mēs gribam dzīvot viegli, un tas ir saprotami.

(Pieejams: <https://satori.lv>)

2. uzdevums. Sagatavo viedokli par tekstu, izmantojot dotos jautājumus/uzdevumus! Laiks 1. un 2. uzdevuma izpildei – 20 minūtes.

1. Raksturo teksta aktualitāti!

2. Nosauc, ar kuriem atslēgvārdiem tu raksturotu šo tekstu, pamato savu izvēli!

3. Par ko teksts rosina domāt, pamato savu viedokli!

3. uzdevums. Izsaki viedokli par tekstu (laiks – 3–5 minūtes)!

4. uzdevums. Sniedz izvērstas atbildes uz intervētāja uzdotajiem diviem jautājumiem!

8. biļete

1. uzdevums. Izlasi tekstu!

Zane Daudziņa (1967), aktrise un rakstniece

Romāna „Bērnudienas Komunālajā” (2024) fragments

Kādā rudenīgā vakarā mammīte stāv tantes istabā pie spoguļa un pucējas. Ņem skropstu tušu – mazu, iegarenu, spilgti sarkanu trauciņu ar atveramu vāku, kurā iestrādāts mazmaztiņš taisnstūra spogulītis, ieskatās tajā, tad slaidi uzspļauj melnam krāsu klucītim, kas līdzīgi akvareļu komplektos ieliktajiem krāsu gabaliņiem iemontēts kārbīgas apakšdaļā, paberzē to ar sīku, tādu kā miniatūru melnu zobu birstīti un rūpīgi ieklāj tušu skropstās. Mana mamma ir smuka arī bez tušas. [..]

Šovakar daiļākā no visām Veltiņām kopā ar manu tēti iecerējusi doties uz Drāmas teātri, tādēļ jāsapošas. Es taisos līdzī. Apsienu ap nošļukušajām kokvilnas zeķubiksēm tantes balto zīda lakatu, atraisu biželes un, lūkodamās spogulī, sukāju matus, kas no ciešā pinuma iegūlušī jaukāš viļņveidīgās ondulācijās. Es sev dikti patīku. Pagaidām mamma manu nodomu vēl nenojauš. [..] Tagad Veltiņa velk mugurā pašas adītu džemperī ar pīnēm no tumšzaļas dzijas, eleganti atloka plato, neparastā griezumā piedadīto krāgu un uzkarina kaklā latviešu mākslinieka kalnu sudraba rotu, kurā iestrādāts pieclatnieks. Šis ir drosmīgs solis – sīka, bet tikai savējiem saprotama zīme: es esmu latviete un lepojos ar to.

Brīdī, kad tētis, garām spogulim iedams, ieknieb mammucim sānos, vienlaikus izdodot smieklīgi jocīgu skaņu „krrr!”, Veltiņa salecas, tēloti sadusmojas, un abi sāk garšīgi smieties. Abi ir tik labā garastāvoklī, ka es esmu sajūsmā par savu šīvakara sabiedrību. Bieži apdzīvotajās komunālā dzīvokļa sienās nemaz tik bieži nevar dzirdēt skaļus un priekpilnus smieklus. Kad mammucis gluži kā tautas deju ansambļa dalībniece kaprona zeķēs tērtās kājas ieauj brūnās karpēs ar siksnīgu, es apsēžos turpat uz grīdas un apņēmīgi stumju kājas savos īsajos šņorzābakos.

„Uz kurieni tad tu?” mammucis, manuprāt, mulķīgi jautā.

„Es a jumsīm,” zem deguna stenu un dusmojos, ka pašai vēl nevedas ar auklu sasiešanu. „Palīdzi!” es uzstājīgi pieprasu.

„Un kur tad burvju vārdu?” mammu vairāk par manu kāju aušanu uztrauc pieklājība.

„Lūuuuuudzuuuuu!” es pamazām uzvelkos.

„Zanīt,” mamma sāk noprast situācijas nopietnību. „Kas tad tās par mulķībām? Tā ir izrāde lielajiem.” Viņa liek saprast, ka mūsu abu šī vakara plāni nekādi nesaskan. „Nekur tu neiesi,” mamma kļūst pavisam kategoriska.

„Es esu liela! Es iešuuuuu. Es iešu a jumsīm, gibu teāti, es iešu uz teāti, iešuuuuu!” sāku pagēroši skandalēt, un asaras birst kā pupas.

„Nu viss, pietiek ākstīties,” tētis strauji izvelk mammu no konflikta zonas un steidzīgi no ārpuses aizslēdz istabas durvis. Mans sašutuma vilnis uzņem tornādo apgriezienus. Vecāki jau sen ir gabalā, bet es vēl turpinu no iekšpuses bungāt pa aizslēgtām durvīm, spārdu tās ar kājām kā īsts mežonēns, kamēr piekūstu. Tante tikmēr pacietīgi ir ļāvusi man izārdīties un, kad es piekusumā ar noraudātiem vaigiem noslīdu zemē uz grīdas, klusi un maigi aicina: „Zanīt, bērniņ, nāc pie manis.” Es pieplokus tantes vecajai, punktinajai blūzei un jūtu, kā cauri nonēsātajam krepdešīnam un saldenai sviedru smakai man pretī plūst tūkstoš un viena mīlestība. Un no manas saraudātās bērna sirds viņai pretī plūst tikpat. Mēs kopā esam milzīgs mīluma okeāns, kas aizskalo bēdas, raizes un pasaules netaisnību.

„Palasīsi?” es viņai iespiežu klēpī „Pepiju Garzeķi”.

Kā gan citādi! Tante grūtsirdīgi nopūšas un šķir vajā desmitiem reižu pārlasīto grāmatu par stiprāko meiteni pasaulē.

(Zane Daudziņa. „Bērnudienas Komunālajā”, Rīga: Zvaigzne ABC, 2024)

2. uzdevums. Sagatavo viedokli par tekstu, izmantojot dotos jautājumus/uzdevumus! Laiks 1. un 2. uzdevuma izpildei – 20 minūtes.

1. Raksturo teksta nolūku un pamato viedokli!

2. Raksturo, kā teksts atklāj laiku/vidi/telpu!

3. Kā šis teksts saistās ar tavu pieredzi/ar taviem uzskatiem/tavu vērtību sistēmu?

3. uzdevums. Izsaki viedokli par tekstu (laiks – 3–5 minūtes)!

4. uzdevums. Sniedz izvēstas atbildes uz intervētāja uzdotajiem diviem jautājumiem!

9. biļete

1. uzdevums. Izlasi tekstu!Ilze Jansone, *lsm.lv* žurnāliste**Intervijas ar valodnieci Sandu Rapu (1975) fragments****Kā jums šķiet, vai ir pamats bažām, ka latviešu valoda ir apdraudēta?**

Vismaz pagaidām pilnīgi noteikti ne, jo pasaulē ir aptuveni septiņi tūkstoši valodu un latviešu valoda ir aptuveni starp 100. un 200. vietu. Bažām īsti nav pamata, jo valodas, kuras lieto vismaz miljons runātāju, tiek uzskatītas par absolūti drošām. Vislielākā drošība valodai ir tad, ja runā visas paaudzes, proti, bērni, vecāki, vecvecāki – runā, saprot un to lieto visās jomās, vismaz visās svarīgākajās jomās. Pirmais apdraudējuma līmenis sākas tad, ja daži bērni runā visās jomās vai arī visi bērni runā dažās jomās. Bet, paklausoties pusaudžu un bērnu runā, es jau jūtu dažas būtiskas iezīmes, kas teorētiski varētu sākt šo pirmo apdraudējuma līmeni. Bet pagaidām ceru, ka tā ir tikai tāda pusaudžu kopības sajūta un biedrošanās valoda, ko viņi izmanto. Tāda visos laikos ir bijusi un daudz ārpus pusaudžu saziņas nav izspraukusies, norimstot pieaugušā gados.

Pati esmu dzirdējusi un bijusi pārsteigta, ka latviešu bērni, kas vēl nav sasnieguši desmit gadu vecumu, rotaļājoties savā starpā sarunājas angļiski. To pieredzot, mazliet samulsu un domāju, kāpēc tā, bet varbūt tā ir, kā jūs sakāt, viņu komunikācija un „burbulis”, ko viņi veido?

Jā, arī es to esmu novērojusi. Domāju, ka to būtiski ietekmējuši plašsaziņas līdzekļi un ģimeņu sadzīve. Ieklausoties jaunu cilvēku saziņā uz ielas, dzirdu, ka arī tad, kad jaunieši runā latviski, viņi nevar izteikt savas domas, piemēram, ļoti bieži par pasākumiem saka: „Es aizgāju tur, un tad man bija tāds wow!” Bērns neatrod vārdus, ar ko izteikt iespaidus, redzēto, viņš nemāk veidot asociācijas, piemēram, pasakot, ka tur bija tumšs kā peklē vai ka tur bija krāsainas bumbiņas vai spožas gaismas. Domāju, to ietekmē plašsaziņas līdzekļi un arī tas, ka ģimenē nav tik daudz sarunu un stāstu. Tas ir bēdīgi, jo bērnam ir jābūt izteikt sevi dzimtajā valodā. Ja viņš pārņems no svešvalodām gatavus vārdus, gatavas frāzes, viņš nespēs sevi izteikt tā, kā to var izdarīt dzimtajā valodā, un tas jau tālāk var radīt psiholoģiskas problēmas un ne tikai valodas apdraudējumu. Visam ir jāsākas ģimenē. Un tam var palīdzēt zinātne – svarīgi ir pētīt valodu, jo bērnam jāzina, ka arī latviešu valodā var pateikt to pašu, ko ar svešo vārdu. Kad man kāds pazīstams pusaudzis sarunā iesprauž angļu vārdu, es saku: „Nu, pasaki, kā tas ir latviski!” Ja viņš nezina, es pasaku viņam priekšā. Un arī ģimenēs tā varētu darīt, un skolās.

Man šķiet, ka nereti bērni un arī jaunieši angļu valodu izvēlas lietot tieši tāpēc, ka tas ir saturs, ko viņi ikdienā patērē – kvalitatīva, viņiem interesanta satura latviešu valodā varbūt ir krietni mazāk. Bērni visdrīzāk biežāk skatīsies *Netflix* nekā „filmas.lv”.

Jā. Es arī piekrītu, un tas nozīmē, ka ir jānodrošina latviešu saturs bērniem – ne tikai ģimenēs, bet arī valstiski. Tas ir visa pamats.

(Pieejams: <https://www.lsm.lv>)

2. uzdevums. Sagatavo viedokli par tekstu, izmantojot dotos jautājumus/uzdevumus! Laiks 1. un 2. uzdevuma izpildei – 20 minūtes.

1. Raksturo teksta aktualitāti!

2. Nosauc, ar kuriem atslēgvārdiem tu raksturotu šo tekstu, pamato savu izvēli!

3. Kādas pārdomas tev radās pēc teksta izlasīšanas?

3. uzdevums. Izsaki viedokli par tekstu (laiks – 3–5 minūtes)!

4. uzdevums. Sniedz izvērstas atbildes uz intervētāja uzdotajiem diviem jautājumiem!

10. bijete**1. uzdevums. Izlasi tekstu!**

Dace Vīgante (1970), rakstniece

Stāsta „Kustība ir gandrīz nemanāma” (2016) fragments

Skatos uz mākoņiem, kas bezrūpīgi slīd pāri. Man arī gribas plūst kā mākonim. Bet nekā. Man jādomā par basketbolu. Īstenībā es gribētu dejot baletu – viegli virpuļot zīda pačkā, stīvināta tilla taurenīšiem ap augšdelmiem. Nevienš skolā nezina, bet, kopš mamma mani aizveda uz „Gulbju ezeru”, es slepus mājās trenējos. Lecu piruetes, stiepjos špagatā, iestudēju miniatūras un katru rītu pirms brokastīm koridorā, pieturoties pie pakaramā, izpildu piecas kāju pozīcijas. Svetai balets patika vienu gadu, tad, kad pirmo reizi uztīpējām un briesmīgi aizrijāmies ar dūmiem. Toreiz tēvs viņai nopirka puantes. Varēju lūgties, cik spēju, manējie ik reizi, kad par to ieminējos, pārmeta, ka mana aizraušanās viņus iedzīs bankrotā.

Vienreiz, ceļot kāju bezdelīgā, aizķēru kristāla vāzi ar tulpēm. Tā sašķīda uz grīdas un nopludināja paklāju. Bet pēc tam, kad atliecos *port de bras* un lustra zaudēja vienu piparmētru toņa cokolu, mamma paziņoja, ka nu vienreiz pietiek, ka ar maniem smagajiem kauliem par balerīnu es nekad neklūšu un labāk ir, ja to pasaka viņa, nevis piedzīvoju kaunu horeogrāfijas skolas uzņemšanā. Ieslēdzos vannasistabā, atgriezu krānu un izlikos, ka mazgāju rokas, bet īstenībā sēdēju kaktā zem halāta, lai būtu tumsā. Tumsa vienmēr glābj. Izlūdzos Svetai, lai aizdod man puantes uz divām dienām. Tas nekas, ka divus izmērus par mazu, galvenais, ka varu nostāvēt uz purngaliem. Sāp drausmīgi, tomēr kāja tajās izskatās tik gracioza.

Uz skolu nāk sarīkojumu deju skolotāji vai sporta treneri un skatās, vai kāds varētu derēt. Sadzen visus sporta zālē un liek kustēties, dejojāji mūzikas ritmā, sporta treneri – skriet un vingrot. Tad „laimīgajiem” piedāvā pamēģināt. Es ļoti cenšos, lai tiktu vismaz sarīkojumu dejās, – stāvu trešajā pozīcijā taisnu muguru, mūzikas ritmā grozu gurnus un nobeigumā vēl nosēžos *grand plie*, tas man padodas izcili. Bet deju skolotāji skatās man garām vai pāri, it kā es būtu nevis metrs septiņdesmit, bet gan caurspīdīga. Sveta vakarā ierauga manu saplīsušo seju, neko nesaka un atdod man puantes pavisam.

Pirms pusgada sporta stundā ienāk junioru basketbola komandas treneris, liek skriet apkārt laukumam, driblēt un mētāt bumbu. Vēlāk viņš ar nopietnu sejas izteiksmi paziņo, ka tik garām meitenēm kā man ir grēks nespēlēt basketbolu.

Es īsti nezinu, kas ir grēks, bet nojaušu, ka tam ir saistība ar briesmīgu sodu, iestāstu sev – ja kādam mani smagie kauli patīk, tad tas ir mans liktenis, un sāku trenēties. Mamma ilgi klusē, bet tēvs uzelpo, jo, pēc viņa domām, beidzot nodarbojos ar kaut ko tādu, kam esmu piemērota. Arī sporta zāle turpat pie mājām, nav nekur jāvadā.

(Pieejams: <https://dacevigante.lv>)

2. uzdevums. Sagatavo viedokli par tekstu, izmantojot dotos jautājumus/uzdevumus! Laiks 1. un 2. uzdevuma izpildei – 20 minūtes.

1. Raksturo teksta aktualitāti!
2. Raksturo, kā tekstā atklājas žanra pazīmes, pamato viedokli!
3. Kam un kāpēc tu ieteiktu izlasīt šo tekstu?

3. uzdevums. Izsaki viedokli par tekstu (laiks – 3–5 minūtes)!

4. uzdevums. Sniedz izvērtas atbildes uz intervētāja uzdotajiem diviem jautājumiem!

11. biļete**1. uzdevums. Izlasī tekstu!**

Ingmāra Balode (1981), rakstniece, tulkotāja

Intervijas „Par patvērumu un kokiem” fragments

Linda Gabarajeva ir dzejniece, kas raksta arī esejas un stāstus, atdzejo no angļu valodas. Šovasar iznācis debijas krājums *Apļi*, un drīzumā gaidāma dzejas grāmata bērniem *Kosmoss ir virs bēniņiem*.

Tev ir bagātīga izglītības pieredze: sporta izglītība, māksla, darbs ar bērniem... Kā tu attapies dzejā?

Man šķiet, ka tas bija viena cilvēka dēļ, un tā ir Maira Asare. Ja nebūtu viņu satikusi, es laikam pat neiedomātos par dzeju kā kaut ko tādu, kas mani vispār varētu interesēt. Tovasar, vidusskolas beigās, biju nolikusi nost lielo sirdslietu – skriešanu. Līdz tam es ticēju, ka sports, skriešana būs tas, ko darīšu. Bet vienā brīdī uznāca liela krīze, un sapratu, ka tas tomēr nebūs mans ceļš. Kāds draugs ieminējās par literatūras pulciņu Ventspilī. Es tur aizgāju, domādama, ka mēs runāsim par grāmatām, nevienu brīdi neienāca prātā, ka mums liks kaut ko rakstīt. Bet Maira, kas šīs sanāksšanas vadīja, tomēr reizēm lika rakstīt. Es rakstīju, bet tā skolnieciski. Viņa – tāda gudra, stilīga – reizē bija un nebija skolotāja. Viņa bija citāds pieaugušais nekā pārējie. Lielākā nozīme bija nevis tam, ka viņa lika rakstīt vingrinājumus, bet gan uzsvaram uz lasīšanu. Viņa deva lasīt dzeju, nesa kaudzēm jaunāko grāmatu, atdzejojumu, visa kā. Es līdz tam lasīju daudz, bet tikai prozu. Tas bija 2009.–2010. gads, kad iznāca Kārļa Vērdiņa grāmata, tikko bija iznācis tavs, Agneses Krivades, Henrika Eliasa Zēgnera krājums... Visi tie rakstnieki, kuri tolaik viesojās Ventspils Rakstnieku mājā (tur notika mūsu nodarbības), radīja pilnīgi brīnumainu priekšstatu – nevis ar to, ka viņi (Inga Ābele, Andra Manfelde, citi) būtu zvaigznes, bet gan tieši ar to, ka arī viņi bija citādi pieaugušie, ka viņi neko netēlo, ir tādi tieši un paši. Vienīgie normālie pieaugušie.

Tu viņus uzlūkoji vēl no tāda jauna cilvēka skatpunkta.

Es biju pilnīgs bērns, es vispār nemācēju runāt! Viņi izturējās tā, ka bija skaidrs – būt rakstniekam ir vienkārši darbs, līdzīgi kā būt grāmatvedim. Tas pārsteidza un man ļoti patika.

Vai kāds bija paspējis radīt priekšstatu, ka rakstnieki sēž aiz stikla plauktiņā?

Jā, laikam jau skolotāji. Bija radīts tāds romantizēts priekšstats – rakstniekiem, dzejniekiem ir tā īstā dzīve, piepildīta brīnumainiem atgadījumiem. Maira pie mums mērķtiecīgi veda tos rakstniekus un rādīja kā tādus eksponātus! (*Smejas.*)

Iedomājies, cik daudz rakstnieku sēž un domā: es gribu rakstīt, bet tomēr gribu arī īsto dzīvi! Rakstnieku tiekšanās pēc īstās dzīves ārpus grāmatu lappusēm. Protams, ne jau visiem trūkst saķeres ar ikdienības virsmu, bet tādas ilgas itīn bieži ir dzirdētas.

Vajag parunāt ar kādu vidusskolēnu!

Laikā, kad iepazīnos ar Mairu un dzeju, es lasīju Keruaka *Ceļā*. Domāju par viņa draugu Dīnu, kurš dzīvo īsto dzīvi, tver notikumus, kas ir viņa realitātē, un tos piedzīvo, bet stāstītājs, tos pārradot, izdzīvo vēlreiz. Toreiz man tas pat nešķita nekas īpašs vai romantisks, es to pēkšņi ļoti labi sapratu – ar realitāti nepietiek, to vajag pārradīt, vajag par to reflektēt.

Vai ir mainījusies tava izjūta par dzeju tagad, kad arī literatūras skolotājas tevi zina kā dzejnieci?

Es domāju, ka sajūta, kas nostiprinājās Mairas ietekmē, ir tā pati: dzejā ir kas liels un skaists, un man ir tāda pazemības sajūta – ka drīkstu ar to saskarties.

(Pieejams: <https://ir.lv>)

2. uzdevums. Sagatavo viedokli par tekstu, izmantojot dotos jautājumus/uzdevumus! Laiks 1. un 2. uzdevuma izpildei – 20 minūtes.

1. Raksturo teksta iespējamo adresātu un pamato viedokli!
2. Raksturo, kā tekstā atklājas žanra pazīmes, pamato viedokli!
3. Vai un kā, tavuprāt, teksts varētu bagātināt tavu dzīves pieredzi?

3. uzdevums. Izsaki viedokli par tekstu (laiks – 3–5 minūtes)!

4. uzdevums. Sniedz izvēstas atbildes uz intervētāja uzdotajiem diviem jautājumiem!

12. bijete**1. uzdevums. Izlasi tekstu!**

Imants Ziedonis (1933–2013), dzejnieks, rakstnieks, publicists, sabiedrisks darbinieks

Krāsainas pasakas. RAIBĀ PASAKA

Ir visādi Raibie. [...] Viņi ir tie, kas visu raibina un izraibina, bet viņus pašus ir grūti atrast. Viņi parasti guļ jūrmalā akmeņos. Mazie kā raibi oļi guļ oļos, lielie – starp lielajiem akmeņiem. [...]

Raibie ripo pa pasauli raibi kā ričurača metamie kauliņi, tikai katra puse viņiem ir savā krāsu raibumā. Viņi arī apstājas tikpat neuzminami – kad, kur, pie kā un uz kuras krāsas pusi? Vai pie puķu zirņa? Tad Raibais mirdz sārts un balts, sārts un lillā. Vai pie mušmires? Tad sarkans un balts. Vai pie govys? Tad balts un melns vai balts un brūns. Diezgan reti, bet Raibais ieripo arī pie sivēniem. Tad viens otrs sivēns kļūst melnbalti raibs. Raibi sunīši, raibi kaķīši, raibās bismārītes un raibie čūskulēni – visi ir Raibā noripināti raibi. Raibais neripo tikai pa zemes virsu, Raibais prot arī peldēt. Viņš izraibina zivju muguras skaistām punktiņām un lāsumiņiem. Vai jūs esat redzējuši foreli vai lasi? Kādi tie ir skaistiem raibumiem izkrāsoti!

Viņš izraibina ķīvīšu olas un citu putniņu olas. Visi raibi izkrāsotie tauriņi ir viņa nokrāsoti. Un putni arī. Tikko putnēnam ligzdā sāk dīgt spalviņas, Raibais ir klāt un sāk raibināt.

Saka: raibs kā dzeņa vēders. To ir Raibais raibinājis. Cilvēki prasa viens otram: – Kā tev iet?

– Man iet raibi.

Skaidrs, ka viņam Raibais piesities. Kā tas ir, kad „iet raibi”? Tas nozīmē, ka Raibais visu sajauc. No rīta Ilzītei uzvilka baltu kleitiņu, visi priecīgi gāja uz mežu pastaigāt, bet Ilzīte iesēdās mellenēs. Skaidrs, ka kleitiņa kļuva raiba un Ilzītei pašai arī gāja raibi. [...]

Kad uz ceļa mašīnai pārsprāgst riepa, kad jau no paša rīta kaut ko nokavē, kad mazais brālītis ieķeras galdauta stūrī un novelk visu, kas uz galda, sev līdzī uz grīdas, – tad iet raibi.

Ļaudis saka: raibs mūžs. Tas nozīmē, ka ir bijušas baltas dienas un melnas dienas, dzeltenas skaudību dienas un zilas cerību dienas. Paprasiet vecmāmiņai, lai pastāsta. Viņa bieži saka: – Acis raibst – vai – Raibs gar acīm – . Viņa Raibo ļoti labi pazīst. Viņai garš un raibs mūžs.

Ka Mēness ir raibs, to jau jūs visi esat redzējuši apalās pilnmēness naktīs. Kas vēl nav ievērojis, lai ieskatās labi. Tur jau pirms kosmonautiem ir bijis Raibais. Bet zinātnieki saka – arī Saule esot raiba, uz Saules esot plankumi. [...]

Ja jūs Raibo nevarat atrast jūrmalā starp akmeņiem, tad dariet tā: nolieciet vakarā uz galda atvērtu ūdenskrāsu kastīti un glāzi ūdens. Kastītei katrā galā izklājiet pa baltai papīra lapai. Kad jūs no rīta atmodīsities, papīra lapas būs nolēpātas raibas. Raibais nāk naktīs spēlēt. Vispirms viņš paņem glāzi ūdens un nolej visus krāsu ķieģeļšus slapjus. Tad sāk pa tiem skraidīt uz priekšu un atpakaļ kā pa klavieru taustiņiem un raibām pēdām lēpatot pa baltajām lapām. Citi saka, tā viņš spēlējoties, citi – ka tā viņš trenējas. Vislabāk ar Raibo ir pazīstami mākslinieki. No māksliniekiem viņš nebaidās un nevairās. Kad gleznotājs glezno, Raibais sēž pie tūbiņām vai uz paletes (uz krāsu jaučamā dēlīša) un svilpodams maisa krāsas. Raibais ir gleznotāju palīgs. [...]

Bet nu pietiek. Nevar tik raibas pasakas garas rakstīt – metas raibs gar acīm. Kad jūs šo pasaku lasīsiet, paskatieties laiku pa laikam spoguļī – vai nav acis raibas. Ja ir raibas, tad vajag atpūsties.

(Imants Ziedonis. „Krāsainas pasakas”. Rīga: Liesma, 1973)

2. uzdevums. Sagatavo viedokli par tekstu, izmantojot dotos jautājumus/uzdevumus! Laiks 1. un 2. uzdevuma izpildei – 20 minūtes.

1. Raksturo teksta nolūku un pamato viedokli!
2. Kā, tavuprāt, tekstā izpaužas literārā tēla individualitāte?
3. Kādas pārdomas tev radās pēc teksta izlasīšanas?

3. uzdevums. Izsaki viedokli par tekstu (laiks – 3–5 minūtes)!

4. uzdevums. Sniedz izvēstas atbildes uz intervētāja uzdotajiem diviem jautājumiem!

13. biļete**1. uzdevums. Izlasī tekstu!**

Dagmāra Beitnere-Le Galla (1955), kultūras socioloģe, LU Filozofijas un socioloģijas institūta vadošā pētniece

Raksts „Vai zini, ka laime ir arī socioloģijas izpētes redzeslokā?”

Pētījumos „laime” reti ir viena no galvenajām sociologu interesēm. Biežāk to noreducē uz apmierinātību ar dzīvi, jo grūti atrast pētījuma marķierus tik gaistošai parādībai kā laime. Laimi ir sarežģīti ne tikai pētīt, bet vispārinoši aptvert jebkādu parametru vai izpausmi, jo laime ir individuāla izpratne, piedzīvojums, arī pārdzīvojums.

Laimīgi cilvēki nav interesanti literatūrai, mūzikai, nevienai no mākslām. Te vietā atcerēties Ļeva Tolstoja izteikumu, ka visas laimīgās ģimenes ir vienādas, bet nelaimīgās – katra citāda. Tad paveras iespējas drāmai, melodramai utt., kas rada līdzpārdzīvojumu, jo sirdī esam ar tiem, kuri risina savas dzīves samilzušās problēmas. Bet ko darīt ar laimīgajiem? Laime ir subjektīva, nevis objektīva, un par to, kas to nosaka, var strīdēties līdz bezgalībai.

Tomēr apzinīgām būtnēm ir dabiski tiekties pēc laimes, jo, dzīvojot sev atvēlēto laiku uz zemes, saskaramies ar sāpēm, ciešanām, trūkumu, atsvešinātību, atstumtību, īsāk sakot, esam nelaimīgi. Sociologs Zigmunds Baumanis piekrīt, ka, tiecoties pēc laimes, šis apstāklis vienlaikus liek mums būt sistemātiski neapmierinātiem. Un te ir lielas iespējas mums, latviešiem, jo „viss ir slikti” sajūta mums ir labi pazīstama. Esam gatavi būt neapmierināti un nelaimīgi par jebko, jebkad un daudz. Vai to nosaka D vitamīna trūkums, nepietiek saulainu dienu, kad ķermenis reaģē citādi nekā apmākušās dienās? Katrā ziņā nelaimīgas izjūtas ir kā enerģijas lādiņš, kas liek tiekties pēc laimes!

Varam jautāt arī, vai laimēšana ir deformējis laimes izpratni? Vai laimi var definēt tikai negatīvi kā nelaimes stāvokļa pārvarēšanu, izaicināšanu, sakaušanu vai noliegšanu? No sengrieķu un romiešu filozofiem esam mantojuši izpratni, ka laimi rada tikums, ka laime ir dzīves virzītājspēks. Cilvēciskā, proti, arī sociālā nozīmē laime ir pilnībā saistīta ar tās meklēšanas stimulēšanu un ilgstošo meklējumu ietekmi. Lielākajā daļā Eiropas valodu termins „laime” ir veiksmes sinonīms, līdzīgi kā laimi saprata arī „dainu latvieši” – laime bija veiksmē, kas nāk pie tikliem ļaudīm.

Ja laime ir kaut kas saistīts ar indivīda iekšējo pasauli, tad, sekojot koncepcijai, mēs iegūstam noteiktu paplašinājumu – indivīdi veido grupas un grupas veido sabiedrību. Tātad sabiedrībām ir spēja izjust un referēt par sevi kā laimīgām vai nelaimīgām. Ja spēja apzināties savu iekšējo patības kodolu un atpazīt savu laimi ir stabilas, veiksmīgas, uz attīstību vērstas sabiedrības svarīgs noteikums, tad laimes izpratne kļūst arī par valstisku uzdevumu – kā veidot politiku, lai pavalstnieki identificētu savu dzīvi ar apmierinājumu un pat laimi. [...]

Te jāatgādina, ka kultūra ļauj mums šajā mūsu dzīves laikā spēt tajā ievietot mērķi, bezjēdzīgo padarīt jēgpilnu, lai laimīgu mirkļu plūdumā izšķīdinātu cilvēka eksistenciālo nelaimes izjūtu. Varbūt palīdz klasika: kad Johanam Volfgangam Gētem tika vaicāts, vai viņam ir „laimīga dzīve”, Gēte atbildēja, ka viņam ir laimīga dzīve, lai gan viņš nevarēja atcerēties nevienu laimīgu nedēļu savā mūžā.

(Pieejams: <https://www.lsm.lv>)

2. uzdevums. Sagatavo viedokli par tekstu, izmantojot dotos jautājumus/uzdevumus! Laiks 1. un 2. uzdevuma izpildei – 20 minūtes.

1. Formulē un raksturo tekstā ietvertu problēmu!
2. Raksturo teksta valodas īpatnības (leksiskās/morfoloģiskās/sintaktiskās)!
3. Kam un kāpēc tu ieteiktu izlasīt šo tekstu!

3. uzdevums. Izsaki viedokli par tekstu (laiks – 3–5 minūtes)!

4. uzdevums. Sniedz izvērstas atbildes uz intervētāja uzdotajiem diviem jautājumiem!

14. bijete**1. uzdevums. Izlasi tekstu!**

Regīna Ezera (1930–2002), rakstniece

Miniatūras „Piederība” fragments

Atvasara neizprot pati sevi un mulst pretrunās, vai pieder vasarai vai rudenim. Atvasara ir iestrēgusi starp alkainu plosīšanos pēc neatgūstamā un padevīgu samierināšanos ar nenovēršamo. Tērpusies zeltā, viņa paveras Daugavā un pārbīstas no spoguļattēla: ak Dievs, kā lapsa spalvu mešanas laikā! [..]

Man pieder galva, kas nemaz nav tik maz, jo gadu desmitos un gadu simtos daudziem tās nocirstas un vēl citi tās pazaudējuši paši.

Man pieder sirds kā skārda krāsns – strauji sakarst un ātri atdziest – un kā vecs pulkstenis, te no laika atpaliek, te aizsteidzas laikam priekšā, te piepeši, ak, nozvana pašā pusnaktī!

Man pieder žēlsirdīgi atvēlētais nodzīvotais Laiks, kuru neviens nespēj atņemt, un pieder Dzīvība, kuru piešķir lielā Nejaušība un kuras varēja arī nebūt, bet vai es vēl dzīvoju – kā tas pīlādzis ceļa galā daudzām sarkani smejošām mutēm – vai vienīgi izdzīvoju – kā tā zemenīte meža malā, kas nez kāpēc uzplaucējusi baltu ziedīņu, kuram nav izredžu pārtapt par ogu?

Man pieder saulgrieze dārzā. Dzeltenām puķēm gan slikta slava – viltīgas. Taču puķu puķe – saulespuķe – vienmēr pagriež pret sauli tik apaļu, laipnu un mūsainu seju, ka grūti viņu vainot par izlikšanos. Un kaut pie debesīm zaigo pilnmēness, tik līdzīgs saulei, puķe uzreiz pamana viltojumu. Kādējādi viņa to atmin? Vai tas ierakstīts viņas gēnos – griezties pret sauli, vai arī tas ierakstīts saules gēnos – pieradināt saulespuķes? Saule puķi iededz, bet nesargā, jo puķes gēnos ir īslaicība.

Man pieder dālijas atgādinājums, cik strauji skaistums sabrūk pīšļos, un pieder miķelītes bezgalīgā pacietība.

Man pieder magonīte, kas uzsmaida no nezālēm. Vasaras tveices izkveldētajā laukā viņa uzplaukusi kā mazs brīnums: trausla liesmiņa līganā kātā, spoži sārtām muslīna ziedlapām. Kā vāra cerība – uz ko? Kā nedroša ticība – kam? [..]

Man pieder mirklis, kad bite rāpās pār manu elkoni bez bailēm, ka viņu nogalināšu, un es ļāvos viņai bez bailēm, ka iedzels.

Man pieder lapa, kas nolaidās matos. Es lūkoju saņemt viņu, kā satver tauriņu, lai nesabojātu spārnus. Spārns viņai bija tikai viens – tvirts un dzeltens. Saņemta pirkstos, viņa viscaur trīsēja, viņa bija vēl pilna dzīvības.

Bet atvasara ir ne tikai krītošu lapu, bet arī krītošu zvaigžņu laiks. Kurai pirmajai kritienā izdevās piepildīt cilvēka vēlēšanos? Un kuram pirmajam piepildījās, nepārtopot par vilšanos? Krīt cita pēc citas un apdziest, pirms uzspēju izdomāt vēlēšanos. Varbūt tāpēc man nepieder laime, tikai īsas sekundes nolaižas uz manas delnas un tramīgi aizspurdz, iekams pagūstu aizvērt sauju?

Bet piepeši – ak! Ir nokritis arī mēness. Mēness guļ manā dārzā starp miklām lapām, gozēdams zeltainos apaļumus. Un kamēr es stāvu un muļķīgi brīnos, līdz pamazām apjēdzu, ka tas ir ķirbis, tas otrais tur, augstu augšā, tas zvīlais debesu ķirbis šķelmīgi pamet ar spožu aci, it kā pa naktīm spertu ne tikai gaismu, bet arī noslēpumus.

Viņa spožums plūst un gāžas, slīcinot mani staru palos. Es saprotu, ka daru, ko nemaz nedrīkstu, – ka nevajag stāvēt un ļauties, lai noslīcina! [..] Taču stāvu un ļaujos, un vēl izlūdzos viņam piedošanu, soloties mīlēt mūžīgi. Un ja viņš to vēl novērtētu! Ne uz to pusi! Un, brīnoties pati par sevi, es tikpat viegli viņam to piedodu. Reizumis viņš mani noskūpst. Viņa skūpstī, bez šaubām, nenožīmē neko. Tas ir tikai gaismas pieskāriens.

(Regīna Ezera. „Zvaigžņu lietus”. Rīga: Preses nams, 1994)

2. uzdevums. Sagatavo viedokli par tekstu, izmantojot dotos jautājumus/uzdevumus! Laiks 1. un 2. uzdevuma izpildei – 20 minūtes.

1. Raksturo teksta nolūku un pamato viedokli!
2. Raksturo teksta leksiskās/morfoloģiskās/sintaktiskās valodas īpatnības!
3. Vai un kā, tavuprāt, teksts varētu bagātināt tavu dzīves pieredzi?

3. uzdevums. Izsaki viedokli par tekstu (laiks – 3–5 minūtes)!

4. uzdevums. Sniedz izvērstas atbildes uz intervētāja uzdotajiem diviem jautājumiem!

15. bijete**1. uzdevums. Izlasi tekstu!**

Laura Dumbere (1975), žurnāliste

Intervijas „Varbūt būs labi” ar arhitekti Zaigu Gaili (1951) fragments

Jūsu birojā kā brīvprātīgie stažējas vairāki arhitektūras studenti. Ja viņi jums jautātu, kas ir arhitektūra, ko atbildētu?

Man ir tuvs draugs pianists Reinis Zariņš. Viņš mani sauc par komponisti, jo es komponēju arhitektūru. Būtībā tā ir līdzīga mūzikai, tikai man nepatīk, ja saka, ka arhitektūra ir sastingusi mūzika.

Bērnībā 11 gadus esmu ņēmusi klavieru privātsiņstundas. Man bija divas mājskolotājas – klavieru un angļu valodas. Arī maniem bērniem bija klavierskolotāja, un mūsu mājās regulāri notiek muzicēšana un koncerti, tā ir nopietna tradīcija. Nesen pie mums bija vāgneristu saiets. Šobrīd neesmu spējīga domāt ne par ko citu kā Vāgneru.

Kā jums ar vīru Māri Gaili radās doma uzņemties Vāgnera nama atjaunošanu? 5000 kvadrātmetru vēsturiskas ēkas projekts Vecrīgas sirdī ir neiedomājami sarežģīts, dārgs un vērienīgs.

Tas notika pilnīgi nejauši. Sēdējām virtuvē un domājām, ko interesantu varētu kopā izdarīt. Cilvēkam vajag sapņus un lielus mērķus, lai redzi, kurp virzies pa dzīves nogriezni. Bijām jau veiksmīgi „no nekā” uztaisījuši Žaņa Lipkes muzeju, un mums bija dūša.

Otrs iemesls bija fakts, ka Rīga aizvien nav pienācīgi iezīmēta Vāgnera pielūdzēju pasaules kartē. Grāmatās, enciklopēdijās un neskaitāmajos Vāgnera muzejos Rīga netiek pieminēta vispār vai minēta garāmejot tikai tāpēc, ka pēc divu gadu uzturēšanās Rīgā jaunais Vāgners ar kuģi bēga no kreditoriem. Viņš iekļuva lielā vētrā, piedzīvotās šausmas iedvesmoja komponēt operu *Klīstošais holandietis*. Taču tiek aizmirsti divi daudz nozīmīgāki fakti.

Kādi tie būtu?

Pirmkārt, tieši Rīgā un šajā namā Vāgners atklāja orķestra bedres iespējas. Līdz tam Eiropā orķestra mūziķi un diriģents atradās uz skatuves, bet solisti aiz viņiem. Vāgners „iegremdēja” orķestri un izvirzīja dziedātājus priekšplānā.

Otrkārt, bija pieņemts, ka operas izrādes laikā zāle ir pilnībā apgaismota, lai skatītāji ar lornetēm var pētīt pretējo ložu, aplūkot cits citu, klačoties. Tas novērsa uzmanību no skatuves un mūzikas. Vāgners savā zālē ar svecēm izgaismoja tikai skatuvi, piespiežot publiku koncentrēties izrādei. Mūsdienās orķestra bedri un gaismu nodzišanu uzskatām par pašsaprotamu, bet tolaik tā bija revolūcija. Un tā notika Rīgā! Šos jauninājumus Vāgners pārnesa uz Baireitas teātri.

Mums ir, ar ko lepoties. Saprotiet, Vāgners pasaulē ir kā reliģija, kults. Tas, ka Rīga nav vāgneristu redzeslokā, ir nepiedodami.

Kopā aplūkojām ēkas maketu ar visām zālēm, greznajiem gaitenīiem un panorāmas liftu. Iekšpagalmā pavērsies skats uz trosēs iekārtu buru kuģi, kas pat mazliet šūposies – klīstošais holandietis visā krāšņumā.

Un kuģim būs vētrā saplēstas buras! Ēkā jau esam sākuši būvdarbus, no sienām un grīdām plēšam un rūpīgi kasām nost gadsimtos uzaugušos slāņus, atklājot gan senos parketus, gan sienu gleznojumus.

Paši radīsim ar roku gleznotas tapetes, lai namam atdotu oriģinālo auru un greznību.

Sadarbojamies ar pasaulē labākajiem akustikas speciālistiem no Japānas. Darām visu iespējamo, lai šis nams kļūtu par nozīmīgu Eiropas kultūras centru un pērli.

(Pieejams: <https://ir.lv>)

2. uzdevums. Sagatavo viedokli par tekstu, izmantojot dotos jautājumus/uzdevumus! Laiks 1. un 2. uzdevuma izpildei – 20 minūtes.

1. Raksturo teksta aktualitāti!

2. Kā, tavuprāt, tekstā izpaužas intervējamā individualitāte?

3. Vai un kā, tavuprāt, teksts varētu bagātināt tavu dzīves pieredzi/personību?

3. uzdevums. Izsaki viedokli par tekstu (laiks – 3–5 minūtes)!

4. uzdevums. Sniedz izvēstas atbildes uz intervētāja uzdotajiem diviem jautājumiem!

16. bijete**1. uzdevums. Izlasi tekstu!**

Guntis Berelis (1961), prozists un literatūrkritiķis

Stāsta „Es un manas cūciņas” fragments

Mani kaitina tie žurnālisti, sevišķi blondā blozga – laikam no Patiesās Dzīves, Saviesīgās Dzīves vai vēl kādas tur dzīves, no dzeltenajiem, vārdsakot, ar kosmētiku nozieķējusies, augstpapēdenēm kājās, nu tik šņakarēsies pa kaktiem, bildēs fermas strādnieku dubļaino zābaku atstātās pēdas, vēl izvilks no rokassomiņas kaut kādu elektronisko verķi, mērīs CO₂ procentu gaisā un pasludinās, ka manā fermā neesot kondicionieru, tāpēc cūciņām jāsmok nost uz līdzenas vietas. Bet, ja uzķers, ka Jolka šorīt pārplēsusi ausi Ferdidurkai – un kā tā sasodītā Jolka izdabūja šņukuru cauri aizgalda režģiem? –, tad vispār vējš vītolos, izzvanīs pa visu Latviju, ka, redz, es neievērojot dzīvnieku vispārīgās labturības prasības, pārkāpjot Dzīvnieku aizsardzības likuma 10. panta pirmo punktu... Ui, ko tik tur nevar pievilkt klāt, ja ļoti grib, un tad vēl sarosīsies arī Pārtikas un veterinārais dienests... Kondicionierus viņiem! Un čalis pārāk īsajās rozā biksēs, šķiet, tas no kaut kāda portāla... Aha, pastiepj roku ar diktofonu uz priekšu, nu tik pūtīs vaļā savus satriecoši inteliģentos jautājumus. Nez, kā viņš rakstītu – „inteliģents” vai „intiliģents”?

– Prezidenta kungs, kā tas nākas, ka jums ir tik padziļināta interese par cūkkopību? Jūsu biogrāfijas fakti liecina, ka nekādās lauksaimniecības augstskolās jūs neesat mācījies, jums, tā sakot, cita specifika, vairāk ar tādu kā humanitāru ievirzi... Bet te, kā mēs visi redzam, – rozābiksis ar plašu žestu norāda uz aizgaldiem visriņķī, – tīra prakse bez jebkādas poēzijas.

– Pats par šo jautājumu esmu daudz domājis... Ziniet, gēni, – ieturu daudznozīmīgu pauzi, lūpas savilcis tādā kā drusku nostalgiskā smaidā. Katrs žests, katra grimase ir no svara, visviens, tevi intervē Rīgas pils Baltajā zālē vai cūkkūtī. Paskat, tīriņš no fotoaģentūras pat rimies knipsēt cūciņu šņukurus un beidzot pavērsis objektīvu pret mani. – Iedzimtība, laikam jau tā pati iedzimtība. Mēdz teikt, ka mēs, latvieši, esam arāju tauta. Zemkopji. Zemnieki. Jā, visa mūsu vēsture par to liecina, un es pilnībā piekrītu idejai, ka latvieši jau ģenētiskā līmenī ir ieprogrammēti kā arāju nācija. Bet! – es paslienu gaisā rādītājpirkstu, akcentēdams izsaukuma zīmi pēc „bet”. Kā tad, atkal tas fotogrāfs ar savu zibspuldzi, tak nepalaidīs garām tik izteiksmīgu žestu. Jāpasaka Osim, manam padomniekam lauksaimniecības jautājumos, lai pieliek jau pa gabalu salasāmu plakātu, ka fotografēt aizliegts, jo cūciņas no zibšņiem paliek nervozas un vairs nepieņemamas svarā. – Ja tev ir rudzu lauks un kartupeļu vagas, tas nozīmē, ka kūtī mauj arī gosniņa, aizgaldā rukšķ suķītis... Atvainojiet par detaļām, bet kā gan latvju arājs būtu izdzīvojis gadsimtiem cauri bez sūdiem? Tiem pašiem, ko saražo lopiņš kūtī. Kad kartupelītis, audzis tīrumā, kas pavasarī kārtīgi samēslogs, tāds liels, apaļš un miltains bambālis vasaras otrajā pusē nāk galdā, viņam klāt ir ne tikai dillītes un lociņi, bet arī biežpiens ar krējumu un vēl drusku kraukšķīgs, brūni sacepts cauraudzītis... Lūk, kārtīga arāja vakariņas! Bez lopiņa nedz arājs izdzīvos, nedz tas kartupelītis izaugs, bet sūdus sauksim par sūdiem bez jebkādiem eifēmismiem.

(Pieejams: <https://ir.lv>)

2. uzdevums. Sagatavo viedokli par tekstu, izmantojot dotos jautājumus/uzdevumus! Laiks 1. un 2. uzdevuma izpildei – 20 minūtes.

1. Raksturo teksta nolūku un pamato viedokli!
2. Kā, tavuprāt, tekstā izpaužas autora individualitāte?
3. Kādas pārdomas tev radās pēc teksta izlasīšanas?

3. uzdevums. Izsaki viedokli par tekstu (laiks – 3–5 minūtes)!

4. uzdevums. Sniedz izvērtas atbildes uz intervētāja uzdotajiem diviem jautājumiem!

17. biļete**1. uzdevums. Izlasī tekstu!**

Ilmārs Zvirgzds (1971), tulkotājs

Esejas „Rakstīt ar mašīnu ir nelabojami” fragments

Pagājušā gada oktobrī kultūrtelpā “Provodņiks” notika privātā rakstāmmašīnu muzeja „*The Typewriter Museum*” rīkotā izstāde, kas ilga vienu dienu. Viens no tās saukļiem bija „Vācu tehnoloģijas, itāļu stils un amerikāņu inovācijas!”, un skaidrs, ka neviens nespētu pretoties šādam vilinājumam, ko apstiprina tas, ka pasākums notika jau septīto reizi. Nelielajā bijušās rūpnīcas telpā atradās vairāki desmiti rakstāmmašīnu, un ar dažām bija iespējams pamēģināt rakstīt pašam, izmantojot gan melnu, gan sarkanu rakstāmmašīnas lenti. Vairums apmeklētāju rakstīja dzeju, jo prozas rakstīšanai taustiņi jāklabina daudz vairāk, kaut gan ne visiem tas šķiet grūts darbs, jo, piemēram, pavasarī Rakstniecības un mūzikas muzeja izstādē, kas arī tika veltīta rakstāmmašīnām un saucās „Es, rakstāmmašīna”, bija aplūkojamas tehniski līdzīgas ierīces, taču katra no tām ar savu stāstu par bijušo īpašnieku [...]. Abas izstādes vērienīguma ziņā ir ļoti atšķirīgas, taču apliecina kaut kur tepat blakus nojaušamo, joprojām dzīvo rakstāmmašīnu valdzinājumu. [...]

Nereti gadījies dzirdēt uzskatu, ka rakstīšana ar roku, ideālā gadījumā ar tintes pildspalvu, ir kas cildens, bet visa pārējā rakstīšana tiek vērtēta zemāk.

Būtisks notikums manā dzīvē bija izvēle par labu rakstāmmašīnai smalkā vācu universitātē. Tolaik visi pirka datorus un skrēja darbus izdrukāt kopēšanas kantorī, kura darbinieki strādāja pāris kvadrātmetru lielā būcēnī, kopēdami kopijas ar daudzām kopēšanas mašīnām un drukādami izdrukas ar daudziem printeriem. Vēl tur pārdeva arī rakstāmmašīnu lentes un citus piederumus. [...] Turienes ilggadīgais darbinieks Alekss man arī ieteica pirkt rakstāmmašīnu, jo „paies desmit gadi, un tu redzēsi, ka kompjuāteri visu novedīs līdz kliņķim”. [...]

„Provodņika” rakstāmmašīnu izstādē bija redzams, ka katrai savs raksturs un īpatnības, varētu pat apgalvot, ka savdabīgs fizisko un metafizisko īpatnību kopums, jo katrs rakstāmmašīnas lietotājs to ievalkā citādi, ja izmantotu līdzību ar apaviem. Ne velti slaveni rakstnieku un dzejnieku rakstāmmašīnas tiek saglabātas un parasti atrodas viņu mājās, kas pārvērstas par muzejiem. Filmās rāda, kā, cīnīdamies ar baltās lapas sindromu, šie ļaudis rauj ārā no rakstāmmašīnas lapu, uz kuras ir tikai dažas rindiņas, lai saburzītu to un tūdaļ iemestu stūrī. [...]

Taču varētu būt pretēji – ka rakstāmmašīna ievalkā rakstītāju. Tā notika ar kādu manu paziņu, Viņš nopirka rakstāmmašīnu, un viņa dzīve apgriezās kājām gaisā. Varbūt ne tikai viņa, jo viņš rakstīja sūdzības un dažādas prasības visām iespējamajām iestādēm un instancēm, kā arī mīlas vēstules pēc sludinājumiem, vienmēr cerēdams saglabāt anonimitāti laikā, kad visur valdīja printeri un e-pasti. [...]

Vai zinātnieks, ļoti savdabīgs cilvēks, kas gadiem ilgi (tas gan bija pasen) ņēma uz mājām bibliotēkas grāmatas, lai izrakstītu svarīgākās domas un citātus. Rakstāmmašīna viņam bija kā zemniekam lāpsta. [...]

Es joprojām fotografēju ar filmu un arvien biežāk iedomājos, ka pienācis laiks salabot savu rakstāmmašīnu [...]. Ne tikai tālab, ka rakstāmmašīnas klaboņa ir kas romantisks vai vēsturiska alūzija, kur katrs var sajusties kā Gūtenbergs, bet arī tādēļ, ka rakstīšana ar mašīnu ir tas pats, kas lēnā lasīšana – pavisam lēna, ja galīgi nemāk rakstīt vai baidās kļūdīties, jo kļūdas ir grūti labojamas, bet ar senākiem modeļiem pat nelabojamas, un piemēroti lēna, lai tādā veidā rakstītais ritinātos lēnām kā savīta sarkana dzīpara pīne, ko aplikt ar roku tuvam cilvēkam (vai striķis, kur pakārties ienaidniekam).

Es mīlu rakstāmmašīnas. Šo visu vajadzēja uzrakstīt ar rakstāmmašīnu.

(Pieejams: <https://satori.lv>)

2. uzdevums. Sagatavo viedokli par tekstu, izmantojot dotos jautājumus/uzdevumus! Laiks 1. un 2. uzdevuma izpildei – 20 minūtes.

1. Raksturo teksta iespējamo adresātu un pamato viedokli!
2. Kā, tavuprāt, tekstā izpaužas autora individualitāte?
3. Par ko un kāpēc tu vēlētos sarunāties ar teksta autoru?

3. uzdevums. Izsaki viedokli par tekstu (laiks – 3–5 minūtes)!

4. uzdevums. Sniedz izvērtētas atbildes uz intervētāja uzdotajiem diviem jautājumiem!

18. bijete**1. uzdevums. Izlasī tekstu!**

Gunta Šnipke (1955), rakstniece, arhitekte

Stāsta „Brauciens un trīs tūkstoši soļu” fragments

Meitene ar principiālo sejas izteiksmi „man viss vienalga” sēž aizmugurē, augstāk par citiem. Galvā melnbaltās horizontālās joslās izadīta spilvendrāna ar garām, tievām baltās dzijas bizēm, kuras virs plānajām krūtīm noslēdz mazi, plakani pušķīši. Jokainās galvassegas augšējie stūri nolukuši kā sivēna ausis. Kopumā tas viss atgādina miesās un garā fatāli novājinātu Žerāra Depardjē Obeliks. Blakussēdētāja burtiski ar visu ķermeni apliekusies ap planšeti. Tai gan nav vienalga, viņa seko. Nez kam, kas ir izplatījumā. Iekāpj bariņš, arī jauni. Planšetei apliektā nepaceļ acis. Iekāpušie sastājas vidū, kur brīvāks. Ausīs vadi, saprotams, bet lieto arī klātienē sarunu valodu. Ar diezgan bagātu vārdu krājumu, īpaši epitetu jomā. Kāds uz kādu ne tā paskatījies... Var noprast, ka tas, kurš paskatījies, klātienē apspriešanā nepiedalās. Stangā iekrampējusies sīkbūtnīte nesamērīgi platās tumšzilās džinsa biksēs ar nodriskātiem, pa peļķēm izvazātiem galiem. Sīkaļa izveicīgi balansē busa līkumlīkumu ritmā. Pilsēta ir procesā, vēl nav gatava. Kā katrugad, sola līdz ziemai pabeigt. Cerams, pēc tam būs jauni plāni. Citādi, pasargdies, nogrimis.

Sasmejos. Iekšēji. Jaunajiem nav jāredz, vēl trausli, visu uztver personiski. Biju meklējusi kādu „āķīti” nelielam stāstam. Un sāļīto gurķu konservus, kurus var nopirkt tikai tālajā rimčikā. Gurķu šodien nebija, bet atradās vecie iekrājumi, no visa kā pa druskai. Kā bija, kad nekā nebija... Nu, man tomēr bija džīnas. Ar ļoti platiem galiem. Kļošenes! Baltas! No draugu draugiem, caur paziņu paziņām dabūts saudzējams aizjūras dārgums, kuru ne prātā nenāca ielaist peļķēs, kur nu vēl saplēst. [..]

Fantomass, kāds naivums! Sataisījos ne par knapu: špilkas, uzkasīta frizūra, krāsotas lūpas... Filma bija liegta bērniem līdz sešpadsmit, man bija četrpadsmit. Neielaida, skaidra lieta. Ja nebūtu pārcentusies, varbūt pat tiktu, bija jau viss savās vietās. [..] Kas gan tāāāds bija tai Fantomasā? Vēlāk vairākreiz noskatījos. Tā arī nesapratu, kas psihei „līdz sešpadsmit” uzglūnēja no filmas, kur pa burrrvīgo Frrranciju visi staigāja un līdinājās, būdami labi paēduši un glīti ģērbti. [..]

Autobuss met kārtējo līkumu. Ap universitāti. Visur viss izrakāts. Būs jau skaisti. Izžēlosies, izkašķēsies, pieradīs. „Vietējais iedzīvotājs” ir tāds nosaukums, par kuru jācīnās. Ka neatņem. Pagriezienos stingri jāturas. Sīkā ar platajam biksēm turas. Sēdētāja, tā, kura saaugusi ar planšeti, pieceļas, joprojām nepaceļot acis, un atdod vietu puisim ar ieģipsētu kāju. Šai laikā autobusi ātri piepildās. Ap pieciem darbi beidzas. Vai mācības. Kā viņiem tas izdodas? Redzēt, neskatoties uz... Ne uz ko neskatoties. Izņemot ekrānus. Planšetatkarīgajai būtnī izdevies pat diezgan sakarīgi apģērbties. Jādomā, vismaz no rītiem iemet aci spogulī. Jaunam tāpat viss piestāv. Ne jau pavisam viss. Meitenei ar spilvengalvu labāk piestāvētu... Kas? Viņa ir viņa pati. Vai cenšas noliegt to, kas pati ir. Turoties aizmugurē, atturoties. Gan jau izmīcīs, izmācīs...

(Pieejams: <https://ir.lv>)

2. uzdevums. Sagatavo viedokli par tekstu, izmantojot dotos jautājumus/uzdevumus! Laiks 1. un 2. uzdevuma izpildei – 20 minūtes.

1. Raksturo teksta aktualitāti!

2. Nosauc, ar kuriem atslēgvārdiem tu raksturotu šo tekstu, pamato savu izvēli!

3. Kādas pārdomas tev radās pēc teksta izlasīšanas?

3. uzdevums. Izsaki viedokli par tekstu (laiks – 3–5 minūtes)!

4. uzdevums. Sniedz izvērstas atbildes uz intervētāja uzdotajiem diviem jautājumiem!

19. bijete**1. uzdevums. Izlasī tekstu!**

Mārtiņš Bērziņš (1987), O. Vācieša muzeja vecākais speciālists

Raksts „Vai zini, ka dzejnieks Ojārs Vācietis aizrāvās ar dažādu lietu kolekcionēšanu un vākšanu?”

Ojāra Vācieša dzīvokļa viesistabas plauktos glabājas vairāk nekā trīsdesmit termosu. Tā ir dzejnieka vispraktiskākā kolekcija. Termosus ar karstu tēju vai kafiju viņš reizēm ņēma līdz savās garajās pastaigās. Reizēm, kad nāca viesi, viņam uz galda jau bija termoss ar karstu kafiju. Tomēr visvairāk termosu Ojāram Vācietim noderēja tieši vakaros. Ojārs Vācietis savā būtībā bija izteikts rīta cilvēks. Viņš cēlās piecos sešos no rīta, nesa malku, kurināja krāsnis un tad strādāja. Ojāra Vācieša dzeja lielākoties top tieši no rītiem. Tomēr reizēs, kad vajadzēja strādāt vēl vakaros, dzejniekam uz galda bija termoss ar stipru kafiju.

Paralēli dzejas rakstīšanai Ojārs Vācietis visu dzīvi strādāja arī algotu darbu, visilgāk bērnu žurnālā „Draugs” kā redaktors. Rakstāmgalda atvilktnēs satītus avīžpapīrus vai vecās cukura pakās O. Vācietis glabāja akmeņus un minerālus. Dzīves laikā Ojāram Vācietim izveidojās visai apjomīga iežu un minerālu kolekcija, kas glabājas muzeja krājumā. Par daļu no kolekcijas jāpateicas draugam Gunāram Grāvim, kurš bija ģeologs un no savām ekspedīcijām uz Sibīriju un Tālajiem Austrumiem Ojāram nereti atveda dažādu iežu paraugus. Viņa kolekcijā atrodami dažādi marmori, kvarci, lazurīts, amazonīts, kimberlīts, ametisti, vulkāniskā bumba un arī dzejnieces Veltas Tomas dāvināts krams no Kanādas. Dzejnieka sieva Ludmila Azarova sauca viņu par akmenssērdzīgu, bet arī pati ar lielāko prieku piedalījās šajā akmenssērdzībā un no pastaigām pa Rīgu bieži nesa mājas akmeņus. Kopā ar Ojāru Vācieti viņa braukusi komandējumos uz Sibīriju un Tālajiem Austrumiem un tur savāktos iežus un minerālus pa pastu sūtījusi uz Latviju.

Bet dzejniekam bija vēl citi vaļasprieki – viņš kolekcionēja nozīmītes, pastmarkas, kārtis, sērķociņu kārbu etiķetes. Šīs kolekcijas atklāj ne tikai Vācieša daudzpusīgās intereses, bet arī raksturo padomju laiku kopumā. [...]

Ojārs Vācietis gan nav kārtīgs kolekcionārs, bet drīzāk vācējs. Viņa kolekcijā simtiem vienādas četrkapeiku pastmarciņas ar tā laika ģerboni vai simtiem vienādas sērķociņu kastīšu etiķetes ar klasisko zirdziņu. Vēstulē Imantam Ziedonim 1975. gada 25. februārī Ojārs Vācietis raksta: „No Tevis man ir vajadzīga 1 leišu sērķociņu kastīte, uz kuras virsū vai nu kas no zālaugiem, kokveidīgiem vai zīdītājiem. Sliktākā gadījumā virsū var būt pats dabas kronis. Un labākā gadījumā kastītes var būt trīs. Atkārtoju, man nav svarīgi, kas iekšā, bet kas virsū, – un vispār pati virsa. Šo atskaņotprasošo virsu man ir ap 12 tūkstoši, un krāmēties ap tiem es taisos, kad mani izolēs no sabiedrības.”

Ojārs Vācietis labprāt arī zīmēja. Viņš zīmējis, piemēram, tādus košus aplus, kādus mūsdienās mēdz dēvēt par mandalām, bet pats dzejnieks teicis: apli jeb šķīvjī. Reizēm dzejnieks no plānā rakstāmpapīra vai no koptāpīra griezis sniegpārslīņas. Šos zīmējumus un sniegpārslīņas viņš pēc tam reizēm izmeta papīrkuurvī, un daļa no tiem nav gājusi bojā tikai tādēļ, ka sieva Ludmila tos reizēm vēlāk vilkusi laukā no papīrkuurvja un saglabājusi.

(Pieejams: <https://klasika.lsm.lv>)

2. uzdevums. Sagatavo viedokli par tekstu, izmantojot dotos jautājumus/uzdevumus! Laiks 1. un 2. uzdevuma izpildei – 20 minūtes.

1. Raksturo teksta nolūku un pamato viedokli!
2. Kā, tavuprāt, tekstā izpaužas Ojāra Vācieša individualitāte?
3. Kam un kāpēc tu ieteiktu izlasīt šo tekstu?

3. uzdevums. Izsaki viedokli par tekstu (laiks – 3–5 minūtes)!

4. uzdevums. Sniedz izvērtas atbildes uz intervētāja uzdotajiem diviem jautājumiem!

20. biļete**1. uzdevums. Izlasī tekstu!**

Krista Anna Belševica (1993), rakstniece

Stāsta „Litija mēness” (2021) fragments

Tagad tev tiešām vajadzēja sakopot domas, tādēļ tu iesēdies mašīnā un brauci, izgriezī krustojumā, akordeonists uz stūra dziedāja, parkos sadīguši jaunmīlētāji, pavasaris, kaķi, tu aizslidini logu, tas rada matētu troksni. Mēness apveids paliek aiz stikla, vakars netīras vannas krāsā, nolupis, bet spīdīgs, ir vēls, var apdzīt luksoforus, migla palaikam izgrūž no sevis kādu pretimnācēju, asfalts paliek aizvien drupačaināks, pretimnācēju arvien mazāk, tu tuvojies savam templim, savai pilij, čaulai, viņas lauku mājai, kura glabā tikai mazliet tava diženuma un pelējuma, tu šodien esi aprijis trīs laumiņas, uzdzerot viņu spārnus, un tagad divvientulībā esat jūs divi, tu un tava līdz perversijai brīnīšķīgā slimība, tava māksla un mūža mīlestība, paralīze ir beigusies, ir sākušies vasarsvētki.

Cik tālu esmu meklējis, jebkurš ir kādreiz minējis radošuma jēdzienu savās sarunās vai referātos, bet neviens nekad to nav nodefinējis. Ja es šovakar to nodefinētu, vai visi diženie un mazāk diženie definētāji vēl vairāk iegrimtu savos prātos, vai definīcijas pašas par sevi nodrošinātu šo iespēju, definīciju kalni un lejas, divi tūkstoši un vairāk gadu, ar cerību šķelt un drupināt aizvien vairāk un dziļāk, un tālāk, es kādreiz gribētu nodefinēt nenodefinējamo, nodefinēt bailes, haosu, trakumu, iespīest to citu prātos, neviens man nevarētu pretoties, visi ir bezspēcīgi pret definīciju, kaut ko saprast nozīmē tam pakļauties, es būtu dievs un karalis, jaunās pasaules vektors, es būtu.

Tumšā, pēc mitruma smaržojošā istaba atkal ir pilna ar mazām, mīļi dzeltenām piezīmju lapiņām, uz kurām ir sarakstītas lietas, kurām rīt, nolaižoties no saviem augstumiem, tu vairs nesapratīsi ne nozīmi, ne kontekstu, rīt tev ir jāiet pie Aurēlijas, ārstēties, tev ir jāiet, un tu jau zini, ko viņa teiks, tas neesi īstais tu, viņa teiks, un viņa ir muļķe un neko nesaprot par cilvēku īstajiem es, mēs katrs esam tiesīgs izvēlēties, kas mēs gribam būt, nav tādu neīsto es un cita sviesta, tu to vienkārši zini, pavisam, iespējams, labāk par pārējiem, tā arī tu viņai rīt pateiksi, Aurēlija tad pielieks galvu un domās, centīsies atrast pavedienu, aiz kura tevi vilkt ārā no tevis paša domām, vilkt ārā no tevis paša, centīsies nolikt tevi uz pjedestāla, Aurēlija, tava otrā sieviete aiz tavas pirmās, tava saikne ar realitāti, kura atveido mākslu, tava sieva un tavs vīrs, tava lielā jautājuma zīme, bet šonakt tu viņai nepiederī, šonakt tu nepiederī nevienam.

Labs jautājums, cik daudz sava aktīvā intelekta es izmantoju, lai izdomātu, kāds būs tas savdabīgais veids, kā būt īpašam, tajā pašā laikā pilnībā neuztraucoties par to, kas es esmu, bet varbūt arī man tikai liekas, ka par to ir jādomā, ka kāds man ir iedvesis domu, ka man par to ir jādomā, ka ir jāmeklē savs apgaismības zvans, sava nulles teorēma, viena vai otra dzīves jēga.

(Pieejams: <https://jaunagaita.net>)

2. uzdevums. Sagatavo viedokli par tekstu, izmantojot dotos jautājumus/uzdevumus! Laiks 1. un 2. uzdevuma izpildei – 20 minūtes.

1. Raksturo teksta aktualitāti!
2. Nosauc, ar kuriem atslēgvārdiem tu raksturotu šo tekstu, pamato savu izvēli!
3. Kādas pārdomas tev radās pēc teksta izlasīšanas?

3. uzdevums. Izsaki viedokli par tekstu (laiks – 3–5 minūtes)!

4. uzdevums. Sniedz izvērstas atbildes uz intervētāja uzdotajiem diviem jautājumiem!

21. bijete**1. uzdevums. Izlasi tekstu!**

Ieva Viese-Vigula (1987), dzejniece, māksliniece un pētniece

**Recenzijas „Viļņojot citam caur citu” fragments par
Ginta Zilbaloža animācijas filmu „Straume” (2024)**

Apliecinot, ka latviešiem patīk skaļi sagaidīt ne tikai sportistus, bet arī citus tautiešus, kas guvuši panākumus aiz robežām, animācijas filma “Straume” savīļņojusi skatītājus, izpelnoties vētrains ovācijas Latvijas pirmizrādē, kam sekojuši jūsmas pilni ieraksti sociālajos tīklos un atzinīgi vārdi no kritiķiem. [..]

Vārds „straume” – spēcīga plūsma – latviešu valodā ir etimoloģiski cieši saistīts ar straujumu, līdzīgi kā vārda “plūsma” attīstība ir saistīta ar plūdiem. Arī filmas starptautiski pazīstamais nosaukums „Flow” ir cēlies no senangļu *flowan*, kas radniecīgs arī angļu *flood*. Valodiskā sakarība starp vārdiem, kas raksturo kustību un neparedzamību, labi norāda uz pašu parādību tuvību – viļņošanos, kas it bieži ir ārpus kāda kontroles. „Straumi” raksturo dinamika un attīstība – gan neatslābstošā darbībā un kameras uzmanīgā vērojumā, gan tēlu un to attiecību pārmaiņās. Jau filmas sākumā skatītājs tiek ierauts spraigā pakaļdzīšanās ainā, kura uz brīdi pierimst plāvā – rāmā peļķes atspulgā manāms putnu pārlidojums; aina tālāk pāraug neprātīgā briežu bara skrējienā, kam drīz seko krītoši koki un pali. Šajā sadursmē, kuras centrā ir mazais kaķis un brūkošā pasaule, uzzibsnī asociācija ar Volta Disneja studijas 1994. gada filmu „Karalis lauva” [..]. Tomēr līdzība ar dialogiem bagāto un muzikālo Disneja filmu tikpat ātri atkāpjas, ļaujot vien piefiksēt, cik horeogrāfiskas un skaniski piesātinātas ir vārdiski klusējošās „Straumes” ainas. Filmā nav dialogu – ja ar to saprotam runāta teksta trūkumu. Saziņa starp tēliem vai emocijas, ko tie pauž, izteiktas rūcienos, ņaudienos, elsās un žestos. „Straumes” pasaule provocē gan jautājumus, gan atbildes, mudinot skatītāju meklēt daudzveidīgas interpretācijas filmas kodiem. [..]

Filmas preses seansā Zilbalodis stāstīja, ka viņam paša būvētās pasaules vienmēr paliek līdz galam neizzināmas – viņš nespētu atbildēt uz jautājumiem par to, kas noticis pirms plūdiem un kur palikuši cilvēki vai kā tieši kaķis ir saistīts ar lielu, vaļveidīgu briesmoni ūdens dzīlēs. Filmas pasaule pastāv kaut kur pati par sevi kā sakarību un iespējamību tīkls. Režisors var zināt tikai to, kas filmas pasaulē varētu notikt, turklāt būtisko ierauga neplānoti. Piemēram, viena no emocionāli iedarbīgākajām filmas epizodēm ir kaķa un vaļveidīgā satikšanās filmas izskaņā, bet tā esot iekļauta filmā tikai veidošanas pašā noslēguma fāzē un sākumā nemaz neesot bijusi paredzēta. Tu it kā runā par vienu lietu, bet tad nejauši pasaki kaut ko pavisam citu, un tas pēkšņi izrādās vissvarīgākais. Līdzīgi visa filma ir notikums, ko režisors iekustinājis, bet kas kustas pats par sevi.

Rakstot recenziju, sev jautāju – kāpēc es visu laiku domāju par valodu, par vārdiem, ar ko raksturot filmu, kurā vārdu nemaz nav? Šķiet, vārdu etimoloģija, sasauču tveršana un pārdomas par nozīmju maiņu visvairāk rezonē ar filmas sajūtu – dzīvīgumu, balansēšanu un pārmaiņu majestātisko skaistumu. Mainīga ir gan pasaule, par kuru runājam, gan vārdi, kurus tam izmantojam. Tas mainās plūsmā, un brīžiem tāda plašāka saprašanās sabalsojas kā savstarpēji pastiprinoši viļņi – tad tie norimst un paliek vienatne, bet nu jau citāda. „Straume” estētiski atrodas teritorijā, kuras jēdzieniskai apgūšanai netrūkst potenciāla. Tā ir filma, kurā viļņiem var uztvert sevi, pagātni vai to, kas vēl priekšā.

(Pieejams: <https://satori.lv>)

2. uzdevums. Sagatavo viedokli par tekstu, izmantojot dotos jautājumus/uzdevumus! Laiks 1. un 2. uzdevuma izpildei – 20 minūtes.

1. Raksturo teksta iespējamo adresātu un pamato viedokli!
2. Raksturo, kā tekstā atklājas žanra pazīmes, pamato viedokli!
3. Vai un kā, tavuprāt, teksts varētu bagātināt tavu dzīves pieredzi/personību?

3. uzdevums. Izsaki viedokli par tekstu (laiks – 3–5 minūtes)!

4. uzdevums. Sniedz izvērtas atbildes uz intervētāja uzdotajiem diviem jautājumiem!

23. biļete**1. uzdevums. Izlasi tekstu!**

Lelde Luika (1989), politikas zinātniece

Raksta „Ko nozīmē obligātais militārais dienests sievietēm?” fragments

Kopš obligātā valsts aizsardzības dienesta (VAD) ieviešanas ideja par sieviešu iesaukšanu ir turpinājusi virmot gaisā, un, kā nesen medijiem apliecināja Aizsardzības ministrs Andris Sprūds, lai arī ne „šodien vai rīt”, šai idejai jāklūst par realitāti tuvā nākotnē. Sprūda vārdiem, „tas nav tikai koalīcijas jautājums, tas ir politisko partiju, parlamenta un visas sabiedrības jautājums”. Nudien, vienīgā Saeimas frakcija, kas šai iecerei izteikusi nepārprotamu atbalstu, ir „Progresīvie”, kamēr aptaujas rāda, ka lielākā daļa sabiedrības – 73% – nepiekrīt obligātajam dienestam sievietēm. Ir skaidrs, ka līdztekus VAD attīstīšanai, kas pilnvērtīgi iekļautu obligāto iesaukumu sievietēm, daudz lielāks, ja ne lielākais izaicinājums, ir plašāka sabiedrības attieksmes maiņa pret sieviešu dalību militārajā dienestā.

Pārsteidzoši ir tas, ka Latvijā jau ir viens no augstākajiem sieviešu īpatsvaram valsts bruņotajos spēkos starp NATO dalībvalstīm. 2020. gadā sievietes veidoja ap 16 % no karavīru skaita profesionālajā dienestā (salīdzinājumam: 2019. gadā Lietuvā šis cipars bija 12 % un Lgaunijā – 9 %). [...] Tomēr sabiedrības priekšstats par sievieti kareivi ir ierobežots, par spīti atsevišķiem cilvēkstāstiem, kas parādās medijos. Antoņina Bļodone, kas šogad kļuva par pirmo sievieti Nacionālo bruņoto spēku vienības komandiera amatā, intervijā „Sargs.lv” stāsta, ka lielāko pretestību karjeras sākumā jutusi no tuviniekiem un apkārtnējiem cilvēkiem, kuri dienestu neuztvēra kā nopietnu darbu. Bļodone piedalījies misijās Afganistānā – viņas un līdzīgi pieredzes stāsti par tiešo iesaisti militārā darbībā un mācībās veido tradicionālo sabiedrības priekšstatu par dzīvi armijā. Tomēr liela daļa amatu, ko sievietes ieņem militārajā dienestā, ir administratīvi vai saistīti ar medicīnisko nodrošinājumu. Amatu sadalījums, kur sievietes drīzāk nodrošina dažāda veida atbalsta funkcijas, nevis ieņem vadošus amatus militārās vienībās, nav nekas unikāls Latvijai un tiek minēts kā viens no lielākajiem šķēršļiem sieviešu pilnīgai integrācijai militārā vidē. Taču jautājums par to, ko dzimumu līdztiesība nozīmē armijā, nav vienkāršs. [...]

Zviedrija un Norvēģija šobrīd ir vienīgās valstis pasaulē, kurās ieviests obligātais militārais iesaukums neatkarīgi no dzimuma. Abu valstu valdības minējušas dzimumu līdztiesību kā galveno iemeslu sieviešu iesaukšanai, tajā pašā laikā uzsverot, ka atlases kritēriji visiem būs vienādi. [...] Latvijā sievietēm, kas vēlas pievienoties dienestam, noteikti atšķirīgi fiziskie normatīvi. [...] Daudzi, ja ne sabiedrības vairākums, uzskata, ka sievietēm nemaz nebūtu jādien armijā. Ja vīrieši fizisko vai citu iemeslu dēļ ir spējīgāki karavīri, kādēļ par to vispār diskutēt? Parādās arī viedoklis, ka tādas armijas standartu un priekšnoteikumu izmaiņas, kas ņemtu vērā sieviešu perspektīvu, var vājināt militāros spēkus – tāpēc ir uzsvars uz universāliem kritērijiem, pat ja tie atsijā vairumu sieviešu. Tomēr šeit atkal varam atgriezties pie realitātes – atrašanās tuvu militāram konfliktam. Kas šajā gadījumā svarīgāks: abstrakti un, godīgi sakot, novecojoši principi par armijas būtību vai pēc iespējas lielāka iedzīvotāju skaita gatavība, zināšanas un spējas? Vai eksistē tikai viens ideālā karavīra modelis vai plašāks militāro uzdevumu kopums, kas pielāgojams atšķirīgiem indivīdiem un grupām: gan sievietēm, gan vīriešiem? [...]

(Pieejams: <https://satori.lv>)

2. uzdevums. Sagatavo viedokli par tekstu, izmantojot dotos jautājumus/uzdevumus! Laiks 1. un 2. uzdevuma izpildei – 20 minūtes.

1. Raksturo teksta aktualitāti!
2. Raksturo, kā teksts atklāj laiku!
3. Par ko un kāpēc tu vēlētos sarunāties ar teksta autoru?

3. uzdevums. Izsaki viedokli par tekstu (laiks – 3–5 minūtes)!

4. uzdevums. Sniedz izvērtas atbildes uz intervētāja uzdotajiem diviem jautājumiem!

24. bijete**1. uzdevums. Izlasī tekstu!**

Rūdolfs Blaumanis (1863–1908), rakstnieks

Noveles „Pērkoņa negaiss” (1887) fragments

[..] „Kad tu vakar pārnāci mājā?” pirmsdienas rītā māte jautāja Krustiņam, priekš viņa saimniekistabā putras bļodu uzlikdama uz galda, „es tevis nedzirdēju ienākam.”

„Es nezinu,” dēls strupi atbildēja, ar karoti maisīdams pa putru, kas tam izlikās gluži riebīga. „Kas tad bij?”

„Nekas, es tikai domāju, ka tēvs, ja tas dabūtu zināt, ka tu vakar tik ilgi pa krogu nodzīvojais, atkal būtu ļoti dusmīgs. Tā tev, dēls, nevajadzēja darīt.”

„Nevajadzēja darīt!” Krustiņš, kura prāti vēl pilnīgi nebija apmierinājušies no vakarējā dzēruma, pikti iesaucās un uzsvieda karoti uz galda. „Nevajadzēja darīt! Ko tad esmu padarījis, ko noziedzies! Vai nu arī tu līdz ar tēvu sāksi man krist virsū! Vienu reizi pusgadā palieku ilgāki uz lauka, un tūlīt mani ar pārmetumiem bērtin apber! Vai tad jūs par tiesu gribat, lai es tikai mājā vien pūstu, lai vecās bābas no aizkrāsnes trencu laukā un pats sēstos viņu vietā?”

„Nebaries jau nu, nebaries!” māte Krustiņu lūkoja mierināt, pacēla karoti, kas bij nokrituse zemē, noslaucīja to un ielika to atkal putrā. „Es jau no savas puses nesaku nekā, kad tikai tēvs.”

„Tēvs,” Krustiņš māti pārtrauca, bet runāja rāmākā balsī nekā papriekšu, „ko tēvs no manis īsti grib? Visa pasaule smejas, ka mani par mūku gribot pārvērst, ka mani mucā turot un pa spundi barojot!... Nudie, ja jaunībā jautra acumirkļa nedrīkst baudīt, kad tad priekš tam laiks?... Ar ķeģi jau nemūžam uz krogu nelēkšu, ar trim kājām nedancošu! Vakars ar Paulu izdzēru kādas pudeles alus un kādus šņabjus – kam no tā tikuse skāde? Vai caur to esmu kļuvis sliktāks? Vai tas manai veselībai kaitējis? Šorīt tāpat līdz ar citiem visiem biju pie darba un esmu vairāk pastrādājis nekā katrs no viņiem... Skaties Ādamā, tēva mīļajā puisī, kas nevienu nakti bez miega nav pavadījis, skaties manī: kāds viņš, kāds es? Asaka pret zivi... Un kad es viens pats tā dzīvotu! Bet no maniem pazīstamiem neviens nav labāks par mani, izņemot Ādamu, cilvēku, pie kura Dievs pārskatījies, viņu par vīrieti radīdams. Un neviens tēvs, neviena māte tā nesūrojas par savu bērnu kā jūs par mani!”

„Nesaki tu „jūs”–, māte runāja labinādama, – es jau nekad neesmu teikuse, ka neesmu ar tevi mierā... Ir jau tiesa, ja jaunība aiziet bez priekiem, vecums vairs nesniedz nenieka, to redzu pate pie sevis. Bet man tikai bailes, ka tu atkal ar tēvu nesanīsties, un tādēļ es runāju...”

Šīs bailes tad arī bija cēlonis, kādēļ tēvs, pārbraucis mājā, nekā nedabūja zināt par Krustiņa satikšanos ar Paulu. Māte par to cieta pavisam klusu, un kas cits Roplainam par to lai stāstīja? Saime, ieskaitot labo Ādamu, tak nu gan ne. Kādēļ viņa lai tinas ap saimnieka ģimēijas būšanām? Kāds labs no tā varēja atlēkt? Saimnieka dusmas pret savējiem, saimnieces un Krustiņa ienaidis pret saimi būtu šādas plāpāšanas panākumi. Jāprot, lūk, dzīvot! [..]

(Pieejams: <https://korpuss.lv>)

2. uzdevums. Sagatavo viedokli par tekstu, izmantojot dotos jautājumus/uzdevumus! Laiks 1. un 2. uzdevuma izpildei – 20 minūtes.

1. Formulē un raksturo tekstā ietverto problēmu!
2. Raksturo teksta valodas īpatnības (leksiskās/morfoloģiskās/sintaktiskās)!
3. Kādas pārdomas tev radās pēc teksta izlasīšanas?

3. uzdevums. Izsaki viedokli par tekstu (laiks – 3–5 minūtes)!

4. uzdevums. Sniedz izvērstas atbildes uz intervētāja uzdotajiem diviem jautājumiem!

25. biļete

1. uzdevums. Izlasi tekstu!

Arturs Hansons (1973), grāmatu redaktors un korektors

Raksta „Vai angļu valoda būs jaunā latviešu valoda?” fragments

Ikdienas saziņā dzirdamais un redzamais daudz izraisa jautājumus: vai latviešu valoda slīkst angļu valodā? Cik tālu šie plūdi aizsniegušies, un vai latviešu valoda izdzīvos?

Angļu valodas aprīte pasaulē ir intensīva un skar visdažādākās jomas, līdz ar to liela ir arī tās ietekme uz latviešu valodu. [1] Informācijas tehnoloģijā, zinātnē, populārajā kultūrā, informācijas aprītē angļu valodas īpatsvars ir milzīgs, un bieži to izmanto arī kā starpniekvalodu saskarē ar citām tautām. Tā nevilšus veidojas panangliska uztvere: tas, kas nav latviski vai krieviski, ir angļiski. Jebkuras tautības *Richard* kļūst par Ričardu, tīrīšanas iekārtas – par *karčeriem*, viesmīļi piedāvā *mačato* kafiju. [2]

Sadzīvē, kad otram kaut kas ātri un vienkārši jāpasaka, lieto vārdus, kas pirmie ir pa rokai un ir sarunas biedram droši saprotami. Problēmsituācijā ar datoru retais riskē dot padomu latviskos terminos – ne tikai tāpēc, ka otram datorā viss varētu būt angļiski, bet arī tādēļ, ka pastāv augsts nesaprašanās risks, ja lieto vārdus „atsāknēt”, „starpliktuve”, „iegults”, „tālummaiņa”, „pārlūkot” (lai gan pareizrakstības pārbaudītājs tos visus pazīst). Te ir joma, kurā angļiskie *restart*, *clipboard*, *embedded*, *zoom*, *browse* ir saprotamāki un līdzvērtīgus latviešu vārdus nav ieguvuši; biežāk lieto latviskus angļu vārdus – „restartēt”, „klipbords”, „embedēts”, „zūms”, „brauzēt” (pareizrakstības pārbaudītājs pazīst pirmos divus).

Ir diezgan daudz vārdu, kas gan angļu, gan latviešu valodā aizgūti no grieķiem un latīņiem, taču gājuši dažādus ceļus, un to nozīmes atšķiras, reizēm pat pilnībā. Piemēram, angļu *actual* nozīmē 1) īstais, patiesais, faktiskais, reālais; 2) pašreizējais, tagadējais, turpretī latviski „aktuāls” nozīmē ‘neatliekams’, ‘šobrīd nozīmīgs’. *Actual data* latviski bieži kļūst par „aktuālajiem datiem”, lai gan domāti ir vai nu faktiskie dati, vai pašreizējie dati. Tāpat *actualize* visbiežāk atbilst „atjaunināt”, nevis „aktualizēt”. *Competences*, kā norāda LZA Terminoloģijas komisija, nav kompetences, bet prasmes. *Population* ir iedzīvotāji, bet „populācija” – sugas indivīdu kopums noteiktā teritorijā. *Effective* var būt ne tikai efektīvs vai efektīgs, bet arī spēkā esošs. *Activity* visbiežāk ir nevis aktivitāte („darbīgums”, „rosība”), bet darbība, rīcība, nodarbe. *Consequence* angļiski ir sekas, rezultāts, bet konsekvence latviski – pamatotība, sakarīgums, arī mērķtiecība, tāpat īpašība. *Excellence* angļiski ir īpašība (izcilība), bet ekselence (angļu *excellency*) latviski ir persona – diplomāts, sūtnis. Kriminālā ekselence tāpat ir noziedznieks augstā diplomātiskā amatā. [..]

Vai angļu valoda apdraud latviešu valodu? Ne vairāk kā iepriekšējos gadsimtos to apdraudējušas vācu un krievu valoda. Izglītība no bērnudārza līdz pat doktorantūrai, valsts un Eiropas likumi, pakalpojumi un mediji mums ir pieejami latviski, tiek veidota daudzu jomu terminoloģija, un latviski runā ģimenēs. Skolēni sarunās iepin angļu vārdus (*like*, *actually*, *really*, *still*), taču visai ticams, ka tā ir stilistiska izvēle sarunā draugu lokā, nevis vienīgais pieejamais izteiksmes līdzeklis.

[1] Aizguvumi no angļu valodas ienākuši jau vismaz kopš pagājušā gadsimta 20. gadiem; plašāk sk. J. Baldunčiks. Anglismi latviešu valodā. Zinātne, 1989.

[2] *Richard* no vācu valodas – Ričards, no franču – Rišārs, no angļu – Ričards; *Kärcher* (*kerher*, ar mīkstu h jeb Ich-Laut) – vācu kompānija; *Chianti* – Kjanti reģions Itālijā, arī šajā reģionā ražots vīns; *caffè macchiato* [kafe makjāto] – espresso kafija ar putotu pienu.

(Pieejams: <https://satori.lv>)

2. uzdevums. Sagatavo viedokli par tekstu, izmantojot dotos jautājumus/uzdevumus! Laiks 1. un 2. uzdevuma izpildei – 20 minūtes.

1. Formulē un raksturo teksta tematu!
2. Raksturo, kā teksts atklāj laiku!
3. Kā šis teksts saistās ar tavu pieredzi?

3. uzdevums. Izsaki viedokli par tekstu (laiks – 3–5 minūtes)!

4. uzdevums. Sniedz izvērsta atbildes uz intervētāja uzdotajiem diviem jautājumiem!

26. bijete**1. uzdevums. Izlasi tekstu!**

Rūdolfs Blaumanis (1863–1908), rakstnieks

Noveles „Purva bridējs” (1898) fragments

[..] Tā arī notika pie Kristīnes mātes. Viņa jau agrāk tik daudz bija raudājuse, ka tagad, meitas nodomu dzirdot, viņas acis palika sausas. Visiem trim mazajā istabiņā sēdot, viņa tikai atkārtoja, ko viņa Kristīnei vienā un otrā reizē brīdinādama bija sacījuse, un piemetināja, ka viņas vienīgā meita nu apprecēsoties bez mātes atļaujas, jo tās viņa nevarot dot.

„Tad jūsu priekšā, mamm, esmu gan tāds slikts suns?” Edgars sacīja.

„Ak Edgar, es tagad nedomāju par tavu sluktumu. Es tikai domāju par to, ka jūs abi tiksiet nelaimīgi un Kristīne vairāk par tevi.”

„Bet, mamm, mamm,” Kristīne čukstēja, „Edgars labosies. Viņš jau vairs nav tāds, kāds bija.”

„Tā nav nekāda labošanās, kad cilvēks aiz lielas sirds labojas. Viņš cita nekā šai laikā nav rādījis kā savu lielo sirdi, savu biezo galvu. Tāda jau viņam bija kā puikam.”

„Bet kad es nu par tiesu labojos? Kad Kristīne mani labo?”

„Es arī reiz biju tāda labotāja.”

„Visi cilvēki tak nav vienādi,” Edgars piebilda.

„Ko tur nu veltīgi runāt,” māte atteica. „Jūs domājat tā, es domāju citādi. Jūs ticiet, es zinu.”

„Mamma tā runā, it kā no laika gala vēl neviens cilvēks nebūtu grozījies,” Edgars parūgti sacīja.

„Zināms, es jau nedrīkstu ļaunoties, i es viņas vietā gribētu labāk bagātu znotu nekā tādu plikadīdu, kāds es esmu. Bet tagad nevajaga par sluktumu vien runāt, bet par nabadzību arī.”

„Vai tu arī man gribēsi pārvest, ka man Kristīni Akmentiņam patiktos pārdot!” vešeriene iesaucās.

„Vai tad Akmentiņš nav tāds cilvēks, kuru meita var vēlēt vēlēties par vīru! Tev ir labi, tev ir nelabi tikumi. Akmentiņam ir tikai labi vien. Paliec tu tāds kā Akmentiņš un tad nāc, un prasi Kristīni, dzirdēsi, ko tad tev sacīšu.”

Uz šiem vārdiem puisis nezināja nekā, ko atbildēt, bet kodīja sajucis lūpu. Kristīne skatījās grīdā un pacēla tad acis pret Edgaru it kā uzaicinājumā. Māte piegāja pie loga, atvēra to, palūkojās ārā un aizvēra logu atkal ar troksni cieti.

„Jā, paliec tu tāds,” viņa turpināja. „Dzīvo vienu gadu tik godīgi kā Akmentiņš un nāc tad atkal un prasi Kristīnes. Dzirdēsi, vai tad ko par nabadzību runāšu. Vēl diezgan jauni abi esiet. Vēl ar precēšanos nav jāsteidzas. Vari vēl papriekšu savus vārdus parādīt darbos.”

„Un tad tu man Kristīnes neliegsi?”

„Es pate būšu skubinātāja, ka jātaisa kāzas.”

Edgars uzlēca stāvu. Stingra apņemšanās spīdēja viņa acīs.

„Labi. Lai notiek. Varam arī vēl gaidīt, Kristīn. Vesela gada jau mamma nemaz negribēs. Līdz nākamajiem Jurģiem, mamm? Ko?... Apsolos līdz Jurģiem tā dzīvot, ka tev par mani nebūs jāsūrojas.”

„Bet ja nu tu tomēr neturi vārda?”

„Tad... tad... es nezinu...”

„Tad Kristīnei jāprecē Akmentiņš,” vešeriene stingri noteica un nobraucēja priekšautu cieti ar roku. [...]

(Pieejams: <https://korpuss.lv>)

2. uzdevums. Sagatavo viedokli par tekstu, izmantojot dotos jautājumus/uzdevumus! Laiks 1. un 2. uzdevuma izpildei – 20 minūtes.

1. Formulē un raksturo tekstā ietverto problēmu!

2. Raksturo teksta valodas īpatnības (leksiskās/morfoloģiskās/sintaktiskās)!

3. Kādas pārdomas tev radās pēc teksta izlasīšanas?

3. uzdevums. Izsaki viedokli par tekstu (laiks – 3–5 minūtes)!

4. uzdevums. Sniedz izvēstas atbildes uz intervētāja uzdotajiem diviem jautājumiem!

27. bijete**1. uzdevums. Izlasī tekstu!**

Mārcis Auziņš (1956), fiziķis, kvantu fizikas pētnieks

Raksta „Par taktiku un lēmumu pieņemšanu spēlē, ko sauc par dzīvi” fragments

Kas tad īsti ir spēļu teorija, un kādēļ tā interesē ne tikai matemātiķus, bet arī biologus, ekonomistus un pat pētniekus politiskajās zinātnēs? Kā liecina nosaukums, tad tā ir teorija, kas pēta dažādas spēles, kurās spēlētāji pieņem lēmumus, lai, stratēģiskā sacensībā savstarpēji sadarbojoties vai to nedarot, iegūtu iespējami labāku rezultātu. [..]

Pirmais, kas, domājot par spēlēm, nāk prātā, ir, piemēram, šahs vai latviešiem tik mīļā zolīte. Taču izrādās, ka ar jēdzienu spēle var saprast daudz plašāku dzīves situāciju klāstu – gan ekonomikā, gan bioloģijā un arī politikā un starpvalstu attiecībās, kur lielu lomu spēlē gan racionāli apsvērumi, gan cilvēku emocijas.

Vēl viens piemērs, ko bieži izmanto spēļu teorijas ilustrācijai, ir tā saucamā cietumnieku problēma. Iedomājieties šādu situāciju. Divi cilvēki kopīgi ir pastrādājuši noziegumu. Viņi ir aizturēti un tiek turēti atsevišķās kamerās, bez iespējām sazināties. Taču noziegumam nav liecinieku un vienīgā iespēja viņiem piespriest sodu ir viņu atzīšanās. Noteikumi ir šādi. Ja neviens no aizturētajiem neatzīstas, tad pēc izmeklēšanas, kas ilgs kādu mēnesi, viņi pierādījumu trūkuma dēļ tiks atbrīvoti. Ja viens no aizturētajiem atzīstas, bet otrs ne, tad tas, kurš atzīstas, tiek uzreiz atbrīvots, bet otram ieslodzījumā jāpavada 12 mēneši. Taču, ja atzīsies abi aizturētie, tad katrs no viņiem tiks ieslodzīts uz sešiem mēnešiem. Kā rīkoties?

Viens no šīs spēles risinājumiem ir šāds. Ir jārīkojas tā, lai lēmuma pieņemēja situācija būtu iespējami labākā neatkarīgi no otra spēlētāja lēmuma. Tātad ir jāatzīstas. Tad spēlētājs izklūs brīvībā ne vēlāk kā pēc sešiem mēnešiem. [..] Šo stratēģiju – iegūt labāko rezultātu neatkarīgi no citu spēlētāju lēmumiem – sauc par Neša līdzsvaru. Cietumnieku problēmā Neša līdzsvars iestājas tad, kad abi ieslodzītie atzīstas. Šis līdzsvars ataino mūžīgo balansa meklēšanu starp personīgo un kolektīvo labumu. [..] Starp citu, šī balansa meklēšana reālajā dzīvē spilgti izpaužas, piemēram, starpvalstu attiecībās un bruņošanās politikā mūsdienu pasaulē. [..]

Ir vēl viens interesants spēļu teorijas elements. Tās ir spēles, kurās spēlētājiem ir iespējas sarunāties un tie var savstarpēji vienoties, un spēles, kur šo iespēju nav. Ja pastāv vienošanās, piemēram, starpvalstu līgumi, tad rodas jautājums, kādi ir mehānismi, lai tie tiktu ievēroti. [..]

Rodas jautājums, kur tad te tā matemātika un par ko Nešam un viņa kolēģiem piešķīra Nobela prēmiju?

Situācija kļūst daudz komplicētāka, kad spēlētāju skaits pieaug un to intereses būtiski atšķiras. Tad, lai atrastu labākos risinājumus, ir vajadzīga nopietna mūsdienu matemātikas teorija. Spēļu teoriju mūsdienu izpratnē 20. gadsimta vidū sāka attīstīt viens no izcilajiem ungāru izcelsmes matemātiķiem Džons fon Neimans. Viņš pamatoti tiek uzskatīts par ģēniju. Sācis studēt Budapeštas Universitātē 15 gadu vecumā un savu doktora grādu matemātikā ieguvis, vēl nenasniedzis 20 gadu vecumu. Par viņu, iespējams, biežāk atceramies, domājot par kvantu fizikas matemātisko pamatu attīstīšanu, taču Neimans savu karjeru matemātikā iesāka tieši ar vairāku ļoti nozīmīgu spēļu teorijas teorēmu pierādīšanu. [..]

Tik daudz (patiesībā – tik maz) par spēļu teoriju. Ja nu izlasītais jūsos modinājis interesi un spēļu teorija sāk likties turpmākas iedziļināšanās vērta, varu ieteikt tiešsaistes mācību platformā „Coursera.org” pieejamo bezmaksas ievadkursu spēļu teorijā (*Game Theory I*), ko piedāvā Stenforda Universitāte Amerikas Savienotajās Valstīs. Taču jārēķinās ar to, ka šis jau būs reāls mācību kurss, kura apgušanai jāvelta laiks un pūles.

(Pieejams: <https://www.lsm.lv>)

2. uzdevums. Sagatavo viedokli par tekstu, izmantojot dotos jautājumus/uzdevumus! Laiks 1. un 2. uzdevuma izpildei – 20 minūtes.

1. Formulē un raksturo teksta tematu!
2. Kā, tavuprāt, tekstā izpaužas autora individualitāte?
3. Par ko un kāpēc tu vēlētos sarunāties ar teksta autoru?

3. uzdevums. Izsaki viedokli par tekstu (laiks – 3–5 minūtes)!

4. uzdevums. Sniedz izvērstas atbildes uz intervētāja uzdotajiem diviem jautājumiem!

28. bijete**1. uzdevums. Izlasi tekstu!**

Dace Vīgante (1970), rakstniece

Stāsta „Negulētu nakšu spožie meli” (2009) fragments

Vēl pirms iestājos Halapas Mākslas akadēmijā, kas ir respektablākā topošo mākslas kalpu svētnīca Latīņamerikā, biju sapratis, ka mākslinieks pats par sevi ir ļoti liels egoists un melis, ka māksla vispār ir vieni lieli, spoži un ne tik spoži tēloti meli. Ja es uzzīmētu puķi, tad tā tomēr nebūtu īsta puķe. Puķe ir, lūk, tur puķu podā uz palodzes. Es to puķi uz papīra tēloju. Mākslinieks spēj notēlot, un tā arī ir mākslas būtība.

Kad izturēju iestājpārbaudījumus un biju viens no piecdesmit laimīgajiem, kuriem bija iespēja pilnveidoties slavenākajā meļu svētnīcā, no kuras priesteru – skolotāju viedās acs un arī pašu mācekļu – studentu izturības un ticības mākslai bija atkarīgs, cik pārliecinošs veidosies katra tēlotāja ceļš uz virsotni un atzinību, izbaudīju, cik mākslinieku vide ir radoša un smagi panesama vienlaikus. Mākslas akadēmija ir vieta, kur visi cīnās par savu melošanas attīstību un arī par to, kurš galu galā tēlos talantīgāk, pārliecinošāk un interesantāk. Četrus gadus, ko pavadīju svētnīcā, atceros kā dzelžainas disciplīnas un negulētu nakšu caurvītu radošu moku un laimes brīžu piestrāvētu posmu. Tāpēc, ja kāds gaida asprātīgu pastāstu par mākslinieku ikdienas bohēmu, tad atvainojiet...

Akadēmijā virs ieejas durvīm bija uzraksts: „Mākslas akadēmija negatavo māksliniekus”. Viss mācību process to arī nozīmēja: tu esi šeit, jo tev ir daudz dots, un šajās telpās ir visi līdzekļi, kurus tu vari ņemt, lietot, augt un veidoties, tikai, starp citu, kāds sākums, tāds kā nerakstīts noteikums jāievēro – daudz jāstrādā. Var jau arī neņemt tos līdzekļus un dabūt diplomu, bet nekļūt par izcilu mākslinieku. Var kļūt par dizaineri un taisīt glītus interjerus. Viss ir relatīvs. Varēja zīmēt tikai obligātajās divpadsmit nodarbību stundās nedēļā. Bet tie, kas meklēja savu ceļu, arī es to skaitā, strādājām divdesmit divas zīmēšanas stundas, tikpat gleznošanas stundas, bet tēlniecības nodaļā mēs patiesībā dzīvojām. Atnāca skolotājs, nolika modeli un pazuda, parādījās tikai pēc četrām stundām, paskatījās, atzīmēja plusus un mīnus, pārējais tavā ziņā. Nedaudz pasnaudām, kaut ko paēdām, kas arī nebija viegli – pamēģiniet ar astoņiem māksliniekiem vienoties, ko visi ēdīsiet, un atkal strādājām. Skolas durvis nekad neslēdza. Tā arī bija mūsu bohēma. Nekam citam laika neatlika. Pat ievārtījumus vārīju mākslas vārdā kopā ar izcilu zīmēšanas skolotāju, zviedru – Pēru Andersonu viņa virtuvē, mājā, kuru ieskāva paša iekopti skaisti ķiršu un aprikožu dārzi. Zaptēm likām nosaukumus: ķiršu goija vai aprikozes pikaso sīrupā, atkarībā no iztīrājamās tēmas. [...]

No manas tēlniecības un keramikas nodaļas astoņiem talantīgiem meļiem to pabeidza tikai viens, un tas nebiju es, jo, sekojot sirdij, tobrīd jau braucu ar traktoru Ķeipenē. Es pametu svētnīcu, lai kopā ar sev dārgu cilvēku dotos uz otru pasaules malu – pilns ticības: „Ja es varu uzzīmēt portretu, gleznot, ko vēlos, māku uztaisīt māla podu un blakus ir cilvēks, kuru mīlu, es varu dzīvot un būt laimīgs jebkur.” [...]

(Pieejams: <https://dacevigante.lv>)

2. uzdevums. Sagatavo viedokli par tekstu, izmantojot dotos jautājumus/uzdevumus! Laiks 1. un 2. uzdevuma izpildei – 20 minūtes.

1. Formulē un raksturo teksta tematu!
2. Kā, tavuprāt, tekstā izpaužas literārā tēla individualitāte?
3. Kam un kāpēc tu ieteiktu izlasīt šo tekstu?

3. uzdevums. Izsaki viedokli par tekstu (laiks – 3–5 minūtes)!

4. uzdevums. Sniedz izvērsta atbildes uz intervētāja uzdotajiem diviem jautājumiem!

29. bijete**1. uzdevums. Izlasi tekstu!**

Arnis Koroševskis, literatūrzinātnieks, Andreja Upīša memoriālā muzeja vecākais speciālists

Recenzijas par Gusta Ābeles romānu „Pasaulē mīļākais klusums” fragments

[..] Pēdējos gados jauniešu literatūrā ir sācies zināms uzplaukums.[..] Jauniešu literatūra kā atsevišķs žanrs latviešu oriģinālliteratūrā tikpat kā netiek izdalīts vai – vēl ļaunāk – nereti pārprasts un skatīts nenošķirti no bērnu literatūras. Būtiski piebilst, ka Ābeles romāns „Pasaulē mīļākais klusums” ievērojami atšķiras ar to, ka tas ir patiešām jaunieša radīts teksts – tapis laikā, kad autors vēl mācījies vidusskolā. Protams, var izvirzīt hipotēzi, ka pieredzējušie literatūras smagsvari spēj atcerēties jaunības dienu iespaidus un pārdzīvojumus vai arī veiksmīgi tos nolasīt no savu bērnu ikdienas skolas gaitām, lai to visu pārradītu labi uzrakstītā stāstā vai romānā. Tomēr Ābeles debija apliecina, ka arī jauns autors var piedāvāt lasītājam pārliecinošu ieskatu pusaudžu pasaulē; un jaunība šoreiz nepārprotami ir bijusi autora lielākā priekšrocība.

Romānā aprakstīta klasiska robežsituācija, pamatskolas beidzējiem arvien vairāk pietuvojoties šķietami vilinošajai, taču vienlaikus arī biedējošajai pieaugušo dzīvei. [..]

Austiņās skanošās dziesmas, kas visas kā viena saistās ar nelaimīgo mīlestību, elektroniskās cigaretes ar enerģijas dzēriena garšu, spēlītes mobilajos telefonos starpbrīžu laikā, kautrīga uzpīpēšana šķērsielās, bezgalīga sarakstīšanās ar īsziņām, anglicismu īpatsvars sarunvalodā, pārgalvīga bohēma – tas viss iemieso precīzi fiksētu 21. gadsimta jaunieša dzīvesziņu un savdabīgo, grūto vecuma posmu. „Pasaulē mīļākais klusums” ir samērā klasisks izaugsmes romāns (sniegts ieskats Svena dzīvē aptuveni divarpus gadu garumā), kurā tomēr vērojama sintēze ar mīlestības romāna atzarojumiem.

Par romāna centrālo konfliktu un virzītājspēku kļūst draudzība, kas neizbēgami mijas ar šķietami nepārvaramu atsvešinājuma sajūtu. Svens jau pirmajās rindkopās iekšējā monologā definē un lasītājam atklāj jūtas pret skolasbiedru Karlu, tomēr Karla emocionālais „tālums” un vēlāk arī fiziskā distance faktiski simbolizē nelaimīgas mīlestības kvintesenci. Vienlaikus Svens iemieso tipisku romantisma varoni, kurš savu noskatīto un mīlamo vēro no malas, savdabīgā veidā psihoemocionālā līmenī pat pietuvojoties ne tikai Gētem, bet arī Jāņa Poruka Ansim Vairogam: „Tomēr Karls man bija mīļš, un es ļoti gribēju būt viņam vismaz tikpat mīļš, lai viņam būtu iemesls pateikt, ka manis pietrūks. Šī vēlme mani aizkustināja un reizē tracināja. [..] kēdas mirka nakts rasā, bet vaigi – asarās.” Svens patiesi atgādina 21. gadsimta „pērļu zvejnieku”, kurš, maldoties un kļūstot šajā pasaulē, vienmēr tiecas to pārvarēt un sasniegt sev līdz galam neskaidru pilnību, tomēr galvenokārt paliekot traģiskam vientulim. Romānā vienuviet (tīši vai nejauši) manifestējas romantisma divpasaulības (sapnis iepretī realitātei) kontrasts: „Savukārt man patika domāt, ka esmu daļa no skaistās sapņotāju pasaules, kur viss pareizais ir nepareizs, kur godā tiek turēts cinisms un neviens par jūtām nedomā.” Vēstījumu caurstrāvo arī introspektīvi eksistenciāls skatījums: „Es nedomāju, cik romantiski. Es nedomāju, cik riebīgi. Es nedomāju, ka jūtas ir paredzētas, lai tās neatklātu nevienam, vai, ja atklātu, tad noteikti ne tam, pret kuru tās vērstas. Nedomāju, ka līdz pēdējam jāizliekas, ka neko nejūti. Jo es biju nolēmis neko nejūt, un tā bija jādara arī citiem.” Tamlīdzīgas atkāpes ir visspēcīgākās šajā romānā, jo norāda uz pavisam jaunā debitanta garīgo briedumu.

Jānovēl, lai Gusts Ābele latviešu literatūras vēsturē uzmirdz ne tikai kā spilgts debītants, bet arī nododas turpmākiem virzienu un ceļu meklējumiem, jo šobrīd viss liecina par to, ka autoram šādas spējas piemīt.

(Pieejams: <https://ir.lv>)

2. uzdevums. Sagatavo viedokli par tekstu, izmantojot dotos jautājumus/uzdevumus! Laiks 1. un 2. uzdevuma izpildei – 20 minūtes.

1. Raksturo teksta aktualitāti!

2. Nosauc, ar kuriem atslēgvārdiem tu raksturotu šo tekstu, pamato savu izvēli!

3. Kādas pārdomas tev radās pēc teksta izlasīšanas?

3. uzdevums. Izsaki viedokli par tekstu (laiks – 3–5 minūtes)!

4. uzdevums. Sniedz izvērsta atbildes uz intervētāja uzdotajiem diviem jautājumiem!

30. biļete**1. uzdevums. Izlasī tekstu!**

Džena Andersone (1977), rakstniece

Stāsta „Kāds pieskaras rokai” (2023) fragments

Kāds visu laiku pieskaras rokai, taču nav laika pētīt, kas īsti tas ir, jo visa mana uzmanība šobrīd koncentrēta uz gaismas staru, pareizāk sakot, stariem, kuri krīt slīpā, droši vien sešdesmit, varbūt pat četrdesmit piecu grādu leņķī. Stari ir balti, nē, dzeltenī, dzeltenīgi biezi kā marlē izspiesta pieneņu sula manā iztēlē. Tie šķēļ telpu uz pusēm [...]. No kurienes gan veļas šīs baisās putekļu vērpetes, es domāju, kāds atkal pieskaras delnai, es atkal to ignorēju, nē, cenšos izlikties, ka mani tas nesatrauc. Es nedaudz sasprindzinos un cenšos saskatīt, no kurienes nāk gaisma un visi šie stari, un atskārstu, ka putekļu grīstes, gaisā virmojošo daļiņu nebeidzamā plūsma ceļas no plauktos saliktajām grāmatām, kuras visas, nu varbūt ne gluži visas, bet, iespējams, lielāko daļu, es gribētu būt sarakstījis. Pavisam noteikti gribētu.

Man ir astoņi, desmit, četrpadsmit un vairāk gadu, un es esmu izlasījis tās visas, un man ir četrdesmit, astoņdesmit un simt divdesmit gadu, un es esmu sarakstījis vismaz daļu no tām, un visu to es jūtu sevī un vienlaikus apkārt, it kā es atrastos visos šajos vecumos reizē; grāmatas, grāmatas ar to bezgalīgajiem tekstiem ir manī un man apkārt kā gaiss, kuru es cenšos elpot vai vismaz iztēlojos to darām, visi šie burti un valodas griežas tādā pašā nekontrolējamā virpulī kā tie putekļi no grāmatu plauktiem. Ar katru sekundi to kļūst vairāk, tie kustas ātrāk, un es cenšos attālināt smakšanas sajūtu, kas neizbēgami tuvojas, tās soļi ir jau dzirdami otrpus bibliotēkas sienām.

Piepeši skaidri apzinos, ka neatceros, cik man vairs gadu, vai esmu ko rakstījis. Domās sniedzos pēc grāmatām, lai pārbaudītu to autorus, jo varbūt atcerēšos kaut daļu no sevis. Grāmatu ir tik daudz, un piepeši tās visas ir bez vākiem. Izrādās, ka plauktos ir tikai mīksti, lapaini sējumiņi kā bezpalīdzīgi putnēni bez apmatojuma. Grāmatas bez vākiem, grāmatas bez vākiem, mani pārņem šausmas, jo grāmatas bez vākiem – tas ir karš, bads, okupācija, restes un dēļu nāves, šajā brīdī es esmu vecāmāte, kura sēž gultā, sev apkārt salikusi sadzeltējušu grāmatu klēpi, trauslu un čaganu kā viņa pati, es esmu vecmammās drudzainie pirksti, kuri noplēš grāmatām vākus, jo nekad, dēls, nezini, vai šis autors reiz nebūs aizliegts. Grāmatām nav vajadzīgi vāki, autora vārdus paturi galvā, sirdī, jebkur, tikai ne uz papīra.

Kāds atkal pieskaras rokai, tas ir drīzāk patīkami, tas nav derdzīgi, tas ir gandrīz kā ar tām grāmatām – nepatīkami patīkami, jo ir kaitinoši un satraucoši lasīt aizraujošu tekstu, ik pa brīdim sev atgādinot, ka nezini, kurš rakstījis šīs rindas, ka svarīgs ir tikai kodols, tikai saturs, gluži kā asinis grāmatas ķermenī. Vāks drīzāk ir pidžama, uzrauta vājiniekam mugurā, pirms izstumt to ārā pa slimnīcas durvīm. Svarīgas ir tikai burtu asinis, kas riņķo pa papīra artērijām un vēnām, apgādājot ar skābekli smadzenes un pārējo pasauli. [...]

(Pieejams: <https://www.punctummagazine.lv>)

2. uzdevums. Sagatavo viedokli par tekstu, izmantojot dotos jautājumus/uzdevumus! Laiks 1. un 2. uzdevuma izpildei – 20 minūtes.

1. Formulē un raksturo teksta tematu!
2. Raksturo teksta valodas īpatnības (leksiskās/morfoloģiskās/sintaktiskās)!
3. Par ko un kāpēc tu vēlētos sarunāties ar teksta autoru?

3. uzdevums. Izsaki viedokli par tekstu (laiks – 3–5 minūtes)!

4. uzdevums. Sniedz izvērtas atbildes uz intervētāja uzdotajiem diviem jautājumiem!

31. biļete**1. uzdevums. Izlasī tekstu!**

Vilis Kasims (1986), tulkotājs, rakstnieks

Intervijas ar mūziķi un rakstnieku Rolandu Virku (1989) fragments

Cilvēki reizēm saka, ka rakstīšana viņiem ir kā terapija, kas palīdz sakārtot domas, bet izklausās, ka tu savu nepatiku tajos pārvērt par kaut ko labāku.

Varbūt no tādas perspektīvas jā, bet šie stāstiņi – es daudziem esmu to uzsvēris – nav terapija. Es tur esmu ielicis, protams, darbu un dvēseli, bet šie stāstiņi ir rotaļa, tie ir riktīgi *fun*. Teiksim, piedzīvoju tramvajā frustrāciju kaut kādu, tad es atnāku mājās un to uzrakstu – bet nevis tāpēc, ka man gribētos to noņemt no dvēseles nost. Nē, tas vienkārši ir tik jautri. Rakstot savus stāstus, es pats smejos līdz asarām. No vienas puses – ā, pats par saviem jokiem smejas, hahaha, tā kā stulbi, bet no otras...

Es arī baidos no tā, ka mani uztvers nopietni un šos stāstus uztvers nopietni, jo tur nekā nopietna nav. Nopietnas lietas, terapijas lietas, dvēseles norakstīšanas lietas es rakstu dienasgrāmatās vai papīros, kurus es nekad npublicēšu. Visticamāk, no manis arī nekad neiznāks publicētā formā nekādas nopietnas esejas kā tev, piemēram. Varbūt pēc psihoterapeita apmeklējuma, nezinu. Es to turu pārāk dziļi sevī iekšā. Šitais ir tāds cirks, šie stāstiņi ir cirks.

Grāmatā arī liekas, ka visu stāstīņu pamatā ir konkrētas sadzīviskas situācijas, kuras tiek apspēlētas, pārspēlētas un atkārtotas, līdz sasniedz absurda līmeni. Cik lielā mērā tās ir reālas situācijas?

Jā, tas ir labs jautājums. Vispirms jau... Briesmīgi ir savu grāmatu skaidrot, bet grāmatas liriskais „es” nav Rolands Virks, bet diezgan augstprātīgs kretīns, kuram nepatīk cilvēki. Viņš ir liekulīgs un diezgan riebīgs. Es tagad gribu teikt, ka tas neesmu es, bet varbūt es tāds esmu, es nezinu.

Tad, rakstot stāstus, tev liekas, ka tas ir kāds personāžs?

Pavisam noteikti, jā. Tā ir kaut kāda daļa no manis. Teiksim, pirms gadiem, pirms es rakstīju šos stāstus, es biju uztaisījis blogu *Pilsonis*, kur uztaisīju tēlu Pilsoni, kurš no sava skatpunkta pastāsta kaut kādas lietas, ko es biju pieredzējis. Bet man tik ļoti negribējās stāstīt „es” stāstu, ka es uztaisīju tēlu Pilsoni, kurš to pastāstīja un noņēma atbildību no manis. Es varu viņu taisīt, kā gribu, likt viņam mutē visu, ko gribu. Šie stāstiņi, teiksim, visi ir pieredzēti realitātē. Piemēram, kaķītis doktorātā – es braucu ar savu kaķi uz veterināro aptieku, un tas viss notika. Vienkārši pēc tam šis liriskais „es” to piedzīvo daudz groteskāk, daudz pārspēlētāk.

Strādājot pie krājuma kārtošanas un stāstu atlasīšanas, tu domāji, lai tur būtu kāds, ne obligāti sižets, bet vienojošie elementi un motīvi, personāži, kas atkārtojas?

Jā, tie stāstiņi ir tapuši diezgan lielā laika periodā. Tas ir kāds 2017. gads līdz 2023. gadam. Es centos sākmā likt stāstus, kas ir kā feļetoni, un beigās atstāt pārējos. Var redzēt, ka tur ir nevis pirmajā, bet trešajā personā. Un pats pēdējais ir, man liekas, viens no vecākajiem – „Kā uzrakstīt īso stāstu”. Man liekas, to Pilsonis rakstīja. Un tā es arī centos kārtot, ka pirmā grāmatas daļa ir bločiņa stāsti, kvadrātiņa stāsti, un pēc tam ir tādi jau stāsti kā stāsti.

(Pieejams: <https://www.punctummagazine.lv>)

2. uzdevums. Sagatavo viedokli par tekstu, izmantojot dotos jautājumus/uzdevumus! Laiks 1. un 2. uzdevuma izpildei – 20 minūtes.

1. Raksturo teksta iespējamo adresātu un pamato viedokli!
2. Kā, tavuprāt, tekstā izpaužas personas (intervējamā) individualitāte!
3. Kādas pārdomas tev radās pēc teksta izlasīšanas?

3. uzdevums. Izsaki viedokli par tekstu (laiks – 3–5 minūtes)!

4. uzdevums. Sniedz izvēstas atbildes uz intervētāja uzdotajiem diviem jautājumiem!

32. bijete**1. uzdevums. Izlasi tekstu!**

Jānis Klīdzējs (1914–2000), rakstnieks

Romāna „Cilvēka bērns” fragments

Tā nav nekāda labā lieta – Bibuka mājās nav un nav uguns! Boņš skatās un skatās uz Bibuka logiem mijkrēslā, un viņam sāk mesties stīvas acis no nekustīgās skatīšanās. Jau no vakardienas neviens no Bibuka mājām nav redzēts. Varbūt viņi kaut kur tālu aizbraukuši, varbūt viņus lielajā mežā vilki apēduši, varbūt viņi visi slimi palikuši?

„Ū-ū! Boņuk, Boņuk... kur tu esi?” pa mijkrēslu no Boņa paša mājas skrien balss pret kalnu, un Boņš zina, ka tā ir māte, kas viņu jau sākusi meklēt.

„Es – te-ē!... Kal-nā-ā!...” Boņš atklīdz un pats dzird, kā ziemas vakars nones viņa atbalsi uz leju.

„Nesalsti ilgāk,” sauc māte, vārtu galā stāvēdama. „Nāc lejā.”

„Man ne-sa-a-alst!...” atklīdz Boņš un pats patausta zoda galu. Tas gan pasācis tādu kaut ko – kā nez kāds mazais – laksta no lejas uz augšu un no augšas uz leju. Labi, ka māte neredz. Viņš nevar tā skriet no kalna lejā, nemaz nesagaidījis un neredzējis, vai Bibuka logos iedegsies uguns.

„Vai tev nav bail?” sauc vēlreiz māte.

Boņš noskurinās. Pa sniegu visapkārt staigā tāda kā nagu čirkstēšana, tāda kā kāriņu purnu ošņāšana, meža kokos viņpus kalna notiek tāda kā nošņākšanās, tāda kā iegaudošanās. Aukstums un maza tirpoņa Boņam sākas pie paša pakauša un kā, no jumta atlūzusi, lāsteka saldēdama noslīd lejā pa muguru. Boņš ātri domās runā pats ar sevi: nē, tās nav bailes, tās nebija bailes, bailu nemaz nav, arī vilku nav!

„Nē-ē-ē... B-ba-iļu... nav... Nav vis...” Boņš ar visu vēl neizsalušo spēku cenšas iekliegt savā balsī drošsirdību, jo zina, ka tādā vakarā tālu skan un, ja Knibinu Pēteris vai Tancis dzirdētu, ka Boņš, jau saulei norietot, teiktu, ka viņam bailes, tie viņu izsmietu ārā ne vien no zābakiem, bet arī no biksēm.

Vēlreiz pagriezies pret Bibuka māju logu, Boņš pamana – tur ir spoža, laba gaisma logā. Nē, Bibuku nav vis nekādi vilki apēduši, viņa nav arī slima. Ar Bibuka loga gaismu, liekas, ka būtu piespīdējusi visa piekalne un mežs aiz kalna. Vairs Boņam nesalst, nemaz ne. Vilku nagu čirkstēšanu sniegā vairs nemaz nedzird. Ko tie vilki var pret tādu labu uguni, kāda ir Bibuka logā! Nē, nevienā citā logā visā apkārtnē nav tik lielas, labas un siltas uguns šinī ziemas vakarā kā Bibuka logā.

Boņš iemetas ragavās, ar vienu kāju sizdams pret cieto sniegu aiz sevis, iestumj tās itin pamatīgi un laiž no kalna lejā.

Caur izkritušā priekšzoba starpu Boņš pūš biezu un skanīgu svilpienu, un viņam liekas, ka viņa visi pirkstgali cimdos svilpotu vēl skaļāk. Tādos cimdos kā šie pirksti nemaz nevar nesvilpot – tie ir sarkani cimdi kā uguns, ar baltu ieadītu zvaigzni katrā sauļā.

Un vai Bibuks, pagājušā sestdienā viņam dodama šos cimdus, kaut ko tādu jocīgu un labu neteica?

„Adīju un domāju – lai manam brūtgānam Boņam nesalst rokas visu zimu.”

Pirms ieiešanas istabā Boņš vēl paskatās abu cimdu sauļās, kur tās baltās zvaigznītes. Tās pat caur tumsu var redzēt.

(Jānis Klīdzējs. „Cilvēka bērns”. Rīga: Zvaigzne ABC, 2023)

2. uzdevums. Sagatavo viedokli par tekstu, izmantojot dotos jautājumus/uzdevumus! Laiks 1. un 2. uzdevuma izpildei – 20 minūtes.

1. Raksturo teksta nolūku un pamato viedokli!
2. Raksturo, kā teksts atklāj laiku/vidi/telpu!
3. Kā šis teksts saistās ar tavu pieredzi?

3. uzdevums. Izsaki viedokli par tekstu (laiks – 3–5 minūtes)!

4. uzdevums. Sniedz izvērtas atbildes uz intervētāja uzdotajiem diviem jautājumiem!

33. biļete**1. uzdevums. Izlasi tekstu!**

Mārcis Auziņš (1956), fiziķis, kvantu fizikas pētnieks

Esejas „Vīrs, kurš radīja lāzeru” fragments

Man savas karjeras laikā ir laimējies būt pazīstamam un pat stādāt vienā fakultātē ar ļoti izciliem kolēģiem. Lai zinātni padarītu „cilvēciskāku”, par vienu no viņiem pastāstīšu. Tas ir nesen mūžībā aizgājušais Kalifornijas Universitātes Bērklījā profesors Čārlzs Taunss. Lai labāk saprastu, kāds cilvēks bija profesors Taunss, teikšu, ka viņš 1964. gadā kopā vēl ar trim kolēģiem saņēma Nobela prēmiju fizikā par lāzera izgudrošanu. Domāju, ka katram lasītājam ir priekšstats, kas ir lāzers, vismaz ikdienišķā sadzīves līmenī. [..]

Vienā no manām uzturēšanās reizēm Bērklījā man ierādītais kabinets atradās blakus profesora kabinetam. Viņam šai laikā jau tuvojās simtgades svinības. Dažu mēnešu pietrūka – viņš šo jubileju nesagaidīja. Arī šajā visnotaļ cienījamajā vecumā profesors Taunss katru rītu gana agri ieradās darbā. [..]

Kādu rītu ierodoties darbā un sastopoties ar profesoru gaitenī, izmantojot mūsu ilgās pazīšanās priekšrocības, es viņam pajautāju ļoti tieši: “Profesor, vai tiešām jums nepieciešams katru dienu nākt uz darbu un strādāt?” Viņa atbildi es noteikti atcerēšos visu mūžu. Profesors Taunss man teica: „Jaunais cilvēks, es nenāku uz darbu strādāt. Es katru rītu nāku priecāties par fiziku un to izbaudīt.” Burtiski viņš teica – *I am coming to enjoy physics*.

Nu ko, to es varu tikai novēlēt sev un katram, kurš šo tekstu lasa. Pirmkārt, nodzīvot līdz tik sirmam vecumam, kādu sasniedza profesors, un tā mīlēt un priecāties par savu izvēli, lai līdzīgā situācijā varētu dot tādu pašu atbildi par savu profesiju, kas šajā gadījumā viennozīmīgi ir jāsauc par dzīves aicinājumu. Šeit atliek tikai piebilst, ka veiksmīgs cilvēks parasti ir veiksmīgs daudzās dzīves jomās. Profesoram Taunsam bija arī ļoti laimīga ģimenes dzīve. Kad jau pēc viņa nāves, viņa simtgadē, mēs pie fizikas fakultātes Bērklījā atklājām profesora memoriālo soliņu, viņa kundze Frensisa Brauna simboliski pārgrieza soliņa memoriālo lenti. Viņai bija lemts savu vīru pat pārdzīvot par vairākiem mēnešiem un savu simtgadu jubileju nosvinēt. [..]

Savā desmitajā desmitgadē profesors Taunss seminārus par aktuāliem fizikas jautājumiem izlaida ļoti reti. Un te ir vērts atcerēties to, ko mediķi mums vienmēr māca ne tikai par dzīves ilgumu, bet arī par dzīves kvalitāti. Nodzīvot līdz sirmam vecumam ir viena lieta, bet saglabāt šai vecumā labu veselību un skaidru prātu ir īpaša veiksmē. Profesors Taunss ne tikai bija klāt šajos semināros, bet viņa aktīvā līdzdalība diskusijā un gudrie jautājumi bija skaidra norāde uz to, ka profesors ļoti darbīgi un ieinteresēti piedalās šajā sarunās. [..]

Pabeidzot atmiņu stāstu par profesoru Taunsu, nevaru nepieminēt vēl vienu lietu. Profesors bija dziļi ticīgs cilvēks. Diezgan daudzus gadus viņš bija arī Vatikāna Pontifikālās Zinātņu akadēmijas loceklis. Varbūt būsiet pārsteigti dzirdēt, bet ir arī šāda akadēmija. Zinātne un reliģija profesora Taunsa dzīvē savienojās ļoti harmoniski. Atceros, ka vienā no periodiem, kad es atkal biju Bērklījā, šķiet, 2005. gadā, profesors saņēma Templtona fonda prēmiju par dialoga starp zinātni un reliģiju veicināšanu visa sava mūža garumā. Starp citu, naudas izteiksmē Templtona prēmija (1,5 miljoni USD) ir ievērojami lielāka par Nobela prēmiju. Kā joko fonda pārvaldītāji – garīgās lietas ir svarīgākas par materiālajām. Ja tā, tad prēmijai par garīgām lietām ir jābūt lielākai par prēmiju, kas tiek piešķirta par atklājumiem materiālajā pasaulē.

Lūk, tādas dažas personīgas atmiņu skices par izcilu fiziķi un labu cilvēku – Bērklījas Universitātes Kalifornijā profesoru Čārlzu Taunsu (1915–2015).

(Mārcis Auziņš. „Flirts ar patiesību”. Rīga: Jumava, 2024)

2. uzdevums. Sagatavo viedokli par tekstu, izmantojot dotos jautājumus/uzdevumus! Laiks 1. un 2. uzdevuma izpildei – 20 minūtes.

1. Raksturo teksta aktualitāti!

2. Nosauc, ar kuriem atslēgvārdiem tu raksturotu šo tekstu, pamato savu izvēli!

3. Kādas pārdomas tev radās pēc teksta izlasīšanas?

3. uzdevums. Izsaki viedokli par tekstu (laiks – 3–5 minūtes)!

4. uzdevums. Sniedz izvērstas atbildes uz intervētāja uzdotajiem diviem jautājumiem!

34. bijete**1. uzdevums. Izlasi tekstu!**

Ivars Drulle (1975), mākslinieks

Raksts „Prestiža lieta”

„Tev būtu lieliska iespēja izstādīt savus darbus publiskā vietā, kur tos redzētu mākslas cienītāji. Šādi augtu tava atpazīstamība, kas māksliniekam vienmēr ir nepieciešama,” kādā sarunā attīstītājs piedāvāja izstādīt manas skulptūras viesu māju kompleksā. Nē, par naudu nav nekādas runas, liekas naudas neesot, jau tā ir grūti, ziemā viesi gandrīz nebraucot. Un, paga, popularitātes vairošana jau arī ir sava veida ieguldījums. Turklāt skulptūras vakaros tiks izgaismotas un teritorijā ir videonovērošana drošībai. Kaut kā pieklājīgi atteicu, pat nemaz nesākot viesu māju saimniekiem skaidrot, cik laika un resursu prasa āra apstākļiem drošu skulptūru izgatavošana.

Pēc tam – zvans: „Mēs te no viena populāra skulptūru festivāla, mums ir piedāvājums! Jūs varētu atbraukt uz mūsu pilsētu un būt festivāla žūrijā!” Nē, naudas viņiem nav, tā ir vairāk tāda prestiža lieta, vairo manu atpazīstamību. Ja es varētu atbraukt un pastrādāt, festivāls parādā nepaliktu – siltas pusdienas garantētas! Paldies, man diemžēl tajā dienā citi plāni, un mamma tieši aicināja pie sevis uz pusdienām.

Veiksmīgi iesāktajam gadam ar dažādiem piedāvājumiem turpinoties, satiku kāda muzeja direktoru: „Ivar, mēs plānojam nākamā gada izstāžu programmu un iedomājamies, ka varētu ielikt tev personaliztādi!” Saprotams, ir priecīgi dzirdēt šādu ziņu, bet turpinājums bija klasiskais: „Zini, mums ir švaki ar naudām, pašvaldība apcērp visu, ko vien iespējams, taupām apkuri, neslēdzam iekšā gaismas, bet programmu cenšamies veidot laikmetīgu.” Nē, naudas viņiem nav, piedāvājums ir uztverams vairāk kā goda izrādīšana. Neko neatbildēju, bet, aizejot mājās, sāku skaitīt visas tās krūzītes, kas man sakrājušās no dažādām Latvijas pilsētām par personaliztādēm. Krūzīte ar pilsētas logo un grāmata par novadu ir standarts, ko māksliniekiem dod par nedēļu ilgu darbu – izstādes iekārtošanu un gaismošanu. Darbu novākšanu un transportēšanu nepieminēsim, tas ir vairāk prestiža jautājums – profesionāli noņemt darbus un atstāt telpas tīras.

Šis patiešām ir sācies kā veiksmīgs gads, par mani interesējas. Skat, vēstule no Jaunā Rīgas teātra ēku kompleksa pārbūves arhitektiem: „Cienījamie mākslinieki! Ne celtnieku plānos, ne tāmēs nav bijusi ietverta zeltījuma atjaunošana kāpnēm.” Nauda tam nav paredzēta, celtnieki par brīvu nestrādā, bet tāpēc ir mākslinieki! Līdzī jāņem savas otiņas un jārezervē sestdiena. Organizētāji parādā nepaliks, dalībniekiem nodrošināts launags. Vēlāk bildēs redzēju savus paziņas zeltījam un pulējam kāpņu margas, bet īsti līdz galam nesapratu, kas tas bija par žestu.

No vienas puses, ir jauki sanākt kopā sestdienas talkā un domubiedru grupā paveikt kādu skaistu darbu, piemēram, iztīrīt pamestu baznīcu no mēsliem. Esmu piedalījies šādās talkās, un dienas beigās sarunas pie pašu taisītās zupas blodas ir gandarījuma pilnas. No otras puses, mani ir stipri traumējusi visa tā pilsētu krūzīšu kolekcija un neskaitāmie aicinājumi pastrādāt par brīvu kā māksliniekam. Bet tā nav vienmēr – zvans no Stāmerienas pils bija citāds: „Mēs gribētu pils parkā izstādīt jūsu skulptūras. Cik jūs par to gribētu?!” Mākslinieki, padomāji, pirms kārtējo reizi strādājat par brīvu!

(Pieejams: <https://www.diena.lv/>)

2. uzdevums. Sagatavo viedokli par tekstu, izmantojot dotos jautājumus/uzdevumus! Laiks 1. un 2. uzdevumā izpildei – 20 minūtes.

1. Formulē un raksturo tekstā ietverto problēmu!
2. Raksturo, kā teksts atklāj laiku/vidi/telpu!
3. Kādas pārdomas tev radās pēc teksta izlasīšanas?

3. uzdevums. Izsaki viedokli par tekstu (laiks – 3–5 minūtes)!

4. uzdevums. Sniedz izvērtas atbildes uz intervētāja uzdotajiem diviem jautājumiem!

35. bijete**1. uzdevums. Izlasi tekstu!**

Māris Salējs (1971), latviešu dzejnieks, atdzejotājs un kritiķis

Atceres par dzejnieku Hermani Marģeri Majeovski „Marģers un gaismcaurlaidīgs laiks” fragments

Grāmatās iemūžināto literatūras klasiķu piemiņa, reiz šķitusi pašsaprotama, tomēr ir trausla un atkarīga no mūsu elpas, intereses, vajadzības, tajā skaitā ne tikai pēc literatūras, bet arī pēc mūsu valodas. Gluži dīvaini ieskaitīt klasiķos cilvēkus, kurus esi pazinis. Cilvēkus, kuru talanta mērogs un veikums latviešu dzejā ieviesa patiesas pārmaiņas. Tās ir gan Ulža Bērziņa rosinātās tektoniskās pārbīdes valodas dzīlēs, gan Jura Kunnosa valodas plūduma īpatnējais blīvums, gan izmaiņas valodas akustikā, gaismas caurlaidībā, ja runa ir par Hermani Marģeri Majeovski – dzejnieku, atdzejotāju, esejistu. Īstajā uzvārdā viņš ir Kukainis, dzimis 1951. gada 25. aprīlī, zemes dzīvē aizvadījis 50 gadus un miris 2001. gadā Rīgā. Uz rakstāmgalda jau sakārtots palika viņa pēdējā, trešā krājuma *Tumsā dunēdams ledus* manuskripts. [..]

Pēc vidusskolas beigšanas Marģers paralēli studijām veicis dažādus darbus, vēlāk strādājis Literatūras un mākslas vēstures muzejā un Latvijas Radio literāro raidījumu redakcijā. No 1981. gada līdz pāragrajam nāvei dzejnieka dzīve pārmaiņus noritēja gan Viļņā, gan Latvijā. Kādu laiku Marģers bija precējies ar izcilo lietuviešu dzejnieci Juditu Vaičūnaiti, vēlāk – ar Viļņas polieti Henriku Kukaini. Iezīmējās padziļinātā interese par lietuviešu kultūru, ieaugšana tajā. Marģera draugs lietuviešu dzejnieks Almis Grībausks norāda, ka tolaik abu baltu tautu poēzija bija satuvinājusies vairāk nekā jebkad. Viļņā jau 90. gados radio *Brīvā Eiropa* latviešu redakcijai dzejnieks regulāri veidoja kultūras apskatus. Tieši tajos un Latvijas kultūras presē publicētajās apcerēs, recenzijās, priekšvārdos paša atdzejotajiem angļu, čehu, poļu un jo īpaši lietuviešu dzejnieku darbiem atklājas Majevska dziļā, izsmalcinātā kultūras erudīcija, kuras izaugsmei bija nepieciešama cita, ne tikai Latvijas kultūrvidē. Tas nosaka mākslas un dzīves ideālus, kuri sakņojusies vēlinā romantisma, 20. gadsimta lielo pasaules dzejas metafiziķu – Česlava Miloša, Vistana Hjū Odena – daiļradē. Arī dzīvē Marģers dzīvoja „pāri” ikdienai, nemācēja būt praktisks, taču bija lielisks sarunu biedrs, kolēģis, draugs. [..]

Marģers – dzeja: tieši šādi, jo nav iespējams pastarpināt un atdalīt, tāpat grūti Marģera dzejā atrast „āķītšus”, kas saķertos ar Latvijas dzejas tradīcijas gluži acīmredzamo alūziju, stilizāciju, kultūras kodu slāni. Pats Marģers kādā no mūsu pēdējām sarunām par saviem ideāliem atzina vācu ekspresionistu Georgu Trāklu un poļu Adamu Mickeviču un Konstantiju Ildefonsu Galčinski. Dzejas pasaules īstenošanas vajadzībām viņš izauda savu kultūras lauku un intertekstuālo atsauču tīklu. No krājuma uz krājumu Marģers kāpināja ekspresivitāti, arvien dinamiskāku izteiksmi. Pauze, elipse, nepateiktā signālzīmes un dažbrīd arī eifonija kļuva par teksta jēgveides elementiem. Šādi latviešu dzejā neviens nav strādājis ne pirms, ne pēc Marģera.

2022. gada decembrī Rakstniecības un mūzikas muzejā notika Majevska bilingvālās dzejas izlases *Pretstraumes čuksti/Priešpriešinās srovēs* atvēršanas svētki. Ar Marģera atraitnes Henrikas Kukaines pūlēm grāmata tika izdota Lietuvā. Tajā iekļauti Vlada Brazūna, Vaidota Dauņa, Almja Grībauska, Antana A. Jonīna, Juditas Vaičūnaites atdzejojumi. Marģera klātbūtne joprojām vairāk jaušama ir mūsu brāļu tautas dzejā. Kā klusa skaņa no kādas cilvēku aizmirstas valodas ainavas.

(Pieejams: <https://ir.lv/>)

2. uzdevums. Sagatavo viedokli par tekstu, izmantojot dotos jautājumus/uzdevumus! Laiks 1. un 2. uzdevuma izpildei – 20 minūtes.

1. Raksturo teksta nolūku un pamato viedokli!
2. Raksturo teksta valodas īpatnības (leksiskās/morfoloģiskās/sintaktiskās)!
3. Kam un kāpēc tu ieteiktu izlasīt šo tekstu?

3. uzdevums. Izsaki viedokli par tekstu (laiks – 3–5 minūtes)!

4. uzdevums. Sniedz izvērtas atbildes uz intervētāja uzdotajiem diviem jautājumiem!

36. bijete**1. uzdevums. Izlasī tekstu!**

Alberts Bels (1938–2024), rakstnieks

Romāna „Būris” fragments

Būris, kurā Edmunds Bērzs bija nokļuvis, kā nemitīgas zobu sāpes atgādināja Edmunda dzīves, viņa esamības niecību. Dzīves īslaicību? Un reizē arī dzīves mūžību, dzīves vienreizību un dzīves bezgalību, jo nekad viņam citas dzīves nebūs. Nav un nebūs. [...]

Ja būris, kurš atradās mežā, tuvojoties ziemei, ļāva viņam kaut cik rūpēties par pārtiku, siltumu, guļamvietu, tad būrī itin labi varēja dzīvot.

Visas nelaimes ceļas no salīdzināšanas, atkal un atkal viņš atgriezās pie šīs domas. Ja viņš būtu no laika gala piedzimis tādā būrī, vai tad viņam neliktos būris vienīgā un pareizā vieta, kur cilvēkam jādzīvo?

Vai tad grīdas betons un masīvie stieņi neliktos gluži dabisks šīs pasaules ietvars? Turklāt būrī bija veselīgi un nemāksloti apstākļi, viņš elpoja tuvu dabai, tālu no civilizācijas netikumiem. Dažbrīd Bērzam vai mati sacēlās stāvus šausmās, ka viņš varētu būt piedzimis un uzaudzis būrī un kas tad ar viņu būtu noticis, kādā trulā radījumā viņš būtu pārvērst, trulā būtnē, kas zinātu tikai barības alkas, bailes, miesas baudas, bada mokas, un viss cits viņam paliktu svešs, viss cits paliktu tāls kā varavīksne virs meža.

Būrī cilvēks nedrīkst sevi mierināt, būris paliek tikai būris, domāja Bērzs. Vienalga, vai piedzimsti tajā vai nokļūsti apstākļu spiests. Būris neizmainās. Būri nevar attaisnot. Būrim nav jāatrod vainu mīkstināšanai. Būrī gluži vienkārši jādzīvo, pat necenšoties ar to sarunāties. Jādzīvo, cik ilgi vien iespējams. [...]

Bērzs apcerēja savu dzīvi ārā pasaulē un atzina, ka daudzas reizes dzīvojis ar svešu gribu un svešu padomu. Griezies līdzī kā vāvere ritenī. Vairākkārt viņa rīcību bija diktējusi tieksme atdarināt, nevis nepieciešamība.

Mantas viņš iegādājās tāpēc, ka tās jau bija kolēģiem. Viņš nedrīkstēja atpalikt. Par laimi, nepieciešamas mantas, jo kolēģi dzīvoja racionāli. Bērzs domāja, ka ārā pasaulē viņš biežāk nekā savas domas izmantojis gatavas receptes un šablonus.

Savu dzīvokli viņš iekārtoja, sprieždams – Novadniekam tas jau ir, Antlāvs arī iegādājies, kāpēc es lai nesadabūtu tādu pašu mēbeli? Turklāt viņš centās dzīvokļa iekārtā pārspēt savus padotos un līdzināties saviem priekšniekiem. [...]

Ilgāku laiku sabiedrībā apgrozījies, viņš atrada, ka izteikt savu prātu un savas domas palaikam nav pat izdevīgi, tās var radīt pavisam necerētu rezonansi, nākt atpakaļ līdzīgi bumerangam, trāpīt pašā izteicēja mieru.

Sabiedrībai uz visiem jautājumiem jau bija gatavas atbildes, un nevajadzēja mēģināt rast jaunas atbildes, tas varēja izjaukt ar gadiem iegūto līdzsvaru, un no līdzsvara izjaukšanas nekad nekas labs nav gaidāms. Vajadzēja interesēties tikai par šauri profesionāliem jautājumiem, ieliekot tur visu domas un enerģijas bagātību, bet pārējos jautājumos izmantot jau trafaretās un šablonētās atbildes, tad panākumi bija droši un neveiksmes izslēdzās pašas no sevis. Tā arī vieglāk un vienkāršāk dzīvot, tā nepatērējās lieka enerģija, atlika laika baudām un izpriecām. Tā dzīvodams, viņš neieguva ienaidniekus, bet draugi radās paši no sevis.

Būrī šī sistēma izrādījās nederīga. Te uz katru jautājumu pašam jārod atbilde, te jāmeklē aizvien jauni risinājumi, un katra diena nesa aizvien citas problēmas.

Visas tās bija saistītas ar uztura un eksistences jautājumu, tāpat arī ar gribas noturības pakāpi.

Citi jautājumi nemaz neeksistēja, un galvenais jautājums te bija – dzīvot vai mirt. Ārā pasaulē tas šķīstu smieklīgs un nedabisks, uzpūsts un neīsts, sadomāts, bet būrī šim jautājumam pakārtojās visi pārējie.

(Alberts Bels. „Būris”. Rīga: Liesma, 1977)

2. uzdevums. Sagatavo viedokli par tekstu, izmantojot dotos jautājumus/uzdevumus! Laiks 1. un 2. uzdevuma izpildei – 20 minūtes.

1. Formulē un raksturo tekstā ietvertu problēmu!
2. Kā, tavuprāt, tekstā izpaužas literārā tēla individualitāte?
3. Kam un kāpēc tu ieteiktu izlasīt šo tekstu?

3. uzdevums. Izsaki viedokli par tekstu (laiks – 3–5 minūtes)!

4. uzdevums. Sniedz izvērtas atbildes uz intervētāja uzdotajiem diviem jautājumiem!

Pēc katra skolēna runas intervētājs izvēlas (atbilstoši izlozētā teksta un skolēna atbildes saturam) vienu no katras grupas piedāvātajiem jautājumiem/uzdevumiem – kopumā 2 jautājumus un secīgi uzdod tos skolēnam.

Tikai gadījumā, ja intervētājam piedāvāto jautājumu/uzdevumu klāsts nešķiet pilnībā atbilstošs konkrētajai saziņas situācijai (piemēram, nākas atkārtot skolēna runā jau minētu informāciju u. tml.), mutvārdu daļas intervētājs pēc skolēna runas var uzdot skolēnam **vienu** ar runas saturu un tekstu saistītu jautājumu/uzdevumu, **formulējot to pats**, bet otru izvēloties no piedāvātajiem.

Mutvārdu daļas **intervētāja izvēlei** piedāvātie jautājumi/uzdevumi.

1. jautājumu/uzdevumu grupa (jāizvēlas viens katram skolēnam):

- formulē un raksturo kādu no tekstā ietvertajām vērtībām;
- raksturo, kā autors ietekmē tevi kā lasītāju, pamato viedokli;
- kā teksts rosina rīkoties, mainīties, pamato viedokli;
- formulē un raksturo vienu tekstā iegūtu atziņu;
- kā (ar ko) šajā tekstā paustais varētu padarīt pasauli labāku, pamato viedokli;
- ar kādiem paņēmieniem autors ir padarījis tekstu (interesantu /savdabīgu /uztveramu /saprotamu /garlaicīgu /sarežģītu*).

2. jautājumu/uzdevumu grupa (jāizvēlas viens katram skolēnam):

- raksturo, kādas emocijas raisīja šis teksts;
- nosauc un pamato cēloņus, kas varētu traucēt uztvert teksta saturu (kuras ir sarežģītākās vietas tekstā, kāpēc?);
- kā, tavuprāt, šo tekstu varētu izmantot skolas mācību programmā kādā no mācību priekšmetiem;
- kas izglītojošs ir šajā tekstā;
- kādu jaunu, nezināmu informāciju uzzināji no teksta.

*No piedāvātajiem apzīmētajiem mutvārdu daļas intervētājs izvēlas skolēna atbildes saturam piemērotāko.

VIAA

Valņu ielā 2, Rīgā, LV-1050

Eksāmens latviešu valodā (optimālais līmenis)

Mutvārdu daļa

3. daļa

2025

Pēc katra skolēna runas intervētājs izvēlas (atbilstoši izlozētā teksta un skolēna atbildes saturam) vienu no katras grupas piedāvātajiem jautājumiem/uzdevumiem – kopumā 2 jautājumus un secīgi uzdod tos skolēnam.

Tikai gadījumā, ja intervētājam piedāvāto jautājumu/uzdevumu klāsts nešķiet pilnībā atbilstošs konkrētajai saziņas situācijai (piemēram, nākas atkārtot skolēna runā jau minētu informāciju u. tml.), mutvārdu daļas intervētājs pēc skolēna runas var uzdot skolēnam **vienu** ar runas saturu un tekstu saistītu jautājumu/uzdevumu, **formulējot to pats**, bet otru izvēloties no piedāvātajiem.

Mutvārdu daļas **intervētāja izvēlei** piedāvātie jautājumi/uzdevumi.

1. jautājumu/uzdevumu grupa (jāizvēlas viens katram skolēnam):

- formulē un raksturo kādu no tekstā ietvertajām vērtībām;
- raksturo, kā autors ietekmē tevi kā lasītāju, pamato viedokli;
- kā teksts rosina rīkoties, mainīties, pamato viedokli;
- formulē un raksturo vienu tekstā iegūtu atziņu;
- kā (ar ko) šajā tekstā paustais varētu padarīt pasauli labāku, pamato viedokli;
- ar kādiem paņēmieniem autors ir padarījis tekstu (interesantu /savdabīgu /uztveramu /saprotamu /garlaicīgu /sarežģītu*).

2. jautājumu/uzdevumu grupa (jāizvēlas viens katram skolēnam):

- raksturo, kādas emocijas raisīja šis teksts;
- nosauc un pamato cēloņus, kas varētu traucēt uztvert teksta saturu (kuras ir sarežģītākās vietas tekstā, kāpēc?);
- kā, tavuprāt, šo tekstu varētu izmantot skolas mācību programmā kādā no mācību priekšmetiem;
- kas izglītojošs ir šajā tekstā;
- kādu jaunu, nezināmu informāciju uzzināji no teksta.

*No piedāvātajiem apzīmētajiem mutvārdu daļas intervētājs izvēlas skolēna atbildes saturam piemērotāko.

VIAA

Valņu ielā 2, Rīgā, LV-1050

KODS

																L	A	T	O	L
--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	---	---	---	---	---

Izmanto šo lapu atbildes sagatavošanai!

1. vērtējums

EKSĀMENS LATVIEŠU VALODĀ
 (optimālais mācību satura apguves līmenis)
 2025
 MUTVĀRDU (RUNAS UN SAZIŅAS PRASMES)
 DAĻAS VĒRTĒJUMS

Skola _____

Intervētāja vārds, uzvārds _____ Datums _____

Vērtētāja vārds, uzvārds _____

Obligāti jāraksta pilns skolēna kods! (12 cipari)**Nepareizi ierakstītu ciparu drīkst labot, izmantojot korektoru!****Ja protokola lapā nav aizpildītas visas 20 ierakstiem atvēlētās ailes, neaizpildītās nedrīkst aizsvītrot vai veikt jebkādu ierakstu!**

Skolēna kods		Runas saturs (4 p.)	Argumentēšana (4 p.)	Valodas kvalitāte (4 p.)	Runas plūd. un laika lim. iev. (4 p.)	Mijiedarbība saziņas proc. (4 p.)	Kopā (20 p.)
1							
2							
3							
4							
5							
6							
7							
8							
9							
10							
11							
12							
13							
14							
15							
16							
17							
18							
19							
20							

Vērtētāja paraksts _____

3. daļa. Mutvārdu (runas un saziņas) daļa. Vērtēšanas kritēriji (20 punktu)

Vērtēšanas kritēriji	Snieguma apraksts, punkti			
	I	II	III	IV
1. Runas saturs. Bīletē formulēto jautājumu/ uzdevumu izpratne **	1 punkts Jautājumi/uzdevumi izprasti virspusīgi, skolēna veidotā teksta saturā vērojama daļēja novirze no temata un/vai skatījums uz jautājumiem/uzdevumiem ir vienkāršots, shematisks, virspusīgs un bezpersonisks un/vai pārliecinoši atstāsta tekstu.	2 punkti Jautājumi/uzdevumi ir daļēji atklāti – tie ir sašaurināti vai paplašināti un/vai skatījums uz tiem ir fragmentārs vai vienkāršs, vienkāršots personiskais vērtējums un/vai vērojams teksta pārstāsts.	3 punkti Jautājumi/uzdevumi ir izprasti un pietiekami izvērsti skolēna veidotā teksta saturā; skatījums uz jautājumiem/uzdevumiem ir strukturēts, tajā ir patstāvīgi spriedumi, kas ietver personisko vērtējumu.	4 punkti Jautājumi/uzdevumi ir izprasti un pārliecinoši izvērsti skolēna veidotā teksta saturā; skatījums uz jautājumiem/uzdevumiem ir pārdomāts un radoši strukturēts, tajā ietverti patstāvīgi spriedumi, kas ir mērķtiecīgi pamatoti un ietver personisko vērtējumu.
2. Argumentēšana**	1 punkts Formulēti neskaidri vai nepilnīgi apgalvojumi, tie nav saistīti ar uzdevumiem/jautājumiem; argumenti pierādīti ar vienkāršiem spriedumiem, kas pamatā balstīti uz savu pieredzi, nevis precīziem faktiem.	2 punkti Formulēti pārāk vispārīgi vai pārāk sašaurināti apgalvojumi, kas neatklāj izpratni par uzdevumiem/jautājumiem; argumenti pierādīti ar vairākiem pierādījumiem, izmantojot gan vispārīgus, nekonkrētus, arī neprecīzus faktus, gan savu pieredzi.	3 punkti Formulēti skaidri un precīzi apgalvojumi, kas atbilst uzdevumiem/jautājumiem; argumenti pierādīti ar precīziem, pamatotiem un iederīgiem pierādījumiem, izmantojot nepieciešamo informāciju, precīzus faktus, kas var būt papildināti arī ar savu pieredzi.	4 punkti Formulēti skaidri un precīzi apgalvojumi, kas pilnībā atbilst uzdevumiem/jautājumiem, salīdzināti dažādi apgalvojumi, izvēloties situācijā atbilstošākos; argumenti pierādīti ar precīziem, pamatotiem un iederīgiem pierādījumiem, izmantojot daudzveidīgu informāciju, savu pieredzi, kā arī vispārinot, iesaistot kontekstuāli iederīgas atsaucē un izmantojot iegūtās likumsakarības jaunā kontekstā.

3. Valodas kvalitāte **	1 punkts Veido tekstu, kurā vārdu krājums ir nepārdomāts, funkcionāli un semantiski neprecīzs; tekstā regulāri tiek pārkāptas gramatikas (morfoloģijas un sintakses) normas, un tas apgrūrina teksta uztveri.	2 punkti Veido tekstu, kurā vārdu krājums ir daudzveidīgs, tomēr vairāki vārdi nav funkcionāli un/vai semantiski iederīgi kontekstā; tekstā bieži ir sastopamas gramatikas (morfoloģijas un sintakses) nepilnības un kļūdas, kas neapgrūrina teksta uztveri.	3 punkti Veido tekstu, kurā vārdu krājums ir pārdomāts, funkcionāli un semantiski prasmīgi izvēlēts; teksta gramatiskais (morfoloģiskais un sintaktiskais) noformējums atbilst komunikatīvajam nolūkam. Pieļautas dažas kļūdas sarežģītākās gramatiskās konstrukcijās.	4 punkti Veido tekstu, kurā vārdu krājums ir meistarīgi izvēlēts; teksts ir gramatiski precīzs, mērķtiecīgs un atbilst saziņas nolūkam un kontekstam. Nav gramatisku kļūdu vai pieļautas 1–2 nebūtiskas (piemēram, pārteikšanās) kļūdas.
4. Runas plūdums un laika limita ievērošana** <i>Laika limita uzskaitē sākas no brīža, kad skolēns sāk runu, un tā attiecas tikai uz skolēna runas laiku.</i>	1 punkts Mutvārdu tekstā valodas plūdums ir nevienmērīgs, daudz lieku paužu, kas traucē uztvert tekstu. Laika limits nav ievērots, skolēna runas ilgums ir mazāks par 3 minūtēm.	2 punkti Mutvārdu tekstā ir liekas pauzes, bet tas netraucē uztvert tekstu. Laika limits pamatā ir ievērots, vai arī vērojamas nelielas nobīdes.	3 punkti Mutvārdu tekstā ir vienmērīgs valodas plūdums. Laika limits ir ievērots.	4 punkti Mutvārdu tekstā ir vienmērīgs valodas plūdums, runā prasmīgi izmantotas balss intonācijas. Laika limits ir ievērots.
5. Mijiedarbība saziņas procesā**	1 punkts Daļēji ievēro runātāja kultūru. Atbildot uz jautājumiem, veido ļoti īsas, nepārliecinošas atbildes.	2 punkti Pamatā ievēro runātāja kultūru. Atbild uz jautājumiem strukturēti, tomēr atbildēs trūkst precizitātes.	3 punkti Ievēro runātāja kultūru. Atbild uz jautājumiem pārdomāti, strukturēti un precīzi.	4 punkti Ievēro runātāja kultūru. Atbild uz jautājumiem pārdomāti, strukturēti, pārliecinoši, precīzi un izvērsti.
**Runas traucējumus, akcentu un neverbālos izteiksmes līdzekļus nevērtē Atbildi nevērtē, ja • uzdevums nav izpildīts vai tā izpildē ignorēti uzdevuma nosacījumi; • atbildē ir ietverti cilvēka cieņu aizskaroši izteikumi.				